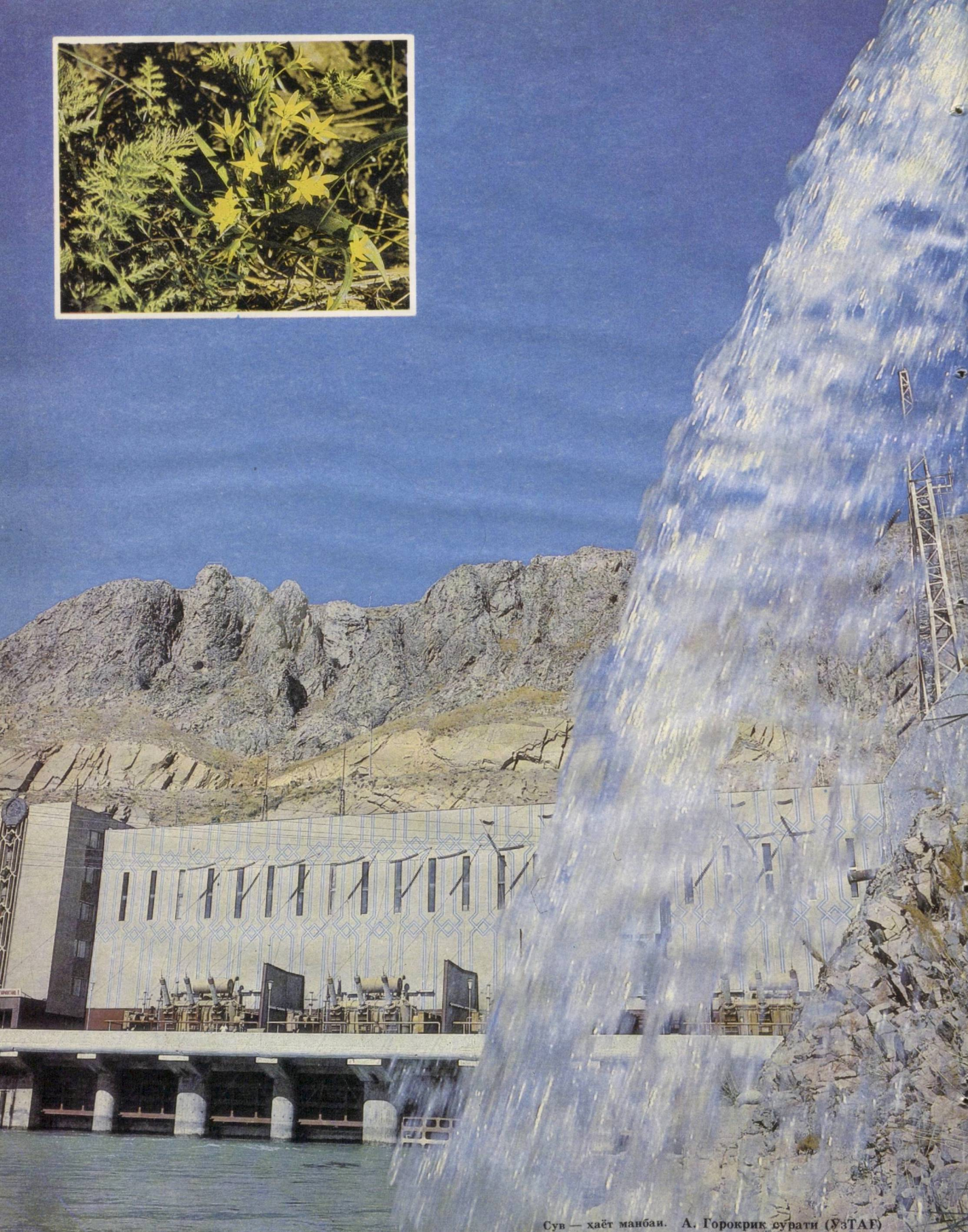

R 496

ГУЛИСТОН

6
1990

Сув — ҳаёт манбаи. А. Горокрик сурати (ЎзТАҒ)

№6 (484)
Июн
(Саратон)
1990

Журнал 1925 йилдан
чиқа бошлаган
Ўзбекистон Компартияси
Марказий Комитетининг
нашриёти

Бош муҳаррир:
МИРМУҲСИН
Таҳрир ҳайъати:
Сарвар АЗИМОВ,
Баҳодир АМИНОВ,
Хуршид ДАВРОН,
Наримон ИБРОҲИМОВ,
Ҳамид ЗИЕЕВ,
ШУКРУЛЛО,
Иўлдош СУЛАЙМОН,
Дилфуза ҒУЛОМОВА,
Ўктам МИРЗАЁР
(масъул котиб),
Эргаш МУҲАММАД,
Абдураззоқ КАРИМ,
Саидмаҳмуд УСМОНОВ,
Азиз ҚАЮМОВ,
Оқилжон ҲУСАН
(бош муҳаррир ўринбосари).

Бош мусаввир
М. Абдуллаев.
Саҳифаловчи
Б. Тўхтабоев.
Мусахҳиҳ
А. Азим.

«Гулистон» — ежемесачный, общест-
венно-политический, литературно-ху-
дожественный журнал ЦК КП Уз-
бекистана.

Редакция телефонлари: бош муҳар-
рир — 33—35—20; бош муҳаррир
ўринбосари — 33—35—90; масъул
котиб — 32—58—33; ижтимоий-сиё-
сий бўлим — 33—36—02; адабиёт ва
санъат, фан ва маданият бўлим-
лари — 33—36—59; мусаввирлар бў-
лими — 32—58—77.

А. Каранаев сурати

1 Июн халқаро болалар кун.

Гунчалар очилиб гул бўлар бир
кун,
Палопон сайроқи булбул бўлади.
Шу жажжи қизчалар улғайиб

дуркун,
Раққоса — сочлари сунбул
бўлади.
Абдусайд НУР

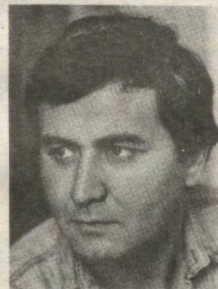
БУ СОНДА:

Саидрахмон
МИРЗАЕВ:

...Лекин Орол денгизи фожиаси са-
баб — сув иншоотлари қурилиши билан
машғул бўлган бир қур оммага умумий
аҳвол аён. Минг афсуски, сув ҳўжалиги
вазирлигини сайлаш чоғида ана шу жи-
ҳатларга аҳамият берилмади. Халқ ва-
киллари ҳам масаланинг моҳиятини
тўла англамасдан иш тутдилар.

Тўра МИРЗО:

Ер хастадир, кўн хаста,
Эл хастадир, кўн хаста.
Саҳарда ҳам заҳар бор.
Оғу бордир нафасда.

Абдурашид
АБДУҒАФУРОВ:

Навоний қаламига мансуб мазкур шоҳ
асарда «кошки» сўзи пурмаъно ва сер-
жило: унда умидворлик-орзу ва ҳаяжон-
туғён ҳам, зарда-таъна ва ёлбориш-ил-
тижо ҳам, афсус-надомат ва пушаймон-
лик-таскин ҳам, энтикиш-интиқлик ва
гулгула-тахлика ҳам турли даража ва
оҳангларда тажассум топган.

САИДРАҲМОН МИРЗАЕВ,
Ўзбекистон ССР халқ депутаты

Айрим депутатларимизнинг Олий анжуман кун тартибига турган масалаларнинг моҳиятини англаб иш тутишларида бироз билимлари, бироз журъатлари етишмади. Бу ҳол Табиат муҳофазаси ва табиий бойликлардан самарали фойдаланиш доимий комиссияси фаолиятида очиқ-ойдин намоён бўлди. Нуқсонларни дарҳол англаб етдик... Тезкорлик билан комиссия аъзолари ўртасида машғулотлар ўтказишга қарор қилинди. Демак, анжуман сабоқлари ибратли бўлди.

Халқ вакиллари келажақда амалга оширилиши лозим бўлган ишларини яна бир марта чамалаб кўриш имкониятларига эгадирлар. Энг муҳими, ноибларимиз парламент ишларини юритиш тартибларини, фикр алмашиш маданиятини ўзлаштириб оладилар, деган умиддамиз. Буларсиз келажақда кўзга кўринадиган ишларни бажариш мушкул.

Анжуман кунлари табиатни муҳофаза қилиш, табиий бойликлардан самарали фойдаланиш ҳақида умумий гаплар жуда кўп гапирил-

нинг моҳиятини тўла англамасдан иш тутдилар. Ваҳоланки, жумҳуриятда сув иншоотлари ва тармоқларини тўғри йўлга солиш — жуда ҳам аҳамиятли масала. Бунга иккинчи даражали иш деб қараш мутлақо ножоиздир.

Мен анжуман минбарида туриб жамоатчиликнинг эътиборини ана шунга қаратмоқчи бўлдим. Ҳозир ҳам ўз фикримда собитман. Гап бу ерда биргина сув ҳўжалиги вазирни этиб сайланган Рим Абдулович Гиниатулин ҳусусида эмас, аксинча, унинг жумҳурият табиати тушиб қолган ночор аҳволини қандай қилиб бартараф этиш режалари ҳақидадир. Агар вазиримизнинг «Правда Востока» газетасининг шу йил 28 январиде босилиб чиққан суҳбати матни билан танишар экансиз, унинг эътибори Орол ва Оролбўйи муаммоларига қаратилмаганига яна бир бор ишонч ҳосил қиласиз. Улкан йиғинда ҳам у мазкур муаммони иложи борида четлаб ўтишга уринди. Демак, мамлакат миқёсида улкан муаммо бўлиб турган Орол масаласига ўз раҳбарларимизнинг назари шунчалар паст

МИРОБЛАР-АСОСИЙ КУЧ

Мана, Ўн иккинчи қақриқ Ўзбекистон ССР Олий кенгаши Халқ депутатларининг биринчи анжумани ҳам тарихга айланиб қолди. Анжуман кунлари халқ вакиллари фаолиятини кузатиб ўтирганлар ўзларининг холис ҳўкмлари чикарган бўлса ажаб эмас. Улар узоқ йиллардан буён кейинга суриб келинган масалалар босиқлик билан, катта идрок билан, бугундан кечиктирмай ечилиши зарур эканлигини шубҳасиз англаб етдилар. Умуман олганда, жумҳурият миқёсида Олий кенгаш биринчи марта шундай ошкора, эркин, демократик руҳда ўтишининг ўзи катта гап. Аммо бу ҳали кўтарилган ялпи масалалар эрта ёки индин, биргина халқ депутатларининг шижоати, савй-ҳаракатлари билан ҳал қилинадиган бўлди, дегани эмас.

Жумҳуриятимизда ўз ечимини кутиб турган муаммоларнинг кўлами шунчалар кўпки, ҳатто мамлакат миқёсидан кам эмас. Шунинг учун ҳам иттифокдош жумҳуриятлар орасида биринчи бўлиб ўлкамизда президентлик лавозими таъсис этилди. Шундай қилиш айниқса иқтисодий, сиёсий ва миллий масалалар ниҳоятда чатнаб турган бир пайтда жуда ҳам зарур эди.

Маълумки, жумҳуриятимиз иқтисодий, сиёсий ўзгаришлар арафасида турибди. Бўлиб ўтган анжуман ана шу янгича иш юритиш таомили олдидан ўзига хос чамалаш вазифасини ўтади. Шунини алоҳида таъкидлаб ўтишимиз лозимки, давлат аҳамиятига молик масалаларни ҳал этишда бир мунча бўшанглигимиз аниқ билиниб қолди. Аксарият ҳолларда халқ вакиллари ўзларининг тегишли билим ва тажрибага эга эмасликларини ошкор қилиб қўйдилар. Бу айниқса, жумҳурият Асосий қонуни (Конституцияси)га ўзгаришлар ва қўшимчалар киритиш масаласини кўришда, Ўзбекистон Олий судини сайлаш чоғида яққол кўзга ташланди. Шўнинг учун ҳам бу борада қабул қилинган қарорлар аввалгиларидан деярли фарқ қилмади.

Ношўкур бўлмайлик, иш бор жойда хато ҳам бўлади. Йўл қўйилган камчиликларни кейинги анжуманларимизда сўзсиз тузатиш имконияти бор. Энг муҳими қонунлар, қарорлар жумҳурият ва унинг аҳолиси манфаатини ўйлаб: уларнинг ҳўқўқларини муҳофаза қилиб, келажақ нуқтаи назарини кўзда тутиб қабул қилинди. Тан олишимиз керак, булардан ҳам аҳамиятлироқ тадбирларни белгилашимиз мўмкин эди.

ди. Қабул қилинган қарор ҳам ана шу гаплардан ўзгача бўлмади.

Орол денгизи ва Орол бўйи муаммолари яна очиклигича қолди. Шу ўринда сув ҳўжалигининг раҳбар ва мутасаддиларини қайта сайлаш, уларни иқтидорига, мавжуд муаммоларга халқчил руҳда ёндашишларига қараб жой-жойига қўйишда демократик имкониятимиздан тўла фойдалана олмаганимизни очик айтиб ўтиш лозим. Маълумки, халқ ҳўжалигининг бу муҳим тармоғида ишловчиларнинг фаолиятига жуда кўп нарсалар боғлиқ. Чўнки, ўтган йиллар давомида бу соҳада жуда кўп суиистеъмолликларга йўл қўйилди. Бўндан балки кенг жамоатчиликнинг хабари йўқдир. Лекин Орол денгизи фожияси сабаб — сув иншоотлари қурилиши билан машғул бўлган бир кўр оммага умумий аҳвол аён. Минг афсўски, сув ҳўжалиги вазирлигини сайлаш чоғида ана шу жиҳатларга аҳамият берилмади. Халқ вакиллари ҳам масала-

бўлар экан, ғойибдан ҳеч қандай мўъжиза қутишимизга ҳожат қолмайди. Эндиликда жумҳуриятимизда Орол денгизи тақдирини бир ёқли қилмай туриб, эзгу ишлардан умидвор бўлишининг ўзи чўпчакка ўхшаб қолди. Ахир, ҚҚАССР аҳолиси тақдирини, Хоразм воҳасини, Бўхоро вилоятидаги эзгин табиий аҳволи биргина мана шу масаланинг ечимини билан боғлиқ-ку!

Афсўски, вакилларимизнинг аксарияти ҳўшёр эмаслар. Мени бир нарса ташвишга солади: ахир, ҳар бир бўлажақ депутат сайловолди учрашувларида ўз дастурларини оммага баён қилганларида табиат муҳофазасига, юртимизнинг табиий бойликларига, халқимизнинг сўхат-саломатлигини таъминлайдиган ҳар бир ишга ўзимни фидо қиламан, деб тўтидай сайраган эдилар-ку! Наҳотки, амалий тадбирлар белгиланадиган вақт етганида халққа берган ваъдаларини эсдан чиқариб қўйган бўлсалар?! Жумҳуриятимиз муаммолар исканжасида

Сўзсиз сурат.

СУВНИ АҚЛ ТОЗАЛАЙДИ

«Гулистон» журнали саҳифаларида табиат муҳофазасига оид мақолаларни ўқиб бораман, жуда долзарб масалалар кўтарилади. Бизнинг Қашқа воҳасида ҳам бу борада ечимини кутиб ётган муаммолар талай. Албатта, табиатни муҳофаза қилиш жамоатчиликнинг ўзидан қолган гап. Имони бутун кишилар Ватанга, табиатга онасидай муносабат билдиради: алдамайди, кунглини огритмайди... Аммо бизда маъмурий бошқариш деган иш усули борки, унинг ҳеч ким билан ҳисоблашмай қонунлар чиқариши, буйруқлар бериши фожиялар кетидан фожиа олиб келади. Завод қурмиш зарур бўлиб қолса, тамома тоғни бузиб, боғни бузиб иқлим билан ҳам, табиий шароити билан ҳам ҳисоблашмасдан қуриллаверади. Токи, бирор қори ҳол юз бермагунича иш шундай юритилаверади.

Қашқадарё дарё сифатида эра-миздан олдинги биринчи минг йилликларда ҳам оқиб турганлиги манбалардан маълум. Ҳисор тизмаларининг ғарбий қисмидан қарийб 3000 метр баландликдаги Товтош довоидан бошланадиган бу дарё илгари Қумдарё, Оёқчи-сой, Оксув, Танҳоз, Қизилдарё, Ғузордарёлардан мадад олиб, кучга тўлган ва минглаб қақримга ёйилиб Амуга бориб қўшилган. Ҳозир эса Қарши шаҳрига арағ етиб келадиган наҳрга айланиб қолган. Дарё йилдан-йилга қуриб бораёпти. 1960-70-80-йилларда зўр бериб янги ерларнинг ўзлаштирилиши, ўйламай-нетмай дарё бўйларидаги ўрмонлар, бутазорлар, қамиш ва тўқайзорлар йўқ қилиб юборилиши дарё ўзанларида келажакни ўйламай сув оморлари, селоналар бунёд этилиши, энг ёмони дарёга бўлган онгсиз муносабат туфайли

Қашқадарёнинг яқин ўтмишдаги шуккуҳидан асар ҳам қолмади. Қашқадарё соҳилларида бел боғлаб, «бунёдкорлик» ва «буюк» яратувчилик ишларини олиб борган бирёклама манфаат соҳиблари бу дарё энг қуруқ ҳаволи, ҳарорати баланд бу юртнинг дарёси дов-дарактларсиз, тўқайларсиз бўғлини, абгор бўлишини ўйлаб ҳам кўришмади. Тўғри, Қашқадарёнинг жиловланиши ва унга дахлдор сув иншоотларининг қурилиши воҳа одамлари турмушининг фаровонлигига хизмат қилди. Буни инкор этиш инсофсизлик. Лекин бугунги кунда ўйламай қилинган ишларнинг ачинарли оқибатларини ҳам кўриб турибмиз. Уйдаги гап кўчага тўғри келмас экан. Дарё сувидан ҳўжасизларча фойдаланиш ерости сувларида мувозанатнинг бузилишига олиб келди. Айрим бўш тупроқли жойларда ерни чўкиши кузатилса, бошқа жойларда пастдаги сувнинг юзасига кўтарилишига сабаб бўлмоқда. Масалан, Чироқчи районининг марказида ерости сувлари меъёрдан зиёд кўтарилиб кетган. Баҳорда кўп қаватли бинолар ертўласига сув чиқиб ҳаммани безовта қиладди. Районда водопровод кранларини назорат қиладиган кимса йўқ.

Қарши шаҳрига яқинроқ жойдаги дарё сувидан куш ичса ҳам ҳолдан тойиши аниқ. Ифлосланган қурумли, заҳарли, ёғли, ювинди сувларнинг ҳаммаси дарёга оқизилади. Бунинг устига Шаҳрисабз, Китоб, Чироқчи районларида катта-катта молхоналар, товуқхоналар, чўчқахоналарнинг деярли барчаси шундоқина дарё лабига қурилган. Оқавалар тўғридан-тўғри дарёга оқиб тушади.

Шаҳрисабз районининг «Ком-

мунизм», «Ленинград» колхозлари ўрамларидан оқиб ўтадиган Бобоариққа қушона, пахта заводи, консерва заводларининг оқаваси қуйилавериш шунчалик ифлосланганки, айтсанг тилинг, айтмасанг дилинг қуяди. Бобоариқ эса Қашқадарёга келиб қуйилади. Бундай маълумотларни Қашқадарё ёқасида жойлашган ҳамма ҳўжаликлардан истаганча олиш мумкин. Уша мавзёлардаги ҳўжалик раҳбарлари бу билан ихтиёрий равишда табиатни, қолаверса ўзларининг келажакни булгаётганлигини наҳотки тушунишмаса.

Талабалик йилларида жонқуяр талабалардан бирининг институт кўп тиражли газетасида босилган топишмоғини тез-тез эслайман: «Ҳамма нарсани сув тоза қиладди, сувни эса нима тоза қиладди». Мукофот: олтин пероли ручка эди. Баҳс кизиб кетганди ўшанда. Шу мавзуга бағишлаб ҳикоя ва очерклар эълон қилинганди. Топишмоқнинг жавоби қуйидагича бўлди: Сувни инсоннинг ақли ва икки кўзи тоза қиладди.

Кўра билиб туриб шишадай тиниқ, зилол сув чиқиб турган чашма ёки қудуққа бир тоғора чиқинди ташлаб юборишни машқ қилиб юрган одамни учратганим йўқ. Лекин ҳовлидан чиққан ахлатни тошқин дарёга оқизаётган дуппа-дурст ўқитувчини, шахсий ҳаммоми ювиндисини ариққа оқизаётган мўйсафидни, дарёга қул ташлаётган олифта аёлни, чашма сувига чўмилган бефаросатни, момо ва бобосидан эшитган увол ва савобни фарзандларига ўргатмаган ота-оналарни кўп учратамиз. Она дарёга бориб юз ювишга жирканаётганлар ҳам, у билан тиллашишни, диллашишни истамаётганлар ҳам ўшалар. Одамзод ҳўжайрасининг 80 фоиздан ортиғи сув. Мия ҳўжайрасининг ҳам 85 фоизи сувдан иборат. Инсон организмни оч қолишдан кўра сувсизликдан тез ҳалок бўлади. Зарарланган сув эса тамоман ҳалокатлидир.

Ғозин РАҲМОН

Чироқчи

Қайиқ сайри.

Г. Ёқубов сурат лавҳаси

турган бир пайтда сув ҳўжалиги вазири Орол тақдирини четлаб ўтиб олма эътиборини устакорлик билан бошқа масалага — сув иншоотларини таъмирлаш даврида иқтисод қилинган сувни зор қақшаб ётган Орол денгизига эмас, балки яна 1 миллион гектар ерни ўзлаштиришга йўналтиришга қаратди. Бу усул бир пайтлар Орол тақдирига панжа орасидан қараган Иттифоқ Сув ҳўжалиги вазирларининг сийқаси чиққан иш усулларини ёдга солмайдими? Ва бу ҳолат халқ тақдирини билан мутлоқ ҳисоблашмаслигининг ўзгачаси эмасми? Афсуски, жумҳуриятимиз тақдирига молик сув масаласи кўриляётганда халқ сайлаб қўйган вакиллар «олма пиш, оғзимга туш» қабилида иш тутдилар.

Мазкур масалалар қизгин ҳўқомақа қилинаётганда САНИИРИ директори Виктор Абрамович Духовний Орол денгизининг ҳалокати муқаррарлигига ҳаммани ишонтирмоқчи бўлган ва бу фожиядан заррча изтиробга тушмаган эди. Аксинча, халқ бошига тушадиган қулфатни қалбан ҳис қилиб, жон-жаҳди билан Оролга кўмак зарурлигини эътироф этганларга қарата беписандлик билан: «Сизларнинг ҳаракатларингиз қарвон ортидан ҳўриб қолган кўпакнинг ҳаракатини эслатади», деган эди. Олма

узилса ўз тағига тушади, деган гап бор. Мана сизга халқпарварлигу юртпарварлик!.. Биз шундай одамларни қўшқўллаб қулоқнинг бошига — мироб қилиб сайладик!

Ҳозирги пайтда Сув ҳўжалиги вазирлиги ўтказётган сийсат мавжуд муаммоларни бартараф этишга қаратилмаган. Масалан, Амударёнинг ўнг қирғоғи йўналиши бўйлаб «Сурхондарё — Орол» зовури ҳалигача лойиҳасиз: 1-босқич лойиҳаси — ТЭО га эга эмас, шунга қарамасдан сув иншоотларини қурадиган — Бухоро ташкилоти Сўх сув оморини қурилиши тўхтатилганига қарамай, «Сел оморини» қуриш баҳонасида ишлар давом эттириляпти.

Анжуманда, СССР Мелиорация ва Сув ҳўжалиги вазирлиги номига айтилган ва айтилаётган танқидий муносабатларини тўғри деб биласизми ва уни қандай қилиб, қайси мутахассислар билан тузатмоқчисиз, деган саволга ҳўрматли вазиримиз Рим Гиниятулин қоникарсиз жавоб берди. У камчиликларни тўғри деб тан олган бўлса-да, ўтган йиллар давомида айнан ана шу хатоликларга йўл қўйган ўртоқ Шутко ва Сускинларни ўз паноҳидан айирмади. Аниқроғи, келажакда ҳам улар билан иш юритиш мақсадини билдирди. Демак, бу ҳолат яқин орада

сув ҳўжалиги вазирлиги фаолиятида туб бурилиш бўлмайди, деган хулоса чиқаришга асос беради.

Ҳўш, жумҳуриятимизнинг бу ночор тармоғида иш юритиши мумкин бўлган бошқа мутахассислар йўқмиди, деган савол тўғилиши табиий. Бор эди ва ҳозир ҳам етарли. Аммо уларни жўшқин фаолият бағрига торти билиш керак. Биз сув масалалари билан иш кўрадиган мутахассисларга шу нарсаси аёнки, ўтган 1983 йиллардан бошлаб бу соҳанинг кўпгина етук мутахассисларини йўқотиб қўйди. Бунга турли сабаблар рўқач қилинди. Соҳанинг етакчи мутахассисларидан саналган фан доктори ўртоқ Н. Р. Ҳамроев, А. Рустамов, У. Муслимов қабилад сабабсиз қувғин қилинди. Бугун йўл қўйилган ана шу хатоларимизни тузатиш ҳақида бош қотирмасдан осонгина, мавжуд муаммолар билан шуғулланмаган номзодни вазирликка сайладик. Яна ҳакамлик қилиш вақтинги зиммасида қолди. Ишқилиб, кутиб-кутиб ана бир имкониятни бой бермасак бўлгани.

Сўхбатни Ғ. МИРЗАЕР тайёрлади.

ДЕХҚОННИНГ ДАРДИ НИМАДА?

Мукаммал техника ҳамиша деҳқонга қанот бўлади, оғирини енгил қилади, харажатларини тежашга ёрдам беради. Деҳқончиликни самарали хўжаликка айлантириш учун айнан шундай, ниҳоятда тараққий этган фан-техника намуналарини ишлаб чиқаришга жорий этиш — бугуннинг талаби. Ҳозир қишлоқ хўжалигида қизгин меҳнат жараёни давом этмоқда.

Деҳқонларимиз мўл ва сифатли ҳосил етиштириш учун қишлоқ хўжалигидаги мавжуд эски ва янги техник воситалардан унумли фойдаланишга ҳаракат қилаётирлар. Аммо унинг ихтиёрига хоҳласа-хоҳламаса бериб қўйилган асбоб-ускуналар техник қуввати даражаси ва сифатини, иш унумдорлигини қониқарли деб бўлмайди. Деҳқоннинг юмушини енгиллаштиришга хизмат қилиши лозим бўлган бу механизмларнинг нуқсонлари нима-лардан иборат?

«Гулистон» журнали редакцияси томонидан шу соҳанинг етакчи олимлари ва қишлоқ хўжалиги ходимлари билан ўтказилган куйидаги давра суҳбатидан айнан мана шу масалалар борасида фикр алмашинди.

Э. АГАМБЕРДИЕВ, Ўрта Осиё машиналарини синаш тармоқ корхонаси директори, Ўзбекистон ССР халқ депутати:

— Жамиятимизнинг ҳозирги тараққиёти фан ва техника ютуқларига мувофиқ равишда иш юритиш усулларини тақомиллаштириш, ишлаб чиқариш даражасини ошириш талабларини қўймоқда. Фан ва техника ютуқларидан унумли фойдаланиш қишлоқ хўжалигини ялпи механизмлаштириш учун асбоб-ускуналарнинг янги хилларини ишлаб чиқариш имконини берди. Тупроқни озиклантирадиган мосламалар, янги чигит қадағчилар, гўзаларни чилпийдиган ускуналар, сабзавотчилик ва полизчиликда ишлатиладиган механизмлар шулар жумласидандир. Ўрта Осиё машиналарни синавдан ўтказадиган тармоқ корхонада ҳар йили 100-110 хилдаги қишлоқ хўжалик техникалари назардан ўтказилади.

Синовдан муваффақиятли ўтганлари оммавий ишлаб чиқаришга тавсия этилади.

М. МАДРАҲИМОВ, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, Янгийўл ноҳиясидаги «ХХІ партия съезди» номидаги колхоз раиси:

— Тўғри, машиналар Ўрта Осиё машиналарини синаш тармоқ корхонасининг назаридан ўтган сўнггина ҳаётга йўлланма олади. Лекин синов ҳар доим ҳам ҳар томонлама мукаммал дара-

жада ўтавермайди. Масалан, саккиз қаторли пахтачиликда қўлланадиган «СХС — 8» ёрликли уруғ қадағич (сеялка), полиз экинларига ишлов беришда ишлатиладиган машина ҳеч қандай самара бермагани учун ишлаб чиқаришдан олиб ташланди. Илмий-тадқиқот ва тажриба-лойиҳалаш ишларининг муайян натижага эришиши учун олим ва деҳқоннинг узвий ҳамкорлигини таъминлаш лозим. Шундагина олимлар деҳқоннинг ўйидаги, у муҳтож бўлиб турган мукаммал иш қуролини яратишлари мумкин.

И. ЭРАТЛИЕВ, «СССР 60 йиллиги» номида жамоа хўжалиги раиси:

— Мамлакатимизда бир йилда АҚШ, ГФР, Англия ва Италиядагига нисбатан кўпроқ трактор ишлаб чиқарилаётган экан. Ҳақиқатдан ҳам, ишлаб чиқарилаётган тракторлар сон жиҳатдан юқори бўлгани билан улар сифат жиҳатидан ниҳоятда паст. Машиналар мўлжалдан олдин зағлаб, тезда иш қобилиятини йўқотаётир. Тракторларнинг мотори бир йилдаёқ қайта ялпи таъмирлашга муҳтож бўлиб қолаётир. Бу эса ўз навбатида хўжалик ҳисоби ва ўз ўзини маблағ билан таъминлаш шароитида катта моддий зарар келтираётир.

А. ҚУНДУЗОВ, техника фаилари номзоди:

— Машиналарнинг пухталиги ва чидамлилиги аввало моторнинг қувватига боғлиқ. Ҳозир пахта йигим-теримида ишлатиладиган «Т — 28Х — 4М» ёрликли трактор 80 от кучига эга. Бу қувват билан бажарадиган иш ўрта-сида катта тафовут бор. Оқибатда мотор бир мавсумдаёқ ишдан чиқади. Қишлоқ шароитида камида 120-150 от кучига эга бўлган тракторлар зарур. Тошкентдаги янги қурилган мотор заводи 100 от кучига эга бўлган трактор моторларини ишлаб чиқариши керак эди. Негадир бу иш ҳамон пайсалга солиб келинмоқда. Шунингдек ишлаб чиқарилаётган механизмларнинг метали ҳам сифатсиз. Бу ҳам машиналарнинг тезда ишдан чиқишига сабаб бўлаётир.

Н. ШАРИПОВ, Ўрта Осиё машиналарни синавдан ўтказадиган тармоқ корхонасининг бош муҳандиси:

— Механизмлар қанчалик мукаммал бўлмасин инсоннинг ақлий, жисмоний фаолиятисиз ҳеч

қандай самаратга эришиб бўлмайди. Бу ерда техникага бўлган муносабат ҳақида ҳам тўхталишга тўғри келади. Жамоа ва давлат хўжаликларидаги механизмларнинг асосий қисми усти очик машина-трактор устаконаларида сақланади. Қишда ёмғир ва қорда қолган, ёзда жазирама иссиқда турган механизмлар ўз харажати-ни оқламадан ишдан чиқади. Шунингдек, кўпчилик механизм-торларда етарли қасб малакаси, билим етишмайди. Фақат трактор буроғини айлантириш билан мурракаб техникани бошқариб бўлмайди.

М. МАДРАҲИМОВ:

— Мураккаб техника ҳақида гапирдингиз. Мен асли механизатордан чиққан раисман. «У — 2», «У — 3» темир ғилдиракли тракторларни ҳам, қувватли тракторларни ҳам ҳайдадим. Тўғриси айтсам, ҳозирги тракторларнинг номи ўзгаргани билан иш жараёни бир-биридан фарқ қилмайди. Фақат бошқариш мураккаблашди, ҳоло. Азизмаган қўшимчалар қўшиб кимдир тракторнинг номини ўзгартириб фан номзоди бўлади. Оғирини эса деҳқон кўради. Чунки янги трактор ёки бошқа қишлоқ хўжалик машинасининг худди ўша қўшилган ортикча даҳмазаси учун нархи кўтарилади. Ишлатиш мураккаблашади. Масалан, «14ХВ — 2,4» ёрликли пахта териш машиналарнинг нархи 1972 йилда 5440 сўм, 1982 йилда 9170 сўм, ҳозир эса давлат нархи 15000 сўмга чиқди.

Қ. МУХИДДИНОВ, техника фаилари номзоди:

— 30-йилларнинг охирида ихтирочи Л. М. Розенблум томонидан тик ўқли ўзақ(шпиндел) пахта териш қурилмасига асос солинган эди. Орадан ўтган эллик йил давр ичида олимлар бу машинани мукаммаллаштириш учун ижодий изланишлар олиб бордилар. 9 та докторлик ва 90 та номзодлик илмий иш ёзилди. Лекин деҳқоннинг янги пахта териш машинаси ҳақидаги орауси ҳамон ораулигича қолиб кетаётир.

Д. УСМОНОВ, пахтачилик бригадаси бошлиги:

— Ҳар йили пахта йигим-терим мавсумида терим машиналарининг пайкалга ораётганида ер билан яқсон бўлиб тўкилиб қолаётган толаларни кўрганимда колхозчининг йил — ўн икки ой қилган меҳнатига ичим ачиб кетади. Пахта ифлос терилади, сифати пасайиб кетади. Буларнинг ҳаммаси деҳқоннинг пешона тери билан топилаган маблагини ҳавога совириш билан баробар. Деҳқон айбсиз айбдор бўлиб қолаверади. Бундан ташқари яна қанча-қанча йигим-терим техникалари билан боғлиқ муаммолар борки, бу ҳақда ҳам бафуржа ўйлаб кў-

риш керак. Деҳқонлар ҳозир машина теримдан сўнг тўкилган пахтани қолдирмай териб оладиган ёки терим жараёнида ҳосилни тўкмайдиган машиналарга ниҳоятда муҳтожлар.

Э. ҒАМБЕРДИЕВ:

— Ҳақиқатан ҳам олимларимиз деҳқонлар олдида мукаммал пахта териш машинасини яратиб беришга қардорлар. Ишлаб чиқаришга тавсия этилган ўйлаб бериш пахта териш машиналарининг лойиҳаларида қатор нуқсонлар мавжуд. Машиналарнинг асосий ишчи ускуналари — тик ўқли ўзақларни 50 йил давомида ўзгартириб бўлмади. Тўғри, изодкорлар ўзақнинг бошқа тажриба нусхаларини яратишди, лекин улар эскиларидан афзал эмас.

И. ЭРАЛИЕВ:

— Гап айланиб-айланиб, яна эски муаммо — ўзақларга келиб тақалмоқда. Ҳақиқатан ҳам ўзақлар бир мавсумга ҳам дош бера олмайди. Бунинг устига пайкалнинг у бошидан бу бошига етгунича тишларига тола, хас-чўплар ёпишиб қолади, натижада улар толани илиб ололмайди, пахта ерга тўкилади. Битта пахта териш машинасининг тишларини иш кўни давомида 10-12 мартагача ювишга тўғри келади. Бу эса вақтдан ютказиш деган гап.

Э. ҒАМБЕРДИЕВ:

— Авваллари пахта териш машиналарининг янги нусхаларини назарий жиҳатдан яратган олимлар билан уларни ишлаб чиқарувчи орасида қандайдир ўзаро ҳамкорлик йўқ, деб қараларди. Кейинчалик фан-техника тараққиётга кўмаклашувчи жумҳурият кенгашининг тавсияси билан пахта териш техникасини яратиш бўйича тармоқлардан илмий бirlлаштирувчи марказ тузилди. Унинг иштирокида ишлаб чиқариш ва синаш анжомларининг талаб даражасида эмаслиги фаолиятнинг раванқ топишини таъминламади. Умуман, Ўзбекистон Фанлар байтулҳикмасининг академиги А. Д. Глушенко раҳбарлик қилаётган бу марказ тўрт йилдан буён фаолият кўрсатиб келаётган бўлса-да, бирон-бир натижага эришилмади. Шундай экан, мазкур марказ ишини қайта қуриш масаласини жумҳурият ҳукумати олдида қўндаланг қилиб қўйиш керак.

Н. ШАРИПОВ:

— Бир янги машинани тўлиқ синовдан ўтказиб, ялпи ишлаб чиқаришга тавсия этгунча камида ўн йил кутиш керак бўлади. Талаб эса ўсиб кетаверади. Шунинг учун бу соҳада ниҳоятда келажакни пухта ўйлаб иш тутиш лозим. Синаш учун юборилаётган машиналар ҳаминша ҳам рисоладагидек мукаммал бўлавермайди. Масалан, ўтган йили синовга юбо-

рилган 48 та турли хил машиналарда турли нуқсонлар борлиги учун қайтариб юборилди. Машиналарни яратишда аниқ чизмаларга асосланишмайди. Ана шу маъсулотиёсизлик натижасида ортиқча ишчи кучи, металл ҳамда бошқа хомашёлар исроф қилинаётди. Деҳқонлар эса, биздан янги, замон талабига жавоб берадиган қишлоқ хўжалик машиналарини ҳар дақиқа кутиб яшашиди.

И. ЭРАЛИЕВ:

— Ҳозирга қунда пахтачиликда ишлайтиётган машиналар турли 33 тадан ошиб кетди. Лекин уларнинг кўпчилиги талабга жавоб бермайди. Бу машиналарни сотиб олган жамоа ва давлат хўжаликлари манфаатдор эмас. Ўзини оқламаган бу механизмлар хўжаликлар бўйидада ортиқча юк бўлиб турибди. Масалан, «СЧ Х—4—А» ва «СТХ—4—Б» ёрликчи уруғ қадагич-сеялкаларнинг иш вазифаларини умумлаштирган «СХУ—4» кенг тармоқли чигит қадагич ҳақида гапирмай бўлмайди. Бу уруғ қадагичнинг эгат олиш пайтида режа оладиган асбоби (маркери) механик ҳайдовчи томонида автоматик бошқарилади. Уруғ қадагичнинг иш жараёнини назорат қилувчи «Кедр—1» электрон мосламанинг мавжудлиги ишчи мураккаблаштириб юборган. Афсуски, яқиндагина фаннинг катта ютуғи деб эътироф этилган бу уруғ қадагич амалда мутлоқ қўлланилмайди. Сабоби, юқорида қайд этиб ўтилган ўзгаришлар киритилгани учун ҳам унинг нархи юқори, бунинг устига тез ишдан чиқади, эҳтиёт қисмлари топишмайди. Деҳқонлар мана шу муаммоларга дуч келганларидан сўнг яна эскича усулда чигит қадашани афзал кўрдилар. Бундай экиш техникаларини сотиб олган хўжаликлар пулига куйгани қолди, холос.

М. МАДРАХИМОВ:

— Қишлоқ хўжалиги машиналарига битта кўзгу ўрнатиш ёки бошқарув хонасини жиҳозлаш билан номини ўзгартириб, баҳо-сини ошириш тажрибаси жумҳуриятимизда авж олиб кетди. Бу кўзни шамғалат қилиш жуда қимматга тушапти. Меҳнат аҳлининг кўзига чўп қадашдай бу ҳолга чек қўйиш керак! Бунинг устига улар тез ишдан чиқиб қолапти. Масалан, бизнинг хўжалигимиз 1989 йили ана шундай механизмларни қайта созлашга 1249 минг сўм сарфлади. Бу жамоамизнинг умумий даромадидан 41 фоизини зулукдай шимиб олди, деган гап.

Д. УСМОНОВ:

— Гапигиз жуда тўғри. Ҳеч қандай афзаллик томони бўлмаган техникалар нархи ошиб кета-

ётгани етмагандай, уларга ишлатиладиган ёқилғи, мойлаш маҳсулотларининг ҳам нархи қимматлашиб кетаяпти. Авваллари ёқилғининг 1 литри 7 тийин эди. Бу йил 14 тийин бўлди. Булар ўзидан пахтанинг таннаҳини қимматлаштириб юбориши шубҳасиз. Лекин пахтанинг харид нархи қачон деҳқоннинг кўнглидагидай бўлар экан? Бунга жавоб беришни жуда қўйиб юборишяпти.

Қ. МУҲИДДИНОВ:

— Асосан хўжаликларни иқтисодий жиҳатдан мустаҳкамлаш учун механизацияга таяниш керак. Ҳозирча деҳқон юмушини енгил қиладиган қудратли машиналар йўқ экан, мавжудларидан самаралироқ фойдаланишни йўлга қўйиш керак. Бунинг учун аввало ҳайдовчиларимизнинг техникага бўлган муносабатини яхшилашимиз зарур. Машинанинг умрини узайтириш кўп жиҳатдан унинг бошқарувчига боғлиқ. Шу ўринда яна бир нарсаси эътиборни қаратмоғимиз керак. Жумҳуриятимизда қишлоқ хўжалик соҳасида ишлаётганларнинг салкам 90 фоизини маҳаллий миллат вакиллари ташкил этади. Улар рус тилини чала биладилар ёки мутлақо билмайдилар. Машина ва механизмлардан фойдаланиш бўйича ёзилган тавсиялар эса рус тилида бўлади. Бу ҳам янги машиналарни ўзлаштириб олишда, унинг иш жараёнини тўлиқ амалга оширишга тўсқинлик қилади. Шунинг учун тавсиялар ўзбек тилида ҳам ёзилса мақсадга мувофиқ бўлур эди.

А. ҚУНДУЗОВ:

— Маълумки, фан ютуқларини амалга татбиқ этмасдан қиш-

ҚАЙТА ҚУРИШ ЧОПРАҲАЛАРИДА

лоқ хўжалигини ривожлантириш, маҳсулотларни қўлайитириш мумкин эмас. Лекин ҳозирча ҳосилни йиғиштириб олиш ва дала-ни тозалашга бўлган жараёни қамраб олувчи машина-механизмлар яратилганича йўқ. Поллиз ва сабзавот экинларини экиш ва унга ишлов беришнинг фақат 35-40 фоизи механизмлаштирилган. Чорвачилик фермаларида қўл меҳнатининг салмоғи ҳамон юқори бўлиб турибди.

Қ. МУҲИДДИНОВ:

— Аиниқса богдорчилик, сабзавотчиликда меҳнатни ташкил этишнинг ижара, оила пудрати усулига ўтилиши муносабати билан қулай ҳамда арзон бўлган кичик ҳажмдаги машина ускуналарига талаб ниҳоятда катта.

М. МАДРАХИМОВ:

— Қишлоқ хўжалигида янги машиналарни яратишда халқ орасидаги ихтирочиларнинг тажрибасига ҳам таяниш керак бўлади. Чунки машиналарни амалда ишлаб юрган одамгина унинг кам-кўстини яхши билади. Лекин афсуски, механизатор ёки чорвадор бирор-бир янгиликни ўйлаб топса, унга ҳеч ким ёрдам бермайди. Бутуниттифок ихтирочилар ва таклиф киритувчиларнинг ноҳия бўлимлари фаолиятига таяниш керак. Жойлардаги таклиф ва истаклар умумлаштирилиб, маълум ҳулоса чиқарилгандагина деҳқонлар узоқ вақтдан бери орзу қилаётган унумдор, қудратли машиналарни яратиш мумкин.

Э. ҒАМБЕРДИЕВ:

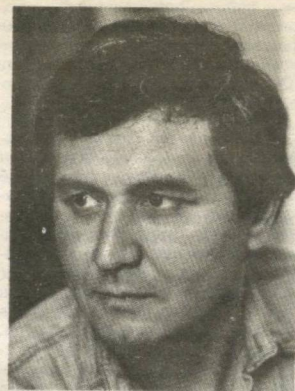
— Қишлоқ хўжалигини ялпи механизмлаштириш муаммосини ҳал қилиш билангина уни мукаммал ривожлантириш мумкин. Бунинг учун фанимиз ишлаб чиқариш билан мустаҳкам алоқа ўрнатиши, ҳар икки соҳа муштарак ҳолда бир мақсадни кўзлаб иш олиб бориши лозим. Шундагина узоқ йиллардан буён олдимизда қўндаланг бўлиб турган бу муаммоларнинг ечимини топишга эриша оламиз.

Сухтаири
Абдуразақ ҚАРИМ
уюштирди

Синовдаги «ОШХ-12» ёрликчи пуркагич қурилмаси.

Абӯ Али ибн Сино васияти

Душанба: шанба кунӣ кетма Шарқа,
На якшанба, на жума кунӣ — ғарба,
Сешанба, чоршанба кунӣ зинҳор,
Шимола кетма, эй содиқ, ширин ёр.
Жануба қилма пайшанбада ниёт,—
Қилибду Буали бўйла васият.

(Аби Али ибн Синонинг туркида
ёзилган васиятидан)

Афсона туркий элат, чўл яко-
сидаги қадимий қишлоқ.
Миркарим Осим

Жаҳонга Ибн Синодек аллома-
ни берган ўзбек тупроғига таъзим
қиламан.

Ўзбекбуви қизи — Ситора
Шундай ўғил кўрди, бу — бир
бахт.

Тўра МИРЗО

Тошпўлат Ҳамид

Эдвард Кеннеди

Мен, Ҳусайн Синоман,
Турон юртдан биноман.
Даво топмай давронга,
Раво бўлдим армонга.

Айланар замин бетоб,
Элатлар нурга муҳтож.
Айланар хаста офтоб,
Ер бошида сўлғин тож.

Ер хастадир, кўк хаста,
Эл хастадир, кўп хаста.
Саҳарда ҳам заҳар бор,
Оғу бордир нафасда.

Яраланган виждоннинг,
Тоби йўқдир, хоби йўқ.
Қўли калта имконнинг,
Ғалаёнинг соби йўқ.

Тузалмас дард-қулликка
Шифо йўқдир, адо йўқ.
Даво йўқдир йўлликка
Сафо йўқдир, вафо йўқ.

Элимнинг вужудига
Илашган минг хил иллат:
Туркнинг хурбаҳт юртига
Тахт ўрнатган итоат.

Қашшоқнинг қўли оғир
Мўлу оғир меҳнатдан.
Подшоҳнинг қўли оғир
Машгули — фароғатдан.

Навкарнинг оғир қўли
Қурулу аслаҳадан.
Заргарнинг оғир қўли
Қадрдан — бир чақадан.

Офтобнинг нури оғир,
Силагувчи қўл бетоб.
Йўл бетоб, тўри оғир,
Унғ бетобдир, сўл бетоб.

Йўқсилнинг оёғига
Санчилган санчқи-тикан,
Бу элнинг ҳар ёғига,
Соғига солган кишан.

Юрт оёғи мўрт оёқ
Ғўр оёғи, тўрт оёқ.
Ўр оёғи, зўр оёқ,
Юрт оёғи, хўр оёқ.

Қўрққаннинг кўзига кўш
Кўринар бўш-баёв ёв.
Дилингда эрк урмас жўш,
Қўлинг йўлингда тушов.

Бу элнинг қулоғига
Чалинмас она оҳи.
Бойқуш эга боғига,
Ер бўлган ишонч тоғи.

Қулоғига ёқар хуш
Еғийнинг ҳақорати.
Элмас — бермаса товуш
Синса юрт-иморати.

Ори йўққа йўқ даво,
Адоси йўқ диёрнинг.
Юзи йўққа, куз раво,
Давоси йўқ баҳорнинг.

Кўринмас шоҳ кўзига
Юртин тўзиб-озгани.
Жазм этмас эл кўксига
Исён қулоқ ёзгани.

Кўз очигу кўрмайлар,
Юртига юз бурмайлар,
Тўғри йўлдан юрмайлар,
Ўғри қўлни ўрмайлар.

Тизликнинг тизи оғир,
Кўзликнинг кўзи оғир.
Чивинни филдай кўрар,
Элини қилдай кўрар.

Камбағал кўзлари нам,
Бардоши мўл, ёши мўл.
Йўли чўзилган мотам,
Оҳдан, доғдан воҳа хўл.

Оғир қулоққа етмас
Шашмақом тошфарёди.
Шоҳ қулоғига ўтмас
Оҳ аҳлин воҳи, доди.

Локайд бўлса томири,
Отага отилар тун.
Тугар бундай эл умри,
Бу бундун бўлмас бутун.

Дили йўқлар шоҳ бўлар,
Тили йўқлар маддоҳдир.
Эли йўқлар йўқ бўлар,
Тўрсизга гўр паноҳдир.

Оғриси эса имон,
Бўлғай ани соғартиб.
Бўлмағайдир ҳеч қачон
Қора дилни оқартиб.

Бу элнинг тили оғир,
Чин сўзга бошпана йўқ.
Зил бўлган дили оғир,
Отилмайди ҳақ сўз — ўқ.

Сўз оҳин эшитмаса,
Тингламас тупроғини.
Ўз оҳин эшитмаса,
Оға дейди ёғини.

Тилдан ёлғон кетмаса,
Элга элтмас-а имон.
Дилга имкон етмаса,
Етим бўлар юрт-исён.

Гар жаҳонга ёд бўлдим,
Ўз юртимда ёт бўлдим.
Қувгинда ўтди умрим,
Мўмин элда мот бўлдим.

«Китоб аш Шифо» элтар
Минг йиллар саломимни.
Хорлик, озорлик етар,
Ёт атаманиг номимни.

Шон юртидан қувилиб,
Сарсонликни кўрдим эп.
Куллиётга ағилиб,
Фахр эгинг бобом деб.

Дунёда бор бир иллат,
Давосиз, оғир иллат.
Бу касалга чалиниб,
Йўқ бўлди не-не миллат.

Бу иллат илашган дам,
Юрт кундузи ўчади.
Отадан кечган одам,
Ватандан ҳам кечади.

Хўжасиз Ватан оғир,
Режасиз қадам оғир.
Елкасиз танам оғир,
Ўлкасиз одам оғир.

Даво топдим сиҳатга,
Шифо бору иллатга.
Дору кор этмас зинҳор
Эл бўлмаган миллатга.

Тингланг, сўзин Синонинг.
Фарзанди ул Туроннинг.
Илқингни бер ҳар кимга,
Берма ҳоким — имконинг.

Заҳмат элини ёри оҳ,
Доғ элига бердим куч.
Шоҳ бор экан, бош қашшоқ,
Оҳ синмас, тинмас хуруж.

БИЛГА ТҮНЮКУК ВАСИЯТИ

«Қирқ васият» туркумидан

«Турк тугади, йўқ бўлди,
Ака йиртар ёқасин.
Ука чет уруғ бўлди,
Юртва ёт от такаси...
Қон оқди алвон-алвон,
Бу юртга тор ер, Осмон.
Кафтида бугдой эмас,
Калладан қўпди хирмон.
Турк Табғачга қўшилди,
Турк тангилди, тўкилди.
Қарғиш теккан турк бўлди.
Тангри урди, йўқ бўлди.
Евга қўл берсанг агар,
Бошининг боғлар хатар.
Кундай озод бўлгон юрт
Итдай тушовда ётар.

Туркдан кун ўғирди юз,
Эл-ла алашмас кундуз.
Кун нуридай мўл туркдан
Одам қолди етти юз.
Яёв халққа хоқонман,
Мен ким, Билга Тўнюкук.
Йўқ диёрга посбонман,
Қўлим бору йўлим йўқ.
Қуш отиб, кийик отиб,
Тўқладим халқ томогин.
Унут ўрни уйғотиб,
Дедим: «Нафрат ярогинг».

Юртимни ёв ёвлари,
Тўрт ёғимдан довлари.
Қора Хитой ва Табғач
Қиргин, қилич чоғлади.

Табғачнинг хоқони дер:
«Гар турк икки кишидир
Еру кук улушидур.
Бир турк қолса, Ерни ер».

Қилич ўйнатар Табғач:
«Хитой, сен шимолдан юр,
Турк юртни босиб олғоч,
Бу элнинг номин ўчир».

Мен Билга Тўнюкукман
Кундузим йўқ, туним йўқ.
Номи бор, жони йўқман,
Нафратимга тўзим йўқ.
Қалиндим, юпқа бўлдим,
Йўғондим, ингичкаман.
Танамга кенгаш қилдим,
Ев овига чиқаман.
Хотинларга буюрдим,
Тошлоқ тўшак — туғ, дедим.
Бўл, кўпайсин турк, дедим,
Бошқа ишинг йўқ, дедим.

Иним Элтариш хоқон
Қўл берди бул ҳукимга.
Туғилди гўдак-исён,
Турк кўпайди уч мингга.

Кўнгил кўзи буюқдур,
Йўл олдим Ўтуканга.
Эркиннинг куни куюқдур,
Ор-ҳамроҳ бордим жангга.

Еғий лак-лак лашкарин,
Бўғизлар икки минг турк.
Юпқа турк бўлди қалин
Эгик турк бўлди-ку тик.

Турк нафрати пичоғли,
Ингичка йўғон бўлди.
Еғий оқли ҳам доғли,
Турк туғи осмон бўлди.

Дарёга чўкди ёвлар,
Дарё суви қон, кўзёш.
Аракс ёвни тушовлар,
Турк элга туғди қуёш.

Юртим дарёли бўлди,
Йўриқли, доғли бўлди.
Шикаст юртни қайтариб,
Олгон турк човли бўлди.
Турк тилида сўзласанг,
Қўлга кўнар бургутлар.
Турк тилида сўзласанг,
Вош эгар туман юртлар.
Кутман тоғин белидан
Тутиб ерга урди турк.
Хоин чиқса Элидан,
Бошин ўтдай ўрди турк.

Табғач юртин тангилаб,
Ун ўққа ниш ўқталди.
Ев ярасин янгилаб,
Эрк диёрда... тўхталди.

Евликдур ёвнинг иши,
Тўплаб лашкар ўн туман.
Эгаллар Йарис даштин,
Ном қолмасин деб туркдан.

Олтин йишни ошдик биз,
Еғий томон шошдик биз.
Мўр-малахдай босдик биз,
Зафарга туташдик биз.

Турк Бугу хоқон бўлди,
Турк Билга хоқон бўлди.
Туркка Билга Тўнюкук
Ғолиб кўмондон бўлди.

Мен кунда ухламадим,
Мен тунда ухламадим.
Қора терим югурди,
Мен Туркда ухламадим.

Гўдаким, йигит бўлдим,
Туркий юртга ёт бўлдим.
Элга қўл, совут бўлдим,
Этиқдоғга юрт бўлдим».

Ёт отларнинг дупури,
Туркий юртга ёт бўлди.
Туркнинг бутун гурури,
Офтоб нури от бўлди.

Имонни чиниқтириб,
Юртимга аскар этдим.
Хур юртни сенга бериб,
Дорилбақога кетдим.

Турк — ўр!
Турк — эўр!
Турк — тик!
Турк — бут!
Турк — юрт!

Оҳ!!

Туркка эрк бўлсин паноҳ!
Ўр бўлмаса, турк бўлмас!
Зўр бўлмаса, турк бўлмас!
Тик бўлмаса, турк бўлмас!
Бут бўлмаса, турк бўлмас!
Юрт бўлмаса, турк бўлмас!!

«Социалистик жамиятда эстетик фаолият» деб номланган бу китоб фаолият ва ижоддаги эстетик қонуниятларни, бадиий-лойихавий фаолият (меъморчилик ва дизайн)даги нафосатни, унинг турларидан бири бўлган ўйинни, муаллимлик фаолиятидаги эстетик жиҳатларни, жисмоний тарбия-спорт соҳаларидаги эстетик моҳиятини нисбатан тўла ёритган дастлабки мажмуадир. Бу китоб илмий етуқ, ўртага қўйган масалаларнинг кўлами ниҳоятда катта ва ўз ўрнида баҳсли ҳамдир. Муталоа жараёнида беихтиёр жамиятимизда, аниққса ҳозирги қайта қуриш сиёсати амал қилаётган шароитда ҳам эстетик фаолият раванқи ва тенденциялари қонуниятлари мураккаблигини ва бу муаммо ниҳоятда кам ишланганлигини сезасиз.

Китобнинг «Социалистик жамиятни такомиллаштириш ва эстетик вазибалар» деган муқаддимасида жумладан қуйидагилар айтилади: «...шахсининг ҳар тарафлама камол топиши (айниқса, эстетик жиҳатдан ҳар тарафлама камол топиши) айна пайтда инсоннинг ижтимоий-эстетик идеал талаблари асосида дунёни ўзгартиришда фаол иштирок этаётган ижодий мавжудот сифатида ҳам камол топишидир». Бу мулоҳазалардан сўнг, ҳақли равишда таъкидланадиги, ҳақимизнинг барча соҳаларини такомиллаштириш қайта қуришнинг эстетик масалалари билан, совет кишиси фаолиятининг эстетик жиҳатлари билан

¹ Эстетическая деятельность в социалистическом обществе», Москва, «Искусство», 1986 г.

ҚАЙТА ҚУРИШ ВА НАФОСАТ

узвий равишда ўзаро боғлиқдир, зеро, инсон омили, умуман, ижод, хусусан, эстетик ижод масалалари билан чатишиб кетади.

Китоб муаллифлари эстетик фаолиятнинг нисбатан умумий қонуниятларини, олий даражада раванққа эришган ҳар қандай инсоний фаолиятнинг хусусиятларини, тамоилларини, тарихий айнанлик белгиларини чуқур тадқиқ қилишни ўз мақсадлари деб ҳисоблайдилар.

Чунки эстетик фаолият, аслида ҳаракатнинг олий даражадаги мақсада мувофиқлигини ва ходимнинг юксак маҳоратини, инсоннинг ўз фаолиятидаги чинакам камолотини, «инсон — ҳаёт — турмуш — фаолият — ижод — сифат» ўзаро муносабатларидаги ўзаро тақозоланган уйғунлиқни ўзида мужассам этади.

Шу нуқтаи назардан китобнинг иккинчи боби — фалсафа фанлари

доктори Н. И. Кияшченко ва марҳум профессор, машҳур эстетик Н. Л. Лейзеров ёзган «Эстетик фаолиятнинг баъзи қонуниятлари» қисми бутун китоб руҳини белгилайди.

Эстетик фаолиятни тадқиқ этиш жараёнида марксча материалистик диалектика қарашларини изчиллик билан истифода қилиб, иккинчи боб муаллифлари эстетиканиннг ўз қонунлари ва даражалари «...табиийки, соф ҳолда кўринмаслигини, кишиларнинг, ўрганилаётган ҳодисаниннг умумий қонуниятларига оз ёки кўп даражада таъсир ўтказидаган техник, эстетик, сиёсий ва бошқа робиталари ҳамда тасаввурлари билан ўзаро муносабатга кириб, бир-бирларини тўлдиришларини» белгилайдилар.

«Эстетик мушоҳада» деб аталган (муаллиф — марҳум профессор Г. З. Апресян) учинчи бобда эса эстетик идрок, эстетик мулоқот, эстетик ғоя, табиат эстетикаси, эстетик эҳтиёж, эстетик дил, эстетик амалиёт, кийим гўзаллиги каби тушунча ва категориялар тадқиқ қилинган. Муаллиф эстетик мушоҳадани муайян ўз-ўзини ҳис қилиш натижаси ўларок, инсон ва ташқи дунё ўртасидаги жонли таъриба асосида намоён бўлувчи ҳиссий, ассоциа-

тив, мазмунли, йўналишрилган мушоҳада сифатида таърифлаган. Эстетик мушоҳада инсоннинг ижобий ҳиссиётни намоён қилишга бўлган эҳтиёжини инъикос эттиради ва ўзида эстетик маданиятнинг муҳим омилини мужассамлаштиради. Лекин, буларга қарамай, профессор Г. З. Апресян эстетик мушоҳадани «махсус эстетик категория» сифатида ўрганишга етарли асос йўқ, деб ҳисоблаган.

Фалсафа фанлари номзоди В. И. Гайкович қаламига мансуб «Ҳийо эстетик фаолият сифатида» деб аталган тўртинчи бобда эстетик фаолиятнинг ўзини соҳаси ва ўзини фаолиятнинг эстетик қирраси таҳлил этилган. Муаллиф ўзини фаолиятнинг бир-бирига ўтиб турадиган уч қиррасини узвий алоқадорликда ўрганади.

Фалсафа фанлари номзоди В. Г. Злотников томонидан ёзилган «Бадий ижод эстетик фаолиятнинг махсус тури» деб аталган бешинчи бобда бадий ижод руҳияси ва жараёни, бадий ижоднинг ижтимоий онгининг эстетик шакли сифатидаги фарқли жиҳатлари, «санъаткор», «талант», «санъатдаги мазмун ва шакл», «санъаткор дунёқараши», «мавзу гоёси», «илҳом», «санъаткор томонидан» ҳиссий образларнинг ўрганилиши ва таассуротларнинг сараланиши каби тушунчалар ва категориялар, ижодкорнинг асар тарҳини чиқиши, қоралалар, ҳомаки нусхалар тузиши, ҳаётини ва ифодавий материални (масалан, адабиётда сўз, тил) излаши ва таҳлил этиши, санъат материали билан боғлиқ равишда мавзу гоёсини мукамаллаштириши ва ривожлантириши, асар устидаги ижодий ишни юқунлаши ёки мавзу гоёсини тўла амалга ошириши сингари эстетик масалалар тадқиқ қилинган.

Китобнинг «Илмий ижоднинг эстетик мазмуни» деб аталган олтинчи бобини фалсафа фанлари докторлари А. Я. Зис ва И. Л. Лазарев ёзганлар. Муаллифлар: илмий тафаккурнинг эстетик мазмуни фаннинг табииатида мавжуд, илмий ижоднинг эстетик асосланганлиги ва эстетик мазмуни эса, замонавий илмий-техник инқилоб туфайли оламшумул характерга молик, деган эстетик ҳақиқатни ишонарли таразда асослайдилар. Зеро, электроник кашф этган машҳур физик Д. Томсоннинг таърифи: «Физикада,— худди математикадагидек,— назария бир қарашда жуда тарқоқ бўлиб кўринадиган ҳодисаларни қамраб олишга ва уларнинг чамбарчас алоқасини кўрсатишга қобил бўлган тақдирдагина улғувор гўзаллиқни сезиш туйғуси пайдо бўлади». Ўз навбатида, В. Гейзенберг шохидлик берадики, «аниқ фанларда» гўзаллик,— санъатдагидан кам бўлмаган даражада,— илҳом ва равшанликнинг энг муҳим манбаи ҳисобланади».

Фалсафа фанлари номзоди В. Р. Аронов қаламига мансуб еттинчи боб (меъморчилик ва дизайн) бадий-лойиҳавий фаолиятда нафосатдорлик таҳлиliga бағишланган. Муаллиф тасдиқлайдики, дизайн мустақил касб (сановат ишлаб чиқаришда, моддий муҳитни ташкил қилишда бадий лойиҳалар тузиш), техник эстетика эса эстетиканинг анги бўлиши сифатида ҳозирги илмий-техник инқилоб самаларини ўзида тажассум этади, нафосатдорлик бўлса, меъморчи-

лик ва дизайн соҳасида инсон ҳамда моддий муҳит ўзаро муносабатларини фаол тартибга келтирувчи омили сифатида кўринади. Шундай бўлса-да, меъморчилик ҳам, дизайн ҳам тўлиғича ва тамомила нафосат (эстетиклик) соҳаси ҳисобланмайдилар. Чунки улар ўзларида моддий ва маънавий, иқтисодий ва социал, техник ва эстетик, объектив-ижтимоий ва бадий жиҳатларнинг узвий бирикмасини намоён этадилар.

Саккизинчи бобни фалсафа фанлари доктори М. М. Рукавицин ёзган. Унда халқнинг эстетик ижоди қонуниятлари, фойдалилик ва нафосатдорлик, жисмонийлик ва индивидуаллик, миллийлик ва байналмилаллик, умумсовет ва умумсоциалистик хусусиятларнинг ўзаро алоқаси диалектикаси тадқиқ қилинган.

Фалсафа фанлари номзоди Л. П. Печко қаламига мансуб тўққизинчи бобда муаллимлик фаолиятининг эстетик жиҳатлари, совет ўқитувчиси эстетик қарашлари илмий таҳлил этилган.

Китобнинг сўнгги боби фалсафа фанлари доктори М. Я. Сараф тадқиқотидан иборат: «Жисмоний тарбия-спорт фаолиятининг эстетик мазмуни» деб аталган бу ўзига хос бобда жисмоний тарбия ва спортнинг эстетик аҳамияти, эстетик қирралари ва эстетик мезонлари очилади, жисмоний камолот эстетик ҳодиса сифатида, жисмоний ва эстетик уйғунлик, эстетик ижод ва эстетик тарбия мутаносиблиги ўрганилади.

Шуниси эътиборга лойиқки, бу мажмуа жумҳуриятимизнинг фалсафа, социология, этика, эстетика, психология ва педагогика соҳасида иши олиб бораётган мафкурaviй ва илмий ҳодимлари, тариготчилари, ташвиқотчилари, умуман, замонавий эстетик адабиёт билан қизикадиган кенг китобхонлар оммаси учун ҳам муҳим аҳамиятга моликдир. Зеро, бутуниттифоқ ўқувчиларига мўлжалланган мазкур китоб жумҳуриятимиз учун бевосита дахлдор масалаларни ҳам эътиборда тутайди, жумладан, эстетик фаолиятга бағишланган тадқиқот объекти сифатида ўрта аср миниатюраси, шарқ халқларининг пахсадевор уйлари, Ўзбекистоннинг миллий, бадий ҳўнармандчилигини ҳам таҳлилга тортади.

Миллий ва байналмилаллик, миллийлик ва умумбашарийлик диалектикаси, социалистик миллатларнинг ҳаётда, маданият ва санъат соҳаларидаги ўзаро таъсири, яқинлашуви ва байналмилаллашувига доир мураккаб эстетик муаммолар эстетик адабиёт ўқувчиларини айнисқа қизиқтиради.

«Социалистик жамиятда эстетик фаолият» китоби муаллифлар аҳли томонидан яратилгани учун, унда истилоҳлар (терминология)ни қўлашда ҳар хиллик, ҳар бир муаллифнинг эстетик фаолият доирасидаги миллийлик муаммосига маълум даражада алоқадор эстетик мавқеида турли-туманлик кўзга ташланади. Модомики, шундай экан, миллийлик муаммосини эстетик фаолият доирасида таҳлил қилишда марксча-ленинча методологияга асосланган бирлиكنинг етишмаслигини китобнинг қамчиликлари сирасига киритиш мумкин. Масалан, 161-саҳифада В. Р. Аронов шундай деб тўғри ёзади: «Ҳозирги замон фан-техника инқилоби

амалда эстетик фаолиятнинг ҳамма томонларига изчил таъсир ўтказайди, ...жамиятда ижтимоий муносабатларни ўткирлаштиради, бутун инсоний фаолиятни байналмилаллаштиради». Лекин унинг ўзи 168-бетда шундай дейди: замонавий илмий-техник инқилоб «...мерос анъаналарни, бадий маданиятни тараққийси билан бадий-лойиҳавий фаолиятни доимий суратда яхлитлаштириши (интеграциялаштириши) керак». Аёнки, бу иккинчи ҳолда сўз яхлитлаштириш устида эмас, балки байналмилаллаштириш тўғрисида бориши жоиз бўлур эди.

Шундан кейин, М. М. Рукавицин бу ҳақда асосли равишда шундай дейди: «Халқ ҳўнармандчилиги социалистик ижтимоий тузум афзалликлари билан узвий равишда, илмий-техник равақ муваффақиятларидан фойдаланган ҳолда, асрлар давомида ривожланиб келаётган ўзига хос миллий анъаналарни тараққий эттириб ва бойитиб, совет кишиларининг маънавий ва маданий талабларига жавоб бермоқда». Бироқ муаллиф шу ўринда қуйидаги мулоҳазаларни ҳам баён қилади: «давримиз «халқ эстетик ижодининг ранг-баранг турларини... яхлитлаштириш имкониятларини очди...». «Бу, миллий маҳдудлики, чекланганлики энгиш,— амалиёт кўрсатаётгандек,— халқ санъатини байналмилал, умумсоциалистик ақидаларини ишлаб чиқиш билан вобаста машаққатли, мураккаб жараёндир», дейди муаллиф.

Назаримизда, бу ерда, аслида, сўз яхлитлаштириш тўғрисида эмас, умуман, эстетик фаолиятда, хусусан, бадий фаолиятда миллийлик ва байналмилаллик билан нисбатдош бўлган байналмилаллаштириш ҳақида бормоқда.

Илмий-техник инқилоб даврида ижтимоий ҳаёт тараққийётининг умумий даражаси бўлиш яхлитлашув (интеграция) фақат техника ва иқтисодий соҳасида, ҳозирги тараққийётнинг умуминсоний моҳияти нуктаи назаридангина қўлланилиши мумкин; аммо уни специфик шаклл, айниқса социализмни тақомиллаштираётган жамиятдаги эстетик фаолият тараққийётининг илгор миллий шакллари, қайта қуриш ва мамлакатимизда маънавий равақни жадаллаштириш нуктаи назардан татбиқ этиш мумкин эмас.

В. Р. Ароновнинг меъморчилик, дизайн соҳасида, умуман, нарсалар доирасида эмас, балки кундалик ва спорт кийимларида, оммавий тармоқлар соҳасида бир хиллаштириш умумий тамойили (тенденцияси) мавжуд, деган фикрини,— унга ҳозирги даврдаги ҳатто энг тараққийлашган миллатлар нуктаи назардан қараганда ҳам,— мақбул топиб бўлмайди. Шу муносабат билан миллий либоснинг бир хиллашуви ҳақида эмас, балки урф, расм (мода) муаммосининг улкан ва долзарблиги тўғрисида ёзган, лекин бу хусусият «либоснинг миллий хусусиятларини» қадрсизлантирмаслигини таъкидлаган профессор Г. З. Апресян фикри расо ва ҳақдир. «Правда» газетасида босилган «Бу — Париж модаси» мақоласи ҳам бу қарашнинг тўғрилигини исботлаши мумкин. Бу мақолада журналист В. Болшаков биргина Париж шаҳрида,— расмий маълулотларга кўра,— 21 та бадий андоза уйи («от кутюр») борлиги, кийим андозалари орасида дурдо-

на деб атаб арзийдиганлари учраши, урф (мода) эстетик фаолият тури сифатида бадий ижод даражасида равақ топгани ҳақида ёзади. Муаллиф шохидлик берадики, ҳар баҳор ва кузда етакчи андоза уйлари «урфлар спектаклини» ўтказадилар, бунда кийим либос тариқасида эмас, балки образ сифатида намоён бўлади. Умуман, ҳозир «от кутюр» учинчи минг йиллик одами образини изламоқда. Урф спектаклларида ҳаёлдаги бир хиллаштириш (унификация) эмас, беадад даражада кўп ва ранг-баранг кийимлар ҳукмронлик қилади. Кийимбошлар найкамаларнинг бор-йўқ ранглари билан товланади. Костюмлар ҳаёлий филмларга мослаб тикилганга ўхшайди: этаклари ҳар хил узунликда, бир энги бори, бир энги йўқ, ёқалари — баланд, уларнинг ҳошиялари бўйлаб тикилган чироқчалар югураётган оловга ўхшайди...

Бинобарин, илмий-техник инқилоб шароитида миллий либос ва урф катта муаммо сифатида, ўзини эстетик фаолиятнинг бир тури тарзида намоён қилади, эстетик шакллари ранг-баранглаштириш йўналишида тараққий эттириш тамойилини кучайтиради.

Хулоса қилиб айтганда, «Социалистик жамиятда эстетик фаолият» асл ва сермазмун китоб бўлиб, у айнаи ўз вақтида яратилган, янги, муваффақиятли, қайта қуриш шароитида эстетик адабиёт кенг ўқувчилари оммаси учун ниҳоятда керакли тадқиқот сифатида қимматлидир.

Маҳмуджон НУРМАТОВ,
Муҳаммадали ҚУШМОҚОВ,
Абдулла ШЕР.

САРИМСОҚ- ПИЕЗНИНГ ШИФОБАХШ- ЛИГИ

Бу сабаботнинг ватани Урта Осиё бўлиб, у эраимиздан олдинги уч мингйилчи йиллари қадимги Миср, Юнонистон, Рим ва Хитойда етиштирилган. Саримсоқ Россия IX асрда Византиядан келтирилган. Қадимги Мисрда ва Римда ундан турли таомларга — асосан парранда ва балиқдан тайёрланган овқатларга зирвор сифатида фойдаланганлар, шакароб қилганлар, қайлага қўшганлар. Урта асрларда тузланган гўшт ва балиқлар ҳам уеиз истеъмол қилинганлар.

Тарихчиларнинг гувоҳлик беришларича, XVIII асрда Англияда ўлат касаллиги тарқалганда бу ерда бўлган француз руҳонийлари саримсоқ ёё омон қолганлар, англиялик руҳонийлар эса хиди ўта ўткир бўлганлиги учун истеъмол қилмаганлар ва ҳалок бўлганлар. Япония ва Хитойда узок вақтлардан бўён қон босими касалини даволашда саримсоқдан фойдаланиб келинади. Шу қунарларда ундан гўшт ва гўшт маҳсулотлари тайёрлашда фойдаланилади.

Мухаммад САЛОМ

фарзандлари бор. Фақат шу сафаргина Хусния онасини кўпроқ муддатга қолишга кўндирган. Кўнмай иложи ҳам йўқ-да. Наргизани ҳар кимларга ишониб бўлмайди. Бугунча эса ҳали-бери рухсат тегмайди. Ойига эллик сўмга шартлашиб, биринчи қаватда ёлғиз яшайдиган Аня бувига беришган эди. Эпложмидими, ўз ҳолига ташлаб қўйдими, Наргиза икки марта парҳезни бузди, бир марта ўйинга берилиб, каравотдан йиқилди, бурнини қонатди. Буни эшитиб, Юнусжоннинг ҳам, Хусниянинг ҳам хушлари бошдан учиб, дарҳол районга сим қоқишди: «Сизлар ўзи невараним ўйлабсизларми?» «Ҳа, ўйлаймиз, — дейишди ота-она. — Келтириб беринглар, ўзимиз қараймиз».

Уларнинг неварига кўз қорачигидай қарашларига Хусния шак келтирмайди. Бирок, Наргиза дардга чалинганидан буён, айниқса Аня бувининг уйдаги воқеадан кейин қизчасини ҳеч кимга ишонмайди. Бу сариг деганлари жуда инжик, маккор дард, эҳтиёт бўлмаса заиф вужудда яна қайталайди.

сувга соларди. — Жуда кўп уринибсиз-да, кошки соғлигингиз яхши бўлсайкан.

— Бекор ўтирсам, сиқиламан, касалим кўзийди.

— Шунга ўрганиб қолгансиз. Майли, сиз энди дамингизни олинг. Менгаям иш қолсин-да, онажон, — Хусния чинини товоқ ва ликобчалар олиб, жўмракдан оқётган иссиқ сувга қўйди. — Бунақада мени ёмон ўргатасиз.

— Бўпти, ошини ўзинг суза қол, — Ҳалима хола ортга бурилди. — Ҳали замон куёв ҳам келиб қолар. Еттида етиб бораман, деган.

Хусния маъноли кулимсиради: «Ҳа-а, палов буюртма экан-да».

Чиндан ҳам палов соғинчи ҳадемай ҳаммани дастурхон атрофига жамлади. Наргизанинг парҳези туфайли бу суюмли таомга эътибор сусайган, хаста қизалоқ кўзларини мўлтиратишни ҳеч ким истамас эди. Тўғри, каттароқ болалар гоҳида хархаша қилишарди, аммо кенжа сингиллари эсга тушиб, дарҳол лаб-

Табият охи

Ҳикоя

Хусния эшикни очдию димоғига урилган таниш ҳидни туйиб жилмайди: «Палов! Нечук, менга айтишмовди-ку?»

Очиғи, Хусния паловни унчалик хуш кўрмайди. Ошқозони боис ўзини ҳам, атрофидагиларни ҳам шунага ишонттиришга уринади. Айниқса ўзи пиширган ошдан иштаҳа билан еёлмайди: ҳидидан «тўядими», шоша-пиша тайёрлаб, маромига етказмайдими, ўзи ҳам билмайди. Гоҳида ошқозонида огрик кўзгалади-ю, айбни паловдан кўради, ўзини пазандаликда нўноқ санайди. Шунинг учун ҳам бу таомни кўнгли тусаганида у эрига маъноли қарайди. Бунақа имконият эса фақат дам олиш кунларидагина насиб этади. Юнусжон бошқа барча ишларда, қалам тебратишда вақтини қизганса ҳам паловга киришганда ичи «умомонга айланиб кетади» — бирорта ишни бошқага юкламайди, ошхонага ҳеч кимни йўлатмайди — қозон атрофида куймаланиб айланаверади. Фақат сузишни хотинига юклайди. Хусния ошга каптир уриши биланок эрини, сўнг паловни макташга тушади. Бундан Юнусжон сариёғдай эриб, дили яйрайди, иштаҳаси яна ҳам очилади. Унинг ҳолати Хуснияга ҳам «юкади», лекин, нечундир, бунақа пайтларда ўзида безовталиқ ҳам, қорнида огрик ҳам сезмайди.

Ҳозир Юнусжон ишда. Эҳтимол паловдан беҳабардир. Балки эрталаб қайнонаси билан келишиб қўйгандир. У Ҳалима холанинг паловига тан беради — уни зўр пазанда ҳисоблайди. Хусния эса авваллари онасидан бошқанинг оқатини ёқтирмасди, қўшнларникидан чиқадиган таомларга қўл ҳам урмас эди. Эрга теккач, илгариги инжиқлиги энди ўтмаслигини англаб ҳаммасига кўнйкиди. Онаси жуда олсиди, ўзга шаҳарда — онда-сондагина дийдор қўришадилар. Ушанда ҳам мириқиб гаплашолмайдилар. Ота-она нафақали ҳордиққа чиқишди ҳамки, ўзларидан ортмайдилар. Чунки, ҳали турмушга чиқарилмаган, уйлантирилмаган

да, жигарни батамом ишдан чиқаради. Хусния ишхонада, беморларни қабул қилаётган дамларда ҳам қизини хаёлидан ўчиролмайди. Ахир сўккабош Аня бувини уни йиқитдими, қандай қилиб жигаргўшасини олсига ва гавжум хонадонга юборади. Бирда бўлмаса бирда холаю тоғалари суюб, эркалатиб, унга қовурилган нарсалар едириб қўйишлари ҳеч гап эмас...

— Паловми? — негадир ҳафсаласиз сўради Хусния белига фартук таққан онасини кўриши билан.

— Ҳа, палов, — деди Ҳалима хола шахди синган мисол паст овозда. — Айтмай кетибсан, нима қилишини билмай... Охири...

— Ажаб қилибсиз, онажон. Наргизнигизгям бирор нима қилиб берармиз.

— Уникиям тайёр: қийма — катлет. Ўзи айтди болагинам.

— Қандай яхшисиз-а, онажон, — у ўғирлиб, онасининг юзидан чўлпиллатиб ўпди. Ҳалима хола ҳам беихтиёр қизини бағрига босди. Айни чоғда бугун қизида анча қувноқлик кўриб, дили равшан тортиди:

— Қаёқдан кун чиқди — хурсанд кўри-насан? Вақтлроқ ҳам қайтибсан.

— Уйга чақирувчилар бугун кам экан. Тўрттагина уйга бордим. Чарчаганим йўқ, — деди Хусния очик чехра билан ва жавондан анор гулли халатини олиб кийди. — Бунақаси жуда кам бўлади. Гоҳида касал шундай кўпайиб кетадими, кишининг тинкаси қурийдми, — у, ўз одати бўйича, сездирмасдан, учала хонага ва ошхонаю айвонга бир-бир бош суқиб чиқди — қайфияти кўтарилди. Чунки онаси йўрғада теккан қилиғи — «озода касал» лигини намойиш қилган эди: ҳаммаёқ озода, саранжом-саришта, поллар яраклайди, дераза ойналари гўё йўқдай, ҳавога сингиб кетгандай губорисиз. Болалар ойнаи жаҳон рўпарасида — қўғирчоқ филмига маҳдиё.

— Чарчамадингизми, онажон? — сўради Хусния онасининг ёнига, ошхонага қайтиб киргач. Ҳалима хола турп тўғраб, жомдаги

ларига бармоқ босишарди. Бу сафар эса бечора Наргизанинг ўзи йўлини топди: палов сузилиши афасида ҳеч кимнинг ишорасини кутмай, киймадан тўйиб олди, сўнг ойнаи жаҳон рўпарасига чўнқайди. Негадир Юнусжоннинг кўнгли бузилди, Хусния лабини тишлади. Катта қизлари: «Наргизниям чақирайлик», деди йилғамсираб. Ҳалима хола бош тебратди. Ўғил болалар, эсинг борми, дегандай сингилларига жеркиганнамо қарадилар.

— Шуниси ҳам маъқулдир. — деди Юнусжон. — Нафс тийшини ўрганар балки...

Бу гап унинг ўзига ҳам далда берди-ю, бироқ палов қанчалик яхши бўлишига қарамай, иштаҳаси бўғилди, тедада қўлини тортиб, чой ичишга ўтди. Қайнасанаси хотини ҳам гўё ундан андаза олдилар. Дастурхон йиғиштирилгач, Наргиза ҳеч нима кўрмагандек, аввал отасига, сўнг онаси ва бувисига суйқанди. Юнусжон қизини бағрига босиб, пешонасидан ўпди. Бирор соатча чойхўрлик қилиб, суҳбатлашиб ўтирдилар. Бу орада болалар уйкуга кетишди. Юнусжон чойнакни кўтарганча иш кабинетига йўналди. Лекин ишломлади — ўйлаб қўйган лавҳасини қандай бошлаш ҳусусида бош қотирди, аммо тузукроқ жумлалар тутқич бермади. Ҳалигина автобусда келаётганида миёсида фикрлар қандай чарх урган эди-я! Энди бўлса, Наргизанинг оқват маҳали индамайгина улардан узоқлашгани, ўзини ойнаи жаҳонга алаҳситгани — шу гўдаққининг ажиб қилиғи нуқул кўз ўнгидан ўтаверди. Охири ҳозир ҳеч нима ёзолмаслигини англаб, хонадан чиқди. Ошхонада кичкина қурсида ўтириб, аллақандай қозоларни тиззасига қўйганича кўздан кечираётган, гоҳо унга бир нималар ёзаётган Хуснияга дуч келди.

— Иш пайтида шуларга улгурмайсанми? — деди унинг ёнида тўхтаб. — Уша ёқда бажариб, уйда дам олиш ё бир нималар ўқиб маъқул эмасми?

— Билмагандай гапирасиз-а, — Хусния эрига гинали нигоҳ ташлади. — Ҳа, маъқул.

Бу — оразим-ку, ахир. Лекин улгуриш... Рост, бугун улгурардим: қабулдаям, уйга чақурувдаям беморлар кўп эмасди. Фақат... — У ниманидир айтишга тортинди. Юнусжон унинг ёнига чўнкайди. — Мақтовдан кувониб кетдим чоғи.

— Мақтов? Ким мақтади?

— Э, ўзи кўпам мактайдиган иш эмас. Кўпиртириб юборишди-да.

— Қани, биз ҳам эшитайлик-чи, хўжайин, — Юнусжоннинг чеҳраси очилди.

— Битта беморим каттиқ шамоллаб, ўлкаси хилвираб қолувди. Касалхонага боргиси келмади. Антибиотиклар, горчичник буюрувдим. Гап охирида, агар топсангиз, прополис эритмасидан томчилаб ичинг, дедим. Бугун ўша киши гулдаста кўтариб келибди. Яна бир нараса тутқазди. «Фаранг атири», дейди. Топишмас мато-я?

— Хм, — Юнусжоннинг қовоғи осилди. — Олдингми?

— Ана шу-да, мени ҳалиям билмайсиз. Фақат гулдастасини олиб, тувакка солдим.

— Хайрият.

— Гапнинг кизиғи бу ёқда. Ҳалиги одам ҳузуримдан чиқиб, бош врачга кирибди. Воқеани айтиб, атириям кўрсатибди. Тақлифлар дафтарида мени кўпиртириб мактабди. Бир вақт, тушлик охирида бош врач ҳаммани йиғиб, менга раҳматнома эълон қилса бўладими? Аслида прополисним битта врачдан эшитувдим. Кўп дардларга даво бўларкан...

— Ҳар қалай, журналистнинг хотинисанда, жоним, — деди у ёқ-бу ёққа қараб олгач Юнусжон, сўнг Ҳусниянинг юзидан ўпди. — Мана энди яна ўзимга келдим. Кабинетимни сенга бўшатиб берсамми, дедим, фикримдан қайтдим, — у ортига бурилиб, ишхонаси томон йўрғалади.

— Кабинетингиз ўзингизга буюрсин, даси, — дея шивирлади Ҳусния эрининг ортидан ва у ҳам қоғозларига эгиларкан, қўшиб қўйди. — Ишқилиб, илҳомингиз қайнаб турсин-да...

Иштаҳанинг — «дарз» кетишидан ҳеч ким ошқора нолигани йўқ, албатта. Аммо табиатан ҳар нарсани ўзига олаверадиған Ҳалима холанинг дилига ўша «дарз» орасидан тутун ўрмалаб кирди: «Палов қилмай мангина ўлай, неварамнинг кўнгли кетдиёв. Мустаргина бўлиб ўтирди. Шуни хаёлим-гаям келтирмабман». Бу фикр мясисида айлана-нишавериб, у ўзини айблайверди. Оқибатда уйқусида ҳаловат сезмади, эртасига боши гаранг, чарчаган ҳолда уйғонди. Шоша-пиша

ишга жўнаётган қизидан кечқурунга қанақа овқат ишташларини сўради. Кечикишидан ҳадиксираган Ҳусния эрига имо қилди. Юнусжоннинг ҳали вақти бор эди. Бироқ, ҳар куни овқат буюришдан ўзини соқит тутишни истарди. Хотини эса бу истак билан сира хисоблашмас, саволини ҳеч тўхтатмас эди. Мана энди жавоб топиш зарур. Ҳадеб такрорланадиган бирортасини айтсинми?

— Менга барибир, — деди у ниҳоят ишга кетиш олдидан. Кейин кулганча бу ниятини айтди. — Ўзингиз биласиз, ойи, мен овқат танламайман: оқдан оҳак, қорадан кўмир бўлмайди бизга.

— Мастава қилайми бўлмаса?

— Майлигиз, — суст жаваб қайтарди Юнусжон ва яна савол кутмаёқ ўзини эшик орқасига олди. Ҳалима хола елка қисди. У куёвининг ёлғондакам мулозаматини сезгирлик ила англаган эди. Юнусжоннинг овоз оҳангидан сал-пал ҳушламаслик йўқ эмасди. Аслида ҳам у овқат танламас бўлиб кўн-са-да, хушхўр, мазали, ранг-баранг таомларни кўрганда ўзида кўтаринкилик сезарди. Ҳафтада ҳадеб такрорланадиган овқатлар иштаҳасини кўзгайвермас эди. Бунини ўзича бирор марта таҳлил қилмаган, Ҳусниянинг-ку эсига ҳам келмаган — бу борада эрини ўрганмаган. У батамом беморлар билан бандга ўхшар, бошқа майда-чуйда ишларга гўё вақт тополмас эди. Касаллар эса жуда кўп, ҳамиша янгилари қўшилиб турарди. Деярли барчаси унга халоскордай қарашарди, хурматини жойига қўйишарди. Ҳамма врачлар каби у ҳам эъзозлардан кўнгли кўтаришарди. Лекин ўзининг ҳам соғлиғи тобора орқага кетиб борардики, бу ҳақда деярли қайғурмасди. Унинг ранг-рўйига қараб, онаизор изтироб чекарди, ҳар хил туркона дориларни тавсия қилар эди. Бундай дамларда ўзининг ҳам асаби чатоқлиги, сарғайма туфайли жигарни жароҳатлагани эсига тушарди-да, юраги сиқилиб, боши оғриб бошларди. Қизик, мана ҳозир ҳам кўнгли беҳузурга ўхшайди, ичига чироқ ёкса

ёришмайдигандай. У юмшоқ курсига ўтираркан:

— Э, шуниям ўйлаб ўтираманми, — деди кўл силтаб. — Кечгача бир гап бўлар. Қизингники барибир ўз уйингдай бўлмаскан-да. Ўз уйингда кимнидир қовоқ тумшугига қараб ўтирмайсан. Тўғри, эр билан ҳисоблашсан. Аммо унинг миждози ўзингга беш панжадай маълум... — у айна шу толда эрини жуда кўргиси келаётганини, уни дарров соғинганини ҳис этди-ю, чуқур хўрсинди. — Чоли тушмагур улфатларга ўралашиб қолдимикан, сиз ҳам қоқмаяпти. Ўшаларга қўшилиши менга ёқмайди-да...

— Бийи, кимга гапираяпсиз?

Ҳалима хола орқасидан келиб, тик турган Наргизани пайқамабди. У тўла уйғониб улгурмаган, кўлининг орқаси билан кўзларини укаларди.

— Э, ўзим билан ўзим-да, болам, — деди буви неварасининг елкасига қоқиб. — Бора-қол, аввал бетингни юв. Ювинмасдан гап-лашмайдилар.

— Ювинмай гап-лашса нима бўлади, бийи?

— Увол. Бор энди, ширчийинг ҳам совугандир.

— Увол нима, бийи?

— Увол... — каловланди бувиси, — жуда ёмон дегани. Емон ишларни ҳеч кимга ёқмайдиған қилиқларни увол дейдилар. Увол иш қилганларни ҳамма ёмон кўради.

Наргиза негадир кўрқиб кетди-ю, довдиргансимон бир неча одим отиб, бувисидан узоклашди. Кейин даҳлиздан унинг:

— Мен ҳеч қачон увол бўлмайман, бийи-жон, — деган сўзлари эшитилди.

— Айланай сандан, болагинам, ҳеч қачон увол бўлмагин-а, — деди-ю, Ҳалима хола-нинг кўзиде ёш айланди. — Емон одамлар увол бўлсин...

Шу тарика кунлар ўтаверди... Наргиза кундан-кунга тетиклашиб, дард асоратидан қутула борди. Бошқа невараларнинг уйга қўмаклашувларида ҳам жонларинг сезилди. Айниқса Хусниянинг ўз касбидан нолишлари қаймагандай эди. Юнусжоннинг учта лавҳаси газеталарда босилиб тилга тушди.

«Уйингда ҳаммаша кексалар бўлишига нима этсин, — ўзича ўйларди Юнусжон. — У айниқса саранжом-сариштали, меҳрибон бўлса, нур устига аъло нур. Ҳориб-толиб келганида баҳри-дининг очилди, ярим тунгача қорин тўғайиш ташвишини қилмасан. Ҳаммасидан ҳам болаларнинг нима еди, нима ичди, кўчага чиқиб бевош болаларга қўшилмадимкан, деб ишхонада ҳам хун бўлиб юрмайсан...»

Ҳалима холянинг муваққат ташрифи ниҳоясига етиб борарди. Олисда қолган бошқа фарзандларини, эрини, қадрдон шахарчасини соғинган эди кампир. Бироқ бу уйдан ҳам кўнгил узолмасди. Гўё Наргиза билан Хусния унга мунғайиб қарайдилар. Сўнгги чоқларда қизининг ишлари яна кўпайган — хизматдан шираси шимиб олинган ҳусайни узум донасидай бўлиб қайтарди, бирор нимага қўл уришга, ҳатто сўзлашишга мадори етмаётгандай кўринарди. Бугунгиси эса ҳаммасидан ошиб тушди...

Одатдагидай эрталаб буви билан невара етаклашиб, магазинга боришди — сут, қаттиқ, қаймоқ олишди. Уруш қатнашчиси ва шахсий нафақачилар Ҳалима холянинг навбатини орқага сурганини, сал бўлмаса, керакли нарсалардан куруқ қолишлари мумкинлигини ҳисобга олганда, «очиқ ҳавада юриш» ишлари бирор хафатгарчилик келтирмади. Харидларини ёнига қўйганча у ховлидаги узунчоқ курсида бирпас ўтирди. Наргизанинг темир аргимчоқда учинини, ўзича ўйнаб, хумордан чиқшини айрича диққат билан кузатди. У қизанинг қаттиқ ҳаракат қилиб зўриқишдан, оқибатда касали қайталашидан қўрқар эди. Ҳар қалай, беш ёшли қизалоқ ҳам эҳтиёткорлигини унутмасди, танбех эшитишни истамасди.

Иддий танбех ва можаро тушдан кейин рўй берди. Мактабдан қайтган кичик акаси ноҳосдан ошхона йўлагига Наргизага туртилиб, қўлидаги лиқопчани тушириб юборди. Ликобча чил-чил синди.

Сингил акасини жеркиди. Акаси енгилроқ мушт туширган эди, Наргиза бор овоз билан чинқирди. Орага бувиеси тушиб, уларни муросага келтирилмади. Бунақа пайтда, шубҳасиз, «ёнгин» ни бир зарб билан ўчириб бўлмайди. Танбехлар ҳам, уришишлар ҳам невараларни тезда битимга келтирмалади. Бунга Наргизанинг узок вақт касалхонада ётганига уйда ўтириб, зериккани ҳам, доимо ён беришлару эркалашларга ўрганиб, тантиқлангани ҳам ўз таъсирини кўрсатарди. У акасининг жазо олишини ёки ялинишини кутарди. Акаси эса унга асло ён бермасди, бунга гурури йўл қўймас эди. Ҳалима холя шуни тушунарди-ю, аммо қандай йўл тутишни билмайди хуно бўларди. Натижада юраги санчиб, бошидаги оғриқ кучайди — гўё миёсида алғов-далғов бўлди. Сабри чидамай:

— Вой, ман бу ерга келмайгина ўлай, — деб йиғлаб юборди у. — Ўз уйим — ўлан тўшагим, тинчгина ўтирмаймани? Қайтага ўзимга касал ортирдим.

Иккала невара ҳам бирдан жимиб қолишди. Наргиза югуриб келиб, бувисини ачмалади. Унис бир нафас талмовсираб турди-да, сўнг уён-бўённи йиғиштиришга тутинди. Ҳалима холянинг кўнгли жойига тушган эсада, бош оғриғи пасаймади. Бир неча марта аналгин ичшини мўлжаллади, бироқ врачларнинг сўзларини эслаб, ўзини тийди. «Сиз жуда кўп дори ичгансиз, — деганди улардан бири. — Дорилар жигарга ёмон таъсир этган. Энди табиий воситалардан кўпроқ фойдаланинг». Аммо ҳозир чойдан бўлак табиий восита уйда йўқ. Аччиқ кўк чой эса дардини енгиллаштирмади. Бошининг орқасида, пешонаси атрофларида нималардир жимирлар, боши бировниқига ўхшарди.

Сал мизғиган эди, ваҳимали туш қўриб, чўчиб уйғонди. Қайта ётолмади — биқини оғриди. Энди яна қанақа овқат қилиш мумамоси оромини бузди. Бироқ, қалампиру мурчлар унга зарарли. Ундан кейин шу алфозда сабаби тўғршасан эсан. Гўшт ҳам оз. Борини ишлабти, уйни курибти қўйиш — ёмон одат. Юнусжон икки кундан бери магазиндан гўшт тополмайпти. Бозорини жуда қиммат: икки марта харид қилсанг, чўнтак қоқланади. Иссиқ овқатсиз қолиш мумкин эмас. Болалар нима деркин?

— Э, билмасам, — деди қаттаси.

— Узингиз биласиз, — бўйин қисди иккинчиси.

— Мошкичи қилинг, — деди учинчиси.

— Э, мошкичи оймга бўлмайди-ку, — уни инкор этди биринчиси. Эсингдан чиқими, жигилдонларини қайнатади. Бўлмаса, палов бўлақолсин.

Ҳалима холя кулимсираб, Наргизага қаради.

— Майли, қилаверинг, бийижон. Менга ширгуруч қилиб берасиз.

— Паловга гўшт кам. Яхшиси, ҳаммабоп мошхўрда қиламиз...

Ҳалима холя инкиллаб-синкиллаб, овқатга уннади. Ҳар қанча пазанда саналса-да, мошхўрдани кўнгилдагидай келиштирмалади. Аввало аҳволи-руҳияти халал берди, сўнгра бу улар тарафда деярли тайёроланмади. Шуни ўйларкан, у кувини кўз олдидан ўтказди. Юнусжоннинг пешонаси тиришгандай туюлди-ю, қайнанининг бош оғриғи яна кучайди, ўнг биқинида санчиқ бош кўтарди. Нафас олиши қийинлашди. Овқат оловини кескин пастлашти, дарҳол кўрпачага ёнбошлади. Болалар ўз машғулотлари билан банд, ҳатто шивирлаб гаплашардилар. Фақат эшик кўнгириғи жиринглаганда Наргизанинг «ойим келдилар» деганча чопкиллаб ўтгани осойишталики бузди. Бунақа пайтда Ҳалима холя ҳам неварасига эргашиб, эшик ёнига борарди, қизига пешвоз чиқарди.

— Бийинг қанилар? — Хусниянинг хоржин товуши эшитилди.

— Бийим ётиптилар, — деди Наргиза гуноҳкорроқ овозда. — Бошлари оғриятти.

— Чарчаган бўлсалар керак-да, — деб қўя қолди Хусния лоқайдрок оҳангда. Унинг ранги оқарганди, оёқда зўрга турганга ўхшарди. Эҳтимол шу боисдир, қизини ҳам эркаламади. Гўё у ўзи билан оворадай кўринарди — ё қаттиқ толиққан, ё ўз ишидан қаноатланмаган. Агар бир кунда ўн, ўн бешта, бориғки, йигирмата қизининг дардини тинглаб, уларни синчиклаб кузатса, фойдали муолажа буюрса, врач ўзидан қаноатланиши мумкин. Унда мушоҳада юриштишга, китобу журнал титкилашга ҳам ороқ вақт қолади. Ҳоримайди. Аммо қирқ-элликлаб хаста одамлар кўнглини олиш, деярли ҳар кун шу ҳол такрорлангани ман-ман деган шифокорни ҳам лоқайдликка мубтало этади ёки ишдан бездариш. Кошки ўша ёқнинг ўзида оҳ-воҳлару бошқа ташвишларни бир ёқлик қилиш иложи топилмаса. Агар касаллик тарихини эмин-эркин, мулоҳазалар билан тўғлазиб ўтурса, қабулда қанча бемор қолиб кетади, тўс-тўполон бошланади. Асли «тарих» бемор ҳузурида, аниқ хулосалар асосида тўғлазилиши зарур. Йўқ, Хусния бундай қилолмайди. Вақтни тежаш учун беш-олти минутда шоша-пиша фикр айтиб, муолажа буюришга мажбур. Варақа — «тарих»га қисқача қайдалар белгилайди, холос. Кейин уни гоҳида, қоғдага хилоф иш тутиб, сумкасига солганча хонадонма-хонадон изғийди. Улар сафига уйга врач чакирган кимсаларнинг ҳам «тарих» лари қўшилади. Ўйлар эса битта-иккита эмас — гоҳида ўнлаб — паст-баланд, лифтли, зинали, бешич қаватга кўтарилингуча кўзлари тиниб, боши айланади, дармонсизланиб, деворга суянади. Юрак титрайди. Ўша титраш пардаси ортидан хаста биронинг нолиши қалбига урилгандай туюлади. Сўнгги кучини тўплаб, юкорига интилади. Ўзининг аҳволини биров сўрамайди. Қорин оғчан, ични нимадир таталайди. Йўл-йўлақай бирор нима тамадди қилай деса, иштаҳа йўқ. Салгина шовқин, ор-

тиқча гап-сўз кулоққа ёқмайди. Тишини-тишча босиб, ҳаммасига чидайди...

Бугун биттаси касаллик варақасини учтўрт кунга чўзишни, яхшичилигини куруқ қолдирмаслигини шама қилиб жонига тегди. Ўзи истамаган ҳолда уни бақириб берди, хонадан ташқарига қувди... Кечагиси бундан ҳам кўнглисиз — бир бемори шифохонада вафот этдиби. Бунда Хусния ўзини айбдор санайди — биринчи ташрифдаёқ уни синчиклаб кузатолмаган, зудлик билан касалхонага йўлланма топиб беролмаган. Бир ҳафта ўтиб, у оғирлашгандан сўнггина масалани жиддий қўйди. Агар ўша аёл уйда ўлганида маломат тошлари маҳалла врачига отиларди. Мана энди барбир мустар кўзлар уни таъбиқ этгани-этган...

— Хусни... — инкиллаган товуш уни ўзига келтирди. Аста юриб, онаси ётган хонага мўралади. Ҳали Наргиза айтган гапга унчалик эътибор бермаган, онасини шунчаки дам олиб ётгандилар, деб ўйлаган эди.

— Ҳа, она, нимага ётибсиз? Чарчадингизми? Сира тиниб ўтирмайсиз-да.

— Йўғ-а, ўзи мазам йўқ, — Ҳалима холя тетикроқ гапиришга уринди. — Қон босимини бир ўлчаб қўйсанг, бир бало бўлганга ўхшайди.

Хусниянинг томоғига нимадир тикилгандай бўлди-ю, секин «уф» тортиди.

— Хўп, ўлчайман ҳали... Ўзи ваҳимачилигингиз ҳам бор-да.

— Эҳтиёт яхши, болам...

Лекин бу сўз Хусниянинг қулоғига етиб бормади. У ярим қарақт ҳолда ошхонага кириб, қозонни кўздан кечирди. Ҳалигина, йўлда судраб қадам ташлаётган кезде, бугун тушлик қилмаганини, очлик сездирмай тинкасини қуритганини эслаган эди. Энди бўлса, овқатга қарагиси ҳам келмапти.

«Тузини татиб кўрай-чи, зора иштаҳам очилса, — деб ўйлади-ю, у қозон қулоғига суяб қўйилган ёғоч қошиқда хўрдан ороқ олиб, ичди. Оғзига бемаза туюлиб лабини бурди. — Гап овқатдами, ўзимдами?»

Бироқ, овқатланиш маҳалида ҳам буни аниқлай олмади. Қоса тагини эгаллаган озгина мошхўрдани тугатиш анча машаққатли кечди. Доим назорат қиладиган онаси ҳозир дастурхон бошидан йироқ эди — ўзини қорни тўққа чиқариб, кичкина уйда ётганди. Ишдан кеч қайтган Юнусжон эса бу сафар овқатнинг фарқига бориб ўтирмади. У бугун газета топириги билан Бўстонлиққа борганди, Чирчиқ бўйларигада ҳар хил нишоотлардан дараға тушаётган чикиндилару оқоваларни кўриб, кўнгли чўккан — ҳам жисман, ҳам маънан чарчаган эди. Кўрганлари ҳақида боплаб танқидий мақола ёзишни мўлжаллаб қўювди. Аммо, уйдаги вазият...

— Нозим, — Хусниянинг заифроқ овози эшитилди.

— Ҳа, нима дейсиз?

— Ўша ёқдан ўшқирасанми, ялқов? — Хусния энди овозини баралла кўтарди. — Бу ёққа кел. Дастурхонни йиғиштириб, идишларни юв.

— Мени дарсим кўп, — дея тўғиллади Нозим ёндаги хонадан қикиб келаркан. — Эртага «Икки» олсам майлими?

— Қундузи нима қилдинг, аҳмоқ? — Хусниянинг овози титраб, бўғилди. Йўталиб, товушини тоблади. — Шу телевизорни кўчага улоқтирсам, қутуланамми?

— Ҳой, секинроқ гапирсанг-чи, — ўз хонасидан шошилиб чиқди Юнусжон. — Қўшнилар эшитса, нима дейди?

— Жў ўша қўшнларингиз оппоққина-да, товуши сираям қиймайди!

— Ўшаларча тенглашиш шартми? Ҳар кимнинг ўз обрўси бор. Дўхтирсан...

— Дўхтир ердан чиқканми, ақали бола-сигаям иш буюролмайди. Бирор иш айтдимми, баҳона топади.

— Баҳона эмасдир, ҳўжайин, жаҳл чиққанда ақл қочмасин-да, энди. Ўша идиш-товокларни мен ювоқолай, — Юнусжон ошхона сари йўналди. Унгача Нозим иссиқ сув

жўмранинг очиб, ишга киришди. Отаси изига қайтди.

— Мана шунақасиз, дарров болангизнинг юзини ювасиз. Бўйи теракдай, ақли кўракдай ҳам эмас. Одамга раҳми келмайди.

— Болани ҳадеб ерга ураверса, баттар бўлади, — деди ўғли эшитмайдиган товушда Юнусжон. — Ишдаги машмашаю аламларни уйга кўтариб келмаслик керак.

— Э, жонимгаям тегди шу иш! — Хусния қўл силтади. Кипригида ёш кўринди. Бирок, тезда ўзини тутиб, яна эрига нишини санчди. — Сиздай тараллабебод қилиб юганимда шу аҳволга тушмасдинг.

Юнусжоннинг миясига бир нима «тўп» этиб урилгандай бўлди-ю, ўзини босиб учун ичиди йигирмагача санади. Сўнг нариги хонадан секин чиқиб келаётган қайнасанга бир қараб қўйди-да, кулимсираганча:

— Ҳай, ишдан бўшайқол, тинчийсан, — деди. — Ўзи кумурсқадай жонинг бор, сенга ким қўйибди бир ярим ставка ишлашини. Одамга пул эмас, соғлиқ керак.

— Қўйинг, менга ақл ўргатманг. Сизнинг икки юз сўмингиз билан кун кўриб бўлса эканки, мазза қилиб уйда ўтирсам, бола тарбияси билан шуғуллансам! Ҳафтада икки кило гўштни эплаб тополмайсиз, бозордаги қимматига чопасиз. Неча кун бўлди, болаларнинг оғзига мева тегмаганига. Гапираверасиз-да...

Юнусжон кулоқларигача қизариб, пешонасига тер тошди. Лекин хотинига лом-лим демади. Энди Ҳалима хола орага тушди:

— Кўпам ношукур бўлма, болам, ойлаб гўшт емайдиган, мева татимайдиган оилалар бор. Ман қишлоқни айтмай, шаҳардаям истанганча топилади ундайлар.

— Ишни ташласам ё камроқ ишласам, биз ҳам ўшалар аҳволига тушамиз.

— Ишни зинҳор ташлама, — деди Ҳалима хола ўйчанлик билан. — Лекин касбингга озроқ меҳр қўйсанг бўларди.

— А? — Хусния анкайиб қолди, ранги ўчди. — Бу нима деганингиз, она? Касбимга меҳрим бўлмаса, қандай ишлайман ахир?

— Ўз ишини севадиган кишининг рангрўйи, аҳоли бунақа бўлмайди. Ҳар бир ишидан қувониб, руҳланиб ишлайди. Ишям, соғлиғиям ривож топаверади. Сеники тескари: асабинг жойчада эмас, ошқозонинг дрямейи...

— Қўйинг-э! — Хусния тескари қаради. Аммо онасининг сўзларини лоақал чуқурроқ ўйлаб кўрмади. — Сиз мени қаёқдан биласиз — ҳар битта беморим соғайгунча ҳаловат билмайман. Хурматим бор... Соғлигим йўқолишига...

— Ҳа, бунга нима дейсан? Ўзинг айбдорлигингни тан оласанми?

— Ҳа, ўзимниям айбим бор, — Хусния чуқур хўрсинди. — Лекин сизниям, отамниям айбларингиз йўқми?

— Кувё, эшитаяисизми? — Ҳалима хола Юнусжонга юзланиб, кулиб юборди. — Ўзимиз емай, ичмай бунга тикқанмиз.

— Лекин асосий дардни кўрмаганизилар. — Қанақа дард? — Ҳалима хола кўзларини катта очди. — Дард-пард йўғиди-ку?

— Мен соғлиғимни ҳашарларда, пахтазорларда йўқотганман. Ҳар хил сувлар ичиб, дориларга тўйинган чанглар ютиб, вақтида сифатли овқатланмай, норма бажаролмаганда гаплар эшитиб, шу ҳолга тушганман. — Ҳашарини мен чиқарганим йўқ, қизим. Ҳаммага келган тўй...

— Тўймиш? — Хусния онасининг сўзини кесиб, истеҳзоли кулди. — Кулфат денг. Бугунги азоблар, бугунги дардлар ўшанинг касофати.

— Тўғри, қўлимиз калталиқ қилган, сени ҳашардан олиб қолмаганмиз.

— Фақат мен билан иш битмасди, она, — деди Хусния алам билан. — Битта мен соғлом бўлган билан ҳаётни ўзгартириб бўлмайди. Бутун менинг авлодим, мендан каттароқлару кичиклар ҳам, ҳозирги гўдаклар ҳам дардага чалинган. Сизлар шунга йўл қўйгансизлар. Оғизларингизга мум солиб, миқ этмагансизлар...

Ҳалима холанинг миясида ёпиқ турган аллақандай пардалар қўққисдан кўтарилгандай, парда ортида ғалати манзаралар юз кўрсатгандай бир лаҳза лол қолди. Қизининг таъналарида жон бор эди. Аммо уни тўла қувватли ҳам олмас ва бирор жўяли баҳона ҳам изламас эди. Оғою кизни жимгина қузатиб турган Юнусжон эса чуқур уйга толганди. Шунақа мавзуда хотини билан бир неча бор баҳслашганини эслади. Мана энди баҳс мевага қираяпти. Аччиққина мева...

— Невлай, — ниҳоят тилга кирди Ҳалима хола, — тилимиз ҳаг, дилимиз ҳам қулфланган эканми, ҳеч ниманинг фаҳмига бор-

мабмиз. Ҳаммасини энг катта раҳбарларга қўйиб берибмиз. Оқибатини ким ўйлабди дейсан. Ҳай энди... — у бошини ушлаб сиқиди чуқур хўрсинди, — ўтган ишга салавот. Бу ёғига сизлар ҳушёр бўлинглар, бизга ўхшаб, кўзларни юмиб қадам ташламанглар. Их... — у кўзини бир дам юмиб очди-ю, Юнусжонга қаради. — Куёв, сиздан илтимос, эртага мени бир амаллаб самолётга чиқариб қўйсангиз.

— Ҳа, нега? — Юнусжон шошиб сўради. — Хафа бўлдингизми?

— Йўғ-э, — у четга қаради. — Мана, Наргиза анча соғайди. Мениям бошқа ташвишларим бор. Ўзимни қаратишим ҳам керак. Кўриб ўтирибсиз, дўхтир билан бирга яшапмиз, лекин дўхтирга зормиз.

— Вой ўлай, онажон, эсимдан чиқиб кетибди, — Хусния довдираганча ўрнидан турди, онасини қучоқлади-ю, хўнграб йиғлаб юборди. — Мени кечиринг, онажон...

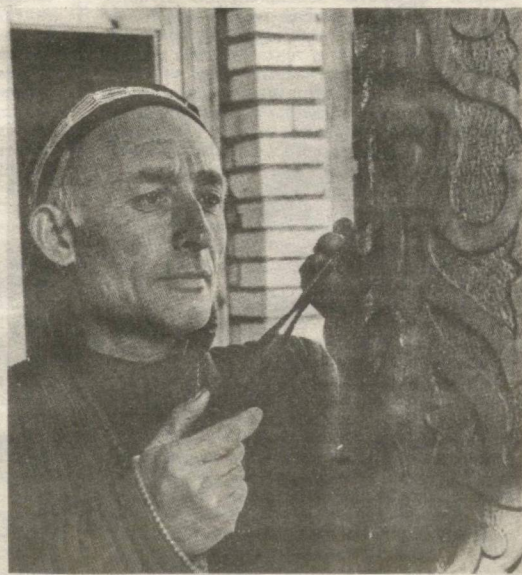
— Қўй, йиғлама, сенинг айбинг йўқ... — онажон қизининг ҳалитдан сийраклашиб, оқ оралаган сочларини сийпалади. Ўзининг ҳам кўзларидан томчилар думалади.

— Кимнинг айби бор? — ўзига ўзи деди Юнусжон хонасига қайтиб, курсига чўқаркан. — Менингми? Нимада? — шу топда у ўзини айблагиси келмади-ю, мақола ҳақида ўйлаб, ўзини чалгитди. Фикрлар қалашиб ётарди, аммо тузуқроқ сўзлар миясида айланмас эди. Боши қизиб, кўкрагида санчиқ турди. — Нима бу? Менга ҳам касаллик айланишяпти, шекилли. Епирай, нима қилдим энди? Ҳали мақола чала қолмасайди. Қизик, ҳамма касалманд, ҳаво ҳам, сув ҳам, тупроқ ҳам касал, ейдиган нарсаларимиз ҳам касал. Жамиятдан ҳам ишқаллиқлар чиқаяпти. Шундай экан, дардлардан қандай қочиб кутуласан?.. Даволашми?... Ким даволайди?

Эшик қўнғироғи жиринглади. Юнусжон кўксини тутганча, оғриниб, эшикни очди. Нариги йўлакда, тўртинчи қаватда яшайдиган ёшгина жувон. Қўзлари жикка ёш:

— Ил-илтимос, Ҳус-Ҳусни опамлани чақириб берсангиз, — деди у зўрга. — Адамизлани мазалари қочиб қолди. Ўзларини ён-ёққа отаяптилар...

Юнусжон унга аграйиб қараганча, чайқалиб эшикка суянди. Нималардир деб пичирлади. Аёл бошқа хаёлга бордим, орқага тисарилиб, пастга чопиб кетди...

СУРАТЛАРДА: Самарқанд ноҳияси ижроия кўмитасининг раиси Раҳима Ҳакимова бўлажак «Наврўз» чойхонаси қурувчилари даврасида; Ўста наққош Исмаил Неъматов «Наврўз» чойхонаси устуиларини ўз санъати билан безаётди.

Р. Нуриноев суратлари

13

• Guliston • сўзлиги

«Гулистон»нинг мақолалари кейинги вақтларда бежирим, маънодор бўлиб бораётганлиги учун журналхонлар кўнглидаги чўғ тафтлиги журналга қизиқиши ошиб бораётгани сир эмас. Ҳали йилки йили кирмаган бўлса ҳам, 1-сон кўпқари майдонига дидил қадам қўяётган аргимокнинг эпкинини англади. Жамоа кўнглига қайтадан чўғ ташлаган воситалардан бири мана шу сўзликдир.

Сўзликда олдиндан қўлланиб келаётган сўзлар ҳам, энди тавсия этилаётганлари ҳам бор. Лекин кўпчилиги янги. Масалан, бонгсат, лаъватхона, хатжилд, хатдон, гулшира, наслнома каби топқирлик, ижод намунаси бўлган, тилимиз хазинасидан ноёб гавҳар топиш имконини далиллаган бу сўзлар зукко синчининг кашфийетидай! Тахририят, қотибят каби сўзлар ҳам маъқул. Буларни изчиллик билан қўллаш керак. Лекин негадир газета ва журналларимиз ҳамон «секретари-

ат», «редакция» деб ёзиб, уятхалтасини тиззасига туширган ёш боладай қанақадир андишага бориб юрибди.

Айрим тавсиялар хусусидаги мулоҳаза, баҳс, тортишув ўз йўлига. Масалан, нотариус сўзини муҳрдор деб қўллашни тавсия этади. Мен «нотариус»ни нусхақаш дейишни тақлиф қилардим. «Муҳрдор» сўзи билан ташкилотлар қошидаги ходимлар бўлими бошлигини атасак маъқулга ўхшайди. Кассир пулчин, дейлибди. Мен, касса — разна, кассир — разначи дейилса, маъқулмикан димоқчиман. Институт олийгоҳ дейилган. Яхши. Лекин бу сўзни умуман олий ўқув юртига нисбатан қўллаб, университет — дорилфунун, педагогика институти — дорилмуаллимин дейилсан. Чунки ўтмишда пединститут дорилмуаллимин дейилган.

«Гулистон» бу тоза ҳаво оқимини тўхтатиб қўймаслиги, уни изчил давом эттириши лозим.

Администратор — маъмур

Адмирал	— амир ул - бахр
Адрес	— манзил
Адъютант	— шахсий соқчи, йигит
Актуал	— долзарб
Архитектор	— меъмор
Аттестация	— кўрик
Аудитория	— хона
Библиотека	— кутубхона
Бухгалтер	— ҳисобчи
Бухгалтерия	— ҳисобчилик
Вахтер	— қоровул
Входящая бумага	— келар қогоз
Ведомость	— қайднома
Главный бухгалтер	— бош ҳисобчи
Геометрия	— ҳандаса
График	— кўрсаткич
Дата	— сана
Диалект	— лаҳжа
Диалектолог	— лаҳжашунос
Диалектология	— лаҳжашунослик
Доска почета	— шараф лавҳаси
Зачет	— синов
Зачетная книжка	— синов дафтарчаси
Интеллигенция	— зиёли
Исходящая бумага	— кетар қогоз
Информационная программа «Ахборот»	— «Ахборот» кўрсатув
Кадр	— ходим

Коллектив	— жамоа
Командировка	— сафар
Научная командировка	— илмий сафар
Творческая команда	— ижодий сафар
Комендант	— кутвол
Комиссия	— ҳайъат
Комиссия	— текширув
Кондитер	— қандолат
Кондуктор	— чиптачи
Контроль	— назорат
Контролер	— назоратчи
Канцелярия	— девон, маҳкама, идора
Лекция	— маъруза
Лекционный зал	— маърузахона
Методика	— усул
Микрорайон	— даҳа
Начальник отдела кадров	— муҳрдор
Нотариус	— нусхақаш
Отдел кадров	— ходимлар бўлими
Отпуска	— таътил
Описана	— қайд этилган
Палата	— бўлма
Пединститут	— дорилмуаллимин
Подтекст	— тағмат, матн замири
Поэзия	— дилнаво шеърят
Приёмная	— қабулхона

Практик	— амалий
Практика	— амалиёт
Проза	— наср
Прозаик	— носир
Программа	— кўрсатув
Прогресс	— тараққий парвар
Прогрессив	— эмлашхонаси
Процедурная	— қайтим
Слачи	— ҳисобдан чиқарилган
Списана	— маълумот
Справка	— услуб
Стиль	— услубият
Структура	— тузилиш
Студент	— толиб
Студентка	— толиба
Тираж	— нусха
Тюрколог	— туркушунос
Туркология	— туркушунослик
Уборщица	— фаррош
Участка	— томорқа
Учёный совет	— илмий кенаш
Форма	— шакл
Формат	— бичим (китоб бичими)
Читальный зал	— қироатхона

Қаршибой САМАДОВ,

Сирдарё Давлат дорилмуаллимнинг ўзбек тилшунослиги бўлими мудири

Ушбу қомусларда ҳали ҳеч қайси лугатларда қайд этилмаган кўплаб сўзларни учратиш мумкин. Масалан, бирорта эски ўзбек лугатларида зиён етмади маъносига бушмади феълни учратмадик. «Санглох» лугатида ушбу сўз «Бобурнома» дан олинган мисол билан берилган: бушмади — зиён нарсасид, чунон, ки дар тарихи Бобури мазкуриски: Султон Танбалнинг бўғзига найзалаб йикиттилар вале бушмади. Афсуски, бу сўз кўпчиликка нотаниш бўлгани учун бўлса керак, «Бобурнома» наشريда тушмади деб ўқилган, бу маъно масаланинг умумий маъносини очиб бера олмайди. Шунингдек, аёл маъносидидаги инчи сўз ҳам эски ўзбек лугатларида учрамайди: инчи — ба қасри аввал ва сукуни ё ва кун ва қасри жими порси ба маъни зан бошад — инчи — бошида «и», «й» ва «н» сукулли, «ж» форсий, яъни «ч», маъноси «аёл» демалди.

Энди ҳар жиҳатдан ноёб бўлган бу қомусларни ўз ватанига тезроқ қайтаришни ўйлаб кўриш керак. Албатта бу лугатларни ҳеч ким бизга қайтариб бермайди, чунки улар ўша хориждаги қўлёзма хазиналарининг нодир ёдгорлиги ҳисобланади. Лекин биз улардан нуска олишимиз мумкин. Ҳозир олимларимизнинг маълумотларига қараганда, Техрондаги Малак кутубхонасида Алишер Навоий асарлари бўйича тузилган лугатлардан «Надр Али», «Абушқа», «Хулосаи Аббосий» ларнинг ноёб нусхалари сақланмоқда. Улардан нусхалар олиб, илмий ва амалий ишларимизда фойдаланишимиз керак.

Шу ўринда яна бир нарсани айтиб ўтишни лозим деб топаман. Бундан ўн бир йил илгари хурматли олимларимиз Ботир Валихўжаев, Воҳид Абдуллаев, Абдуқодир Ҳайитметов, Суйима Ғаниевалар томонидан Техрондаги салтанат кутубхонасида сақланаёт-

ган Алишер Навоийнинг дастхати ҳақида маълумот эълон қилинган эди. Орадан шунча вақт ўтишига қарамасдан бу дастхатдан нуска кўчириб ола олмадик. Бу бизнинг маданий меросимизга беэътиборлигимиздир. Олимларимиз олдида шарафли ва масъулиятли вазифа турибди. Улар ўзбек халқининг урф-одати, иқтисоди, тили ва адабиётига оид турли маълумотларни жамлаган қадимий қомусларимизни ахтариб, топиб халққа етказишлари керак. Токи халқимиз ўз ота-болари яратиб кетган бебаҳо хазиналардан фойдаланиш имкониятига эга бўлсин.

Эргаш УМАРОВ

ХАР ГАЛ

* * *

※ ※ ※

Кунни излаб, ҳайҳот, топганинг тундир,
Кўзларингда ундир, кўксингда ундир,
Андишани синдир, қўрқувни синдир,
Аламлар сеники, ғамлар меники.

МАРСИЯ

Аёллари — хаста, уллари — заиф
Халқнинг келажаги лънатли, майиб,
Кўксимда яна бир қабр кўпайиб
Йиғлайман, доғима, мунис доғима.
Муштипар доғима, мунис доғима.

КИМОШДИГА СУРАТ СОТИЛСА

ОРОЛ БҰЙИДАГИ АЙТИМ

— Одамзод, не дегандим?
Нафсингни тий дегандим.
Заққум бўлди еганинг,
Ол энди қайтимингни,
Айтавер айтимингни.

НЕВАРАМГА МАКТУБ

Телефонда қолмас овозим,
Хириллар ё ўчар ленталар,
Омон бўлсин қалам-қоғозим,
Дил сўзимни сизга элтарлар.
Аён қўриб ҳусниҳатимда
Жароҳатим, аламларимни
Қай неварам эҳтиёт билан
Қўяр унга малҳамларини.
Арзимадим набиралikka,
Бобом хатин ўқий олмадим.
Қиёмат тўла ўйларини
Меровликка йўйиб қўтулдим.
Экананини ўради ҳар ким
Мен аждоғда дўнсам, мен ҳақда
Хўш, авлодлар нима дер экан?!

Неъмат Ҳаким Нурота ноҳиясининг Оқтепа қишлоғида туғилган. Тоғларнинг тоза насими, ададсиз майсазорлар, чиннипиёладай-чиннипиёладай лолалари унинг хайратини эркалаган. Қўларига истеъдод жилоларини жойлаган. Қалбига муҳаббат чўғини ташлаган.

Бугунги кунда унинг номи эл тилига тушди. Яратган асарлари мухлисларга битмас-туганмас завқ-шавқ улашмоқда. Энг асосийси, ижода ўз йўлини топиб олиб, юксак чўққиларга интилмоқда.

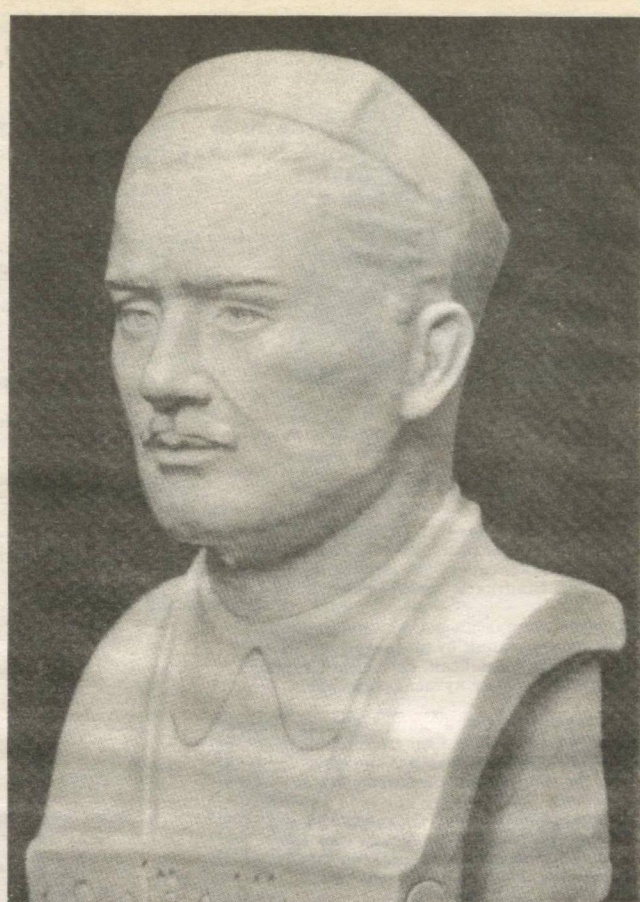
Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институтининг

графика факултетини битирган Неъмат шу олийгоҳда талабаларга мусаввирлик сир-асоридан беш йил таҳсил берди. Шу билан бирга ўз устида тинмай изланди. Кўплаб асарлар яратди. Шундай ишларидан бири «Она» ҳайкали 1985 йилда яхши баҳоланди. Кейинчалик улуғ ўзбек адиби Абдулла Қодирий ҳайкалини яратган rassom асар намуналаридан ёзувчи таҳсил олган Абулқосим мадрасасидаги хужра музейга, эндиликда Абдулла Қодирий номи билан аталаётган Тошкент маданият институтига совға қилди.

Мусаввир Неъмат Ҳаким ҳамон изланмоқда. Янгидан-янги асарлар яратмоқда. У ҳазрат Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллигига бағишлаб аллома сиймоси акс этган ажойиб сурат чизди.

Неъматнинг «Тинчлик — ҳамжихатликдадир» асари Қозогистон ва Урта Осиё жумҳуриятлари rassomларининг кўриғида рағбатлантирувчи мукофот олди. Утган йили йигирма етти мамлакат rassomларининг Москвада ўтказилган халқаро кўриғида Неъматнинг «Уйингизга тинчлик» номли плакати дипломга сазовор бўлганди. Бу ижодкорнинг ёрқин истеъдодига берилган юксак баҳо эди.

Айни пайтда «Медицина» нашриётида бош rassom бўлиб ишлаган Неъмат Ҳаким ҳайкалтарошлик билан ҳам, графика, ранг тасвир билан ҳам баб-баравар шуғулланмоқда. Унинг орзулари ойдin-ойдин йўлларга туташ.

Абдулла Қодирий ҳайкали.

ХАЛҚ ОҒЗАКИ ИЖОДИ

ОТАЕР

Хоразм оҳанглари

Хоразм — қадимий ва навқирон воҳа. Унга элтувчи йўллар сахро ва дарёларга, қадимий обидаларга, барханлар ва боғ-роғларга, замонавий қошоналарга бориб туташади. Бу йўллар ва чўллар китобини ўқимок даркор. Бу йўллар ва чўлларда Ал-Хоразмий ва Ибн Синонинг, Отаҳий ва Аваз Утарнинг, Маҳтумқули ва Бола бахшиининг, Худойберди Девонов, Эгам Раҳим ва Комилжон Отаниёзов каби сиймоларнинг излари бор...

«Биз «Халқ оғзаки ижоди» кўрсатуvinинг ҳар бир сонини ҳузур қилиб кўраймиз, — деб ёзади жумҳурият телевидениесига Самарқанд вилоятининг Пастдарғом ноҳиясидаги «Ўзбекистон» колхози аъзолари Эргаш Худойеров, Кибриё Абдиева ҳамда Обиджон Худойеровлар. — Кейинги кўрсатувларингизда хоразмлик машхур Бола бахши Абдуллаев ҳақида кенгроқ маълумот бериб, унинг ижросида севги-садоқатни улугловчи дostonлардан парчалар тингласак».

Кўпчиликка яхши маълумки, жумҳуриятимиз дostonчилари икки хил: ёпиқ ва очик овозда айтишади. Хоразм, қорақалпоқ ва туркменистонлик бахшилар асосан очик

овозда айтсалар, Булунгур, Нурота, Шеробод, Нарпай, Қамай мактабига мансуб бахшилар ички овозда ижро этадилар.

Хоразм дostonларига хос сиққ ва пухта, айни пайтда воқеа-ҳодисалар моҳиятига мос мисралар дилга тез сингади, қаҳрамон ҳолатини кўз ўнгимизда ёрқин гавдалантиради. «Сайёдхон ва Ҳамро» дostonидан бир мисол:

*Кўзу қоши бинолининг
Ўн бармоғи хинолининг,
Биздан кўнгли хинолининг
Дод алиндан, дод алиндан.*

Атоқли фолклоршунос Ходи Зариф тўғри таъкидлагандек, «Хоразм дostonлари ёзма адабиёти ва шаҳар маданиятидан бохабар саводли бахшилар томонидан даврлар оша қайта-қайта сайқал топаверган мунтазам матнга эга».

«Ошиқ Маҳмуд», «Сайёд ва Ҳамро», «Ошиқ Ойдин», «Ошиқ Ғариб ва Шоҳсанам», «Ошиқ Албанд», «Асли ва Карам», «Юсуф ва Аҳмад», «Маҳтумқули», «Кирқ минглар», «Авазхон», «Возиргон», «Хирмондали», «Гўрўғли» туркумидаги ҳамда «Қумри билан Тўти», «Лайли ва Мажнун», «Нажаб ўғлон», «Кунтуғмиш» сингари дostonлар

фикримизга далил бўла олади. Худди шу дostonларни куйлаб келган атоқли дostonчиларнинг шоғирдлари бугунги кунда устозлари анъаналарини давом эттираётдилар. Шулардан бири Ўзбекистон ССР халқ дostonчиси Бола бахши Абдуллаевдир.

Бола бахши ёшлиғида инқилобдан олдинги ҳаётнинг барча аччиқ-ситамларини тотди. Вою боёнларнинг қилғилиқларини ўз кўзи билан кўрди. Асримиз бошида ҳали ўн ёшига ҳам етмаган Қурбонназар (кейинчалик Бола бахши деб доврў таратган) яшаган қишлоқ Сайёд номи билан аталар, атиги олтиш уйли аҳоли асосан бугдой, жўжори экар, деҳқончилик билан кун кўрар эди. Худди шу йиллари Сайёд қишлоғига Ёдгор буламончи деган киши келиб қовунчилик қилади. Айниқса, қиш фасли, тўй мавсуми пайтлари уни тўйларга олиб кетишар, тонг-отар дostonтўйлик қилар, юракларни сел қилиб юборар эди. Кейинчалик Ёдгор буламончининг жуда катта дostonчи эканлигини билиб қолган Қурбонназар унинг орқасидан қолмади: деҳқончилик қилса деҳқончилик қилди, тўйга борса тўйга борди...

(Давоми 17-бетда)

АЛИШЕР НАВОЙИЙ · ALISHER NAVOJI

Неъмат Ҳакимов асари

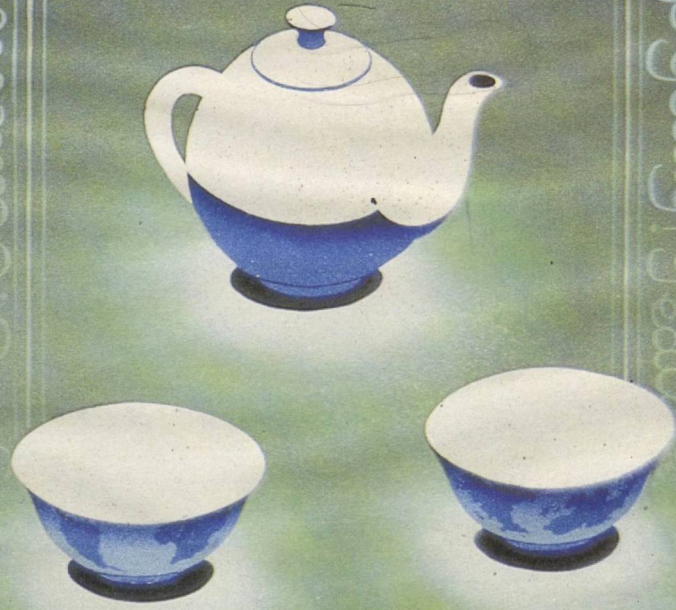
Улуғ ўзбек мутафаккири шоири Алишер Навоий (туғилган кўнига 550 йил тўлиши муносабати билан).

عليشیر نوائی

اوینکیزگه تینچلیک

اوینکیزگه تینچلیک

اوینکیزگه تینچلیک

اوینکیزگه تینچلیک

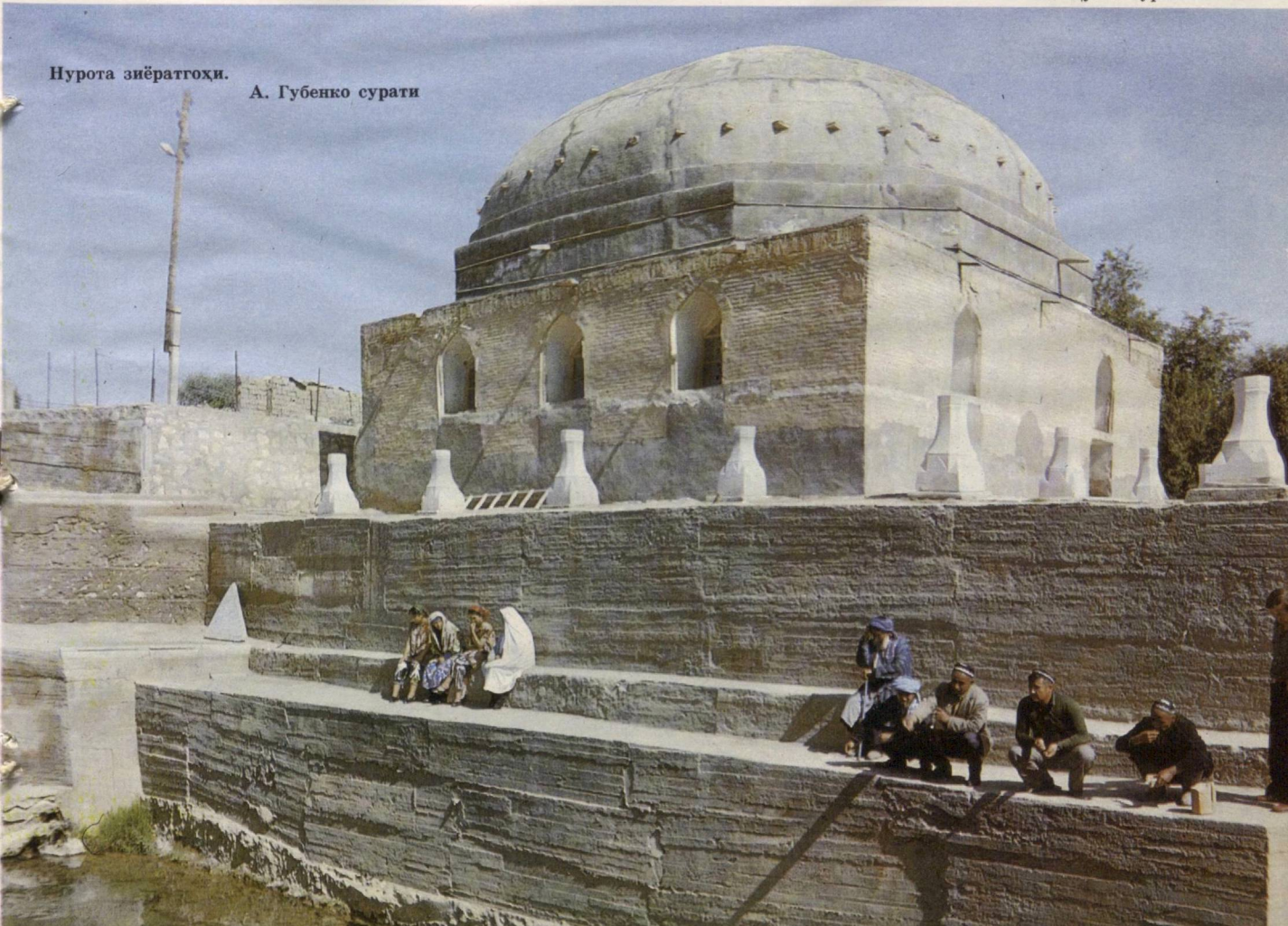
Абдулла Қодирийнинг «Ўтган кунлар» романи
каҳрамони Кумушбиби сиймоси.
Ҳаваскор рассом Қ. Миржалолов ишлаган

А. Навоий, А. Беруний, Ибн Сино, Ал Хоразмий... не-не улуг
сиймоларни вояга етказган табаррук бешик.
Г. Екубов сурати

Нурота зиёратгоҳи.

А. Губенко сурати

Кўнгил майли.

В. Никонов сурати

Мен сизга айтсам

Кўзларидан нур тўкилар,
Сўзларидан дур тўкилар.
Менга қараб жимлайсалар,
Назаримда қуёш кулар —
Айтаинми ким?

У — менинг ойим.
Ачом қилиб ҳар тонг маҳал,
Мени атаб: «Қанду асал»,
Меҳр билан бошим силаб,
Сўнгра ишга жўнар жадал —

Мен сизга айтсам,
У — менинг дадам.
Опам менинг Ширинойдир,
Укам гўёки ширмоидир.
Бизлар кўкда юлдуз бўлсак,
Дадам — қуёш, ойим ойидир.

Тепамда қуёш,
Ой унга йўлдош.
Дўстларим бор — бари шундай,
Чеҳралари очик кундай.
Ййраб-ййраб ўсар барча.
Энди сизга гапим бундай:
Бўлайлик ўртоқ,
Ҳамиша иноқ.

Бойчечак

Бойчечак чалиб чапак
Бошин кўтарди ердан.
Боқди: атроф-теварак
Ҳали қиш кўрпасида.
Дилдиради. Сўнг дадил
Силтандию у бирдан
Булайлик олди, қаранг,
Оппоқ қор супрасига.

Бойчечаким, бойчечак,
Гуллар ичра энг сергак.
Келтиради баҳордан
Биринчи бўлиб дарак.

(Боши 16-бетда)

Кейинроқ Қурбонназар атоқли Жуманазар дostonчининг ҳам таълимини ола бошладим.

— Шундай қилиб мен ўн бир ёшларга борганимда, — дея ҳикоя қилади Бола бахши, — устозларим Ёдгор буламончи, Жуманазар дostonчилар билан халқ орасида юра бошладим. Бу қувончли кунларимдан сал бурунроқ бўлиб ўтган воқеалардан бир-иктасини айтай. Аввалига дутор чалиш, дoston айтишда анча укувсиз эдим. Ўзимга ҳам унча хуш ёқмаган товушимни ўзим ҳам эшитмаслик учун шовқинли тегирмон ичига кириб машқ қилардим. Устозлардан неки эшитсам, тўла такорлашга, бармоқларимни устозлардек эркин ҳаракатлантиришга тиришардим... Давраларда устозларим Ёдгор буламончи, Жуманазар дostonчи, Абдулла ҳамда Дусунбой гижжақчилар бирга бўлгучи эдик. Нимасини айтай, дoston ва куйлар сирларини ҳам ўргандим. Ҳаётнинг пасту баландини, босмақилларнинг дағдағасини ҳам кўрдим. Уч ой Жунайидхонга қарши урушда ҳам иштирок этдим. Кейин уйландим. Ҳамза сингари кўп улугларни кўрдим. Москвага бордим. Комилжон Отаниёзов каби дўстим ва шогирдларим билан ҳамкорлик қилдим...

Бола бахшининг ўн уч фарзанди бор. Шулардан Норбек, Матёқоб, Ёгмишбой ота изидан кетдилар, дostonчилик ва созандаликнинг этагиндан ушладилар.

«Бизга айникса янги номлар — ёш бахшилар ижро этаётган дostonлар ёқади, — деб ёзади деҳқонободлик бир гуруҳ ёшлар.

Изгирилар жим қўймайди,
Қиров эгади бошин.
Шамол увлар, илдииздан
Юлқиб ташлаш қасдида.
У эса ҳеч бепарвонай
Бар-қокилин ўйнайди.
«Қутурмоққа не ҳолат, — дер, —
Мен баҳорман аслида».

Тунда ойнинг шуъласига
Қўмилади бойчечак,
Кундуз қуёш нурларига
Қўмилади бойчечак.

Музалар аста чекинади
Жилғаларга, сойларга.
Совуқ кучлар беркинади
Кўз илғамас жойларга.
Табиатда яна яшнаш,
Униш, ўсиш, гул-хаёт.
Яна бир бор баҳорини
Қутиб олар одамзот.

Бойчечаким, севинчим,
Гуллар ичра энг сергак.
Мендан сўрар суюнчи
Баҳордан бериб дарак.

Саодат ТОЖИ

Бўзтўрғай

Бўзтўрғайжон, бўзтўрғай,
Бўзламасанг не бўлғай.
Бўзтўрғай дер: Бўзлайман,
Элга шодлик кўзлайман.
Юртимизга ёз келсин,
Ёз деҳқонга соз келсин.
Гуркирасин палаклар,
Тўрласин ҳандалаклар,
Оқ пахталар очилсин,
Гуллар йўлга сочилсин.
Мевалар новвот бўлар,
Юрт бағри обод бўлар.

Бўлашимда гап катта,
Қуш бўлсам ҳам мен ҳатто,
Яхшиликни излайман,
Шунинг учун бўзлайман...
Бўзтўрғайжон, бўзлайвер,
Элга қувонч кўзлайвер
Еқтирдим сўзлашингни,
Тушундим бўзлашингни.

Озодалик

Ер юзига зарурдир,
Ҳавонинг тозалиги,
Доим яхши яшашда,
Одам озодалиги,
Олам озодалиги.
Ҳаво билан яшайди,
Жонинг жонот инсонлар.
Дов-дарахтлар, ўсимлик,
Оламда тирик жонлар.
Дунёда ҳамма нарсаси
Бир-бирига ҳамнафас.
Ердаги бор мавжудот,
Ҳаводан олар нафас.
Тозаликдан бошланар,
Инсон саломатлиги.
Узоқ умр кўришлар.
Гул ҳаётнинг шодлиги.
Атроф-муҳитни доим,
Озода тутмоқ яхши.
Меҳнатдан яшнар турмуш,
Соғлиқ — умрнинг нақши.
Аллома Ибн Сино,
Фикрин шундай шарҳлайди:
Агар чанг-гард бўлмаса,
Инсон минг йил яшайди.
Асрайлик табиатни,
Дилларни ғашламайлик.
Кўчаларга мағзава,
Ахлатлар ташламайлик.
Завод-фабрикалардан,
Чиқар кўплаб қурумлар.
Уни юттич асбоблар
Ишлаб чиқсин олимлар.
Ер юзига зарурдир,
Ҳавонинг тозалиги,
Доим яхши яшашда,
Одам озодалиги,
Олам озодалиги.

Боғим

Дунёни бог этишни
Орзу қилар одамлар.
Дарахт ёкиш сирларин
Ўргатдилар дадамлар.
Ўйиб бир газ чуқурча,
Ниҳол экдим авайлаб.
Парварши қилдим дилдан
Унга меҳримни бойлаб.
Кўкка чўзиб қоматин
Қулоқ ёзар шохлари.
Ўсишдан завқланиб
Яна меҳр бойладим.
Дадам дерлар, пайт келиб
Мева қилар солланиб.
Емасанг ҳам, жон ўғлим,
Номинг турар ёдланиб.
Чаман бўлиб кўринди,
Ҳар бир дарахт, ҳар бир шох.
Кўринг, қандай чиройли,
Ўзим бунёд қилган бог.

Булоқ

Турна кўзли булоқча,
Қайнаб ётар биқирлаб.
Қайнаур тошиб кетмас
Кулган бўлар қикирлаб.
Тарновчадай йўл очиб,
Оқиб-чошиб кетади.
Боғни қўмсар, у томон
Йўллар топиб кетади.

Тойчоқ

Тойчоқ кишнаб югурар,
Шўхлигига қирлар тор.
Кўзларига нур ўйнар
Югурар шамол мисол.

Кишнашига олисдан
Келади акс-садо.
Назаримда, тўпига
Отлар чорлайди гўё.

Хоразмлик Қаландар Норматов ижро этган дoston ва қўшиқлар, унинг сўзларини дондана қилиб айтиши дилимизга завқ бағишлайди».

Каландар — Хоразм дostonчилиги сирларини ёшлигидан билиб олишга аҳд қилган ва бугунги кунда ўзи билганларини ўзгаларга ўргатаётган бахши. Қаландар «Ошиқ Махмуд», «Авазнинг овоз қилиниши», «Гўрўғли ва Бозиргон», «Хирмондали», «Гулоим ва Эрҳасан» сингари ўнлаб анъанавий дostonларни ёд айтади. У замонавий мавзуда ҳам дoston ва термалар ёзган.

Қаландар бахши Норматов мактабда ўқиб-юрған йилларидаёқ қўлига дутор олиб, қўшиқ куйлар, қўшиқ ўзига ҳам, тенгқур дўстларига ҳам маъқул бўлар эди. Ундан яна битта қўшиқ айтиб беришни илтимос қилишар, бўлгуси бахши бу қўшиқни ҳам марок билан ижро этар эди. Шундан кейин ундаги санъаткор бўлиш орузи максадга айланди. Аввал уйда чолгу асбоблари билан якка шуғулланди. Кейин воҳа булбули Комилжон Отаниёзовга шогирд тушиб, қўшиқ куйлаш сирларини ўрганди. «Феруз» ашула ва рақс ансамблининг фаол иштирокчиси бўлди.

Хоразм телевидениесининг «Ёшлик» редакцияси томонидан ўтказилган ёш бахшилар кўрик-конкурси Қаландар Норматовга катта муваффақият келтирди. У ижро этган «Ошиқ Махмуд» дostonи ўзгача оҳанг, жўшқин овоз билан янграб, санъатта ташна кўнгилларга ором берди. Шу-шу Қаландар Норматов эл орасида Қаландар бахши номи билан танилди. Умидли ёш бахши бундан

бир неча йиллар муқаддам Шаҳрисабз шаҳрида ўтказилган анъанавий жумҳурият бахшилар кўригига иштирок этиб, маданият вазириликнинг фахрий ёрлиғи ва диплом билан тақдирланди.

Қаландар бахши ўз ижодида устози Бола бахшига таянади. Устози суҳбатларидан, ўғитларидан баҳра олади. У нафақат етук бахши, балки «Авазон» фольклор ансамблининг бадий раҳбари сифатида ҳам эл орасида обрў-эътиборга эга.

— Ансамблини тузиш осон бўлмади, — дейди Қаландар, — чуқури колхозимизда дoston ва лапарларни ижро қилувчилар, халфалар деярли йўқ эди. Шунинг учун биз ансамбл қатнашчиларини замонавий қўшиқларни куйлаб юрган йигит ва қизлар орасидан изладик ва уларни бу ишга жалб этдик. Айниқса лапарчилар, қайроқчилар, сурнайчиларни топиш, тажрибасиз ёшларни бунга ўргатиш анча қийинчиликлар туғдирди. Бу қийинчиликларни бартараф этишда устозим Бола бахшининг ёрдами кўп бўлди. Қизиқчилик чиқишларини тайёрлашда Машариф ота Ражабов, халфаликка ўргатишда эса Ўғилжон опа Жуманиёзовларнинг кўмаги катта бўлди. Бу устозлар фольклор ансамблининг янада шаклланишига ва репертуарларни бойитиб боришга ўзларининг муносиб ҳиссаларини қўшдилар.

Қаландар ижросидаги қўшиқ авжига чиқади:

*Қардошлари омон, гўзал диёрим,
Бу мени чиройли Хоразм ўлкам.
Ҳамиша навақирон, машъал диёрим,
Бу мени тенги йўқ Хоразм ўлкам...*

Изхори дил

Оҳуни излаб...

Яқин қолмиш ёруғ манзилим
маним,
Узоқ йўлга чиқмишам
оҳуни кўзлаб.
Иўқ менда бир маҳраму
ҳамдам.
Кечиккан куйчингни қабул эт,
элим,
Дардинга бўлойин малҳам.
Сенга меҳрим поёндоз,
калб инжуларим.
Ишқингда куйиб кул
бўламен, ёнамен
бўзлаб...
Қанча ёнсам,
шунча бўзлаймен,
Излаймен ул Зухро
юлдузими мен.
Тоғлар ошиб,
дилим тошиб,
ақлим шошиб
Сўзлаймен.
Кексайганда шеърятга
ёношиб,
Завқим тошиб,
Борамен йўлимдан адошиб...

Паймона

Нима бўлмоқда ўзи?..
Биз бора-бора
ўзни йўқотиб,
Тобора ғафлатга ботиб,
Тош қотмоқдами чоғи?
Ер минтақаси
Кетмоқдами деймен
Жанубдан
Шимолга
оғиб...
Нега меҳримиз,
юррак тафтимиз
Қолмоқда совиб?
Дийдамыздан нур ўрнига
разолат ёғиб...
Ғалат.
Ҳалиям одамзод
бу дунёда
Яшамас минг йил.
Минг йил яшаса-чи,
бил:
Муқаррар —
Бир-бирин тириклай
Қўярди еб.
Инсон экан бу дунёда Оқил, дарвеш, жунун,
Фоний, ўткинчи, сайёр.
Қаёққа қарама —
ишлар хуржун
Дунё ташвиши қилиб нашъа,
Пинакка кетаман
ичгандай маъжун,
Ўзим ҳам мана бўларим бўлиб.
Дард қилиб хуруж пайдар-пай,
Сафарга турибман шай,
Эгар-жабдугим тайёр паймонам
тўлиб...

Дарз кетди...

АҲМАДЖОН ЕҚУБОВГА

Чидади Магаданга,
Шўтрондига чидади.
Инсон азобининг
борми адади...
Ё гардуни дун!
Ғинг деб
чиқазмайин ун,
Сукут сақлади.
Нима ҳам қилсин:
Чидаганга чиқазган.
Осмон узоқ,
ер қаттиқ,
Ғанимларнинг
хиёнатига,
Барига,
барчасига
Қилди у бардош.
Бунчалар марҳаматинг зўр,
Оҳ,
одамзод,
одамзод...
Нечук бўлиб қолмаймиз
кўр!
Юрак экан
мисли
дошқозон,
Тубида
қайнади
ҳаёт.
Хайхот!..
Бизнинг жон қада
Азиз Аҳмаджон Еқуб, —
Инонинг,
гапларим чин:
Ўн беш йиллик бандилик
Занжирин қилиб
чил-парчин,
Бўлганда озод...
Бажо келтирди
бандалик.
Шундоқ азамат юрак
Айни бўлганда озод...
Дош беролмади,
Беролмади дош —
Озодликка,
Тириклик меҳвари,
Кўзалар гавҳари,
Ҳаёт сеҳри:
Кечиккан
инсон
шафқатига,
Дўстлар
меҳрига.
Чотқол арслонининг
калласидай улкан
Довюрракка
дарз кетди...

Бўлганим бўлган

(«БЕМОРНОМА»
ТУРКУМИДАН)

Қирқ йил хизмат қилдим юрак амрига,
Қўйинг тўрт томондан тиргак —
пойлоқчи,

Олди-ортимдану, икки ёнимдан.
Ҳарна бўлади-да менга мададкор,
Кузатинг аъмолим ичу тошимдан,
Энди менинг бўлганим бўлган.
Кузатингиз ҳар бир дил ҳужайрасин,
Ҳидлаб кўринг хос хонами, ҳужрамда —
Қилиб қўймайин тагин, ҳол-беҳол,
Бехосдан бирон қору ҳол.
Нима бўлса бўлсин, бўлмасин завол,
Энди менинг бўлганим бўлган.

Заррабин остидан қаранг
сўзимга,
Диққат қилинг менинг бежо
кўзимга,
Қонсизликдан заҳил бўлган
юзимга,
Зинҳор ишонмангиз менинг
ўзимга,
Фақат:
Зарар етказмангиз ёлғиз
кўзимга,
Энди менинг бўлганим бўлган.
Ўргангиз таржимаи ҳолимни,
Унутмангиз ҳар бир қийду қолимни,
Татиб кўринг пича суяқ қонимни,
Ағдариб қўймайин-да шу мўрт
каламим билан
Буюк салтанатни. Синдириг уни.
Энди менинг бўлганим бўлган.

Топган-тутганингиз бетимга отинг,
Бўйинимга гул солиб, ўзимни сотинг,
Супуриг хору хас қаби ер юзидан,
Аяманг асло.
Суқилса танимга бигиз,
чиқмас томчи қон,
Энди менинг бўлганим бўлган.

Одамлар, қайноқ бағрингиздамен, мен,
Одамлар, жўшқин бағримдасиз сиз.
Сиз учун ашайман дунёда
фидо қилиб жон,
Сизникидир эзгу орзу-армонларим,
Қалбимда бор токи қилт этган дармон.
Ғимирлаб қолганда қирқ бошли илон,
Сўнгги тошни отгум беармон.
Энди менинг бўлганим бўлган.

Ўзимни ўйлаймен...

Ўзимни ўзим излаймен,
Етти ёт бегона сингари —
Ўзимга ўзим.
Қон қақшаб
зор-зор,
Ўзимни-ўзим танимай,
телбавор —
Ўзимга ўзим
сўзлаймен...
Такаббурлик гарчи
шайтоннинг иши,
Бўлсам-да бир
одми
одам,
Кўнглимда яшнайди
илоҳий руҳим,
Дилимда порлайди
сўнмас ҳарорат,
Қалбимда яшнайди
Ловилаб —
чўғ, рағбат, зиё.
Шу боисдандир,
Арши Аълонию,
Ўн секиз минг
оламни
кўзлаймен...
Шукроналик қилайин
Инсон бўлиб
туғилганим-чун,
Қўлимга олиб
калам

Бу дунёда
бағри шикасталарга
Бўлдим бағридош, паноҳ,
Ваногоҳ,
Меҳр-оқибатга ўзим
Бўлсам-да ташна,
Мудом чекиб
ичимдан алам,
Ўз юртимда ўзим
бегона ғариб,
Бўлиб
алҳамим
малҳам,
Қорнимгамас, қадримга
йиғлаймен...

Гоҳо ўйлаймен:
Фаришта эмасмен
ёки авлиё,
Барча қатори
гуноҳкор
банда.

Ҳамда эмасмен бош панасиз,
Бетайин, ўткинчи
гадо.
Аммо вужудимдан
келар бир садо:

Одам бўлиб,
топиб таваллуд,
Қила олдимми адо
Чинакам инсонлик
бурчин?
Ўзига қилиб тавалло,
/Ўзингиз биласиз —
недур муддао/,
Ўзи буюрганин
қилмаймен...

Кўҳи баландда
яшовчи
чўпон,
Баланд қоя узра
Эркин эсаётган
ел монанд
Чўли жазираи
ваҳмнокда —
лўли,

Қўли қадоқ
оддий бир
Дехқон,
Дурадгор,
аҳли хунарманд...

Бўлмаганимдан,
Таниганимдан,
оқ билан қорани,
Буюк Амир Темур
ога сингари,
Ич этимини еб,
Чор-атрофга
уриб ўзимни,
Аносиз қолган
етим бўтадай
Бўзлаймен, бўзлаймен...

Инонинг:
мен эмасмен мен,
Кулмангиз анойи
сўзимга,

Аё дўстларим,
Мен ҳам
Худди ўзингиз:
Ҳаммангиз ва ҳар бирингиз
Сингари,
Умр бўйи,
Ҳар кун,
Йўқотган қўйи,
Тонг отиб,
Қуёш ботганга
қадар,
Сарсон-саргардон —
Ўз холимга ўзим
йиғлаймен,
Бағримни тиглаймен,
Самандар бўлиб,
Бўлиб қаландар
Ўзимни ўзим
Излаймен,
излаймен...

БАҚТ

Бақт дегани — шиддатли қанот,
Қудратли бир тилсим, мўъжиза.
Чарх уради абадул-абад,
Ажаб хилқат: ажаб ходиса.
Елаверар, тўхтовсиз елар,
Гоҳо сокин, гоҳ солиб ларза.
Қаён борар, қайлардан келар,
Лаҳзаларни қувалар лаҳза.
Лаҳзаларга жо бўлмиш умр,
Кимга аза, кимга бемаза.
Қай бир бетга чаплайди кўмир,
Кимга ҳузур, кимгадир аза.
Бақт дегани — одил бир ҳакам,
Майдонда чарх ураверади.
Кузатиб, ютгану ютқазганин

ҳам
Югураверади, югураверади.
Майли, ўйна истаганингча,
Роса ўйна, лекин ҳушёр бўл:
Ўйинга яраша натижа
Еки бир нол бўлар ёки нол...

* * *

Яшай олмассан мудом кула-кула,
Зардоб ҳам ютарсан гоҳо оташнок.
Бу дунёнинг ишлари ола-була,
Дафъатан юрагинг сўкилар чок-чок.

Йўлларинг паст-баланд, тўқис-нотўқис,
Хорийсан, мўнқиллаб қариб-қартаясан,
Юқинг кўтаролмай ташлаганда тиз,
Ўйладингми, уни кимга ортасан?
Белинг букилмасдан олдин элим де,
Элим — юким кўтаргувчи белим де.

ХАЁЛ

Савалган пахтадек момиқ булутлар.
Оққуш патларидек момиқ булутлар.
Тайёра сийнаси борар сирғалиб,
Нимпушти товланар балқиб булутлар.
Булутлар — ҳавода тўзиган ипак.
Эҳтимол, ипакдан ёйилган тўшақ.
Эҳтимол, самога сабо уфурган
Силсила-силсила оппоқ гул-чечак.
Ўзимни дарчадан отгим келади,
Булутлар бағрига ботгим келади.
Майли, ҳалок бўлай, лоқақал бир зум
Софликка қоришиб қотгим келади.
Хаёлот қурбони ёлғиз мен эмас,
Нетай, тугён урса самовий ҳавас.

1988 ЙИЛДАН 2088 ЙИЛГА

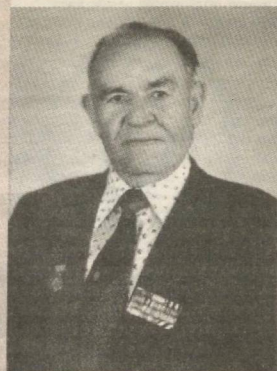
Иигирманчи аср аҳолисиман,
Рухан, юзма-юз-у, жисман олисман.
Тасаввур қилишга ночор, ожизман,
Нечуксиз, одамзот номли авлодим?

Офтоб омонми, омонми замин?
Ўзинг қиялпимсан ўзингни таъмин?
Дориломонликка бўлсайдим амин!
Омонми заминнинг меросхўрлари?

Ризқ-рўз кони эди қўллаган чўллар.
Рўзи макон эди чўллаган қўллар.
Намакоб ёғдириб эсарди еллар.
Ҳамон туз шопириб инграрми шамол?

Орол бўлган эди Амудан жудо.
Бўлаёзган эди мен каби фидо.
Кўзимни юмгандим айтиб алвидо,
Амударё борми, тирикми Орол?

Бир тугмага боғли эди қисматим,
Бирок истикболдан кўнгил узмадим.
Заминга тер билан сингмиш хизматим,
Сизга асқотдими пешона терим?

Раҳим БЕКНИЗ

Сизнинг сафингизда йўқман, унутман,
Балки ҳокипойман, буғман, булутман,
Рухи саргардону жисми нобудман.
Лекин сиз дунёда тирик томирим,
Армонли дунёда умидвор умрим.

ЗАДАЛИК

Самовотда ою юлдузлар,
Тутзорларнинг шарпаси ерда.
Дунё ухлар, уйқуда кўзлар,
Тонг олисда. Тонггача эрта.
Аммо қани, қайда сукунат?
Сукунати бўлади қандай?
(Унутганман, унутганман, ҳа)
Чинқирмоқда еру самовот,
Фигон чекар қулоғимда най.
Чинқиради нега тўлин ой?
Чинқиритар нечун юлдузлар?
Чинқиради ботин бўлган сой,
Чинқиради кўздан олислар,
Чинқиради паҳса деворлар,
Чинқиради уйқуда кўча.
Чинқиритар тегра тутзорлар —
Шарпаси, ўз кўланкамгача.
Наинки тун, муттасил қун-тун
Қулоғимда чинқирар дунё.
Чинқиради эллик йил бутун
Қулоқ пардам емирган бомба.
(Осудалик мен учун ҳулё)
Қулоғимда портлайди замин
Балки сизга туюлар эриш.
Гарчи дунё оломқдалар тин,
Менинг учун тинмади уруш.
Зада бўлган қулоқларимда
Хуштак чалиб чинқирди ўқ.
Адо бўлган қулоқларимда
Ҳали уруш тўхтагани йўқ:
«Зиринг-зиринг»,
«Чю-чю»
«Бом-бўм-бух».

Зада бўлдим, зада бўлдим, ух!

ИККИНЧИ УМР

Бир бошга бир умр жуда-жуда оз,
Бошқатдан берилмас лоқақал бир бор.
Берила қолсами, қилайлик фараз...
Саҳву ҳатоларни қилмасдик такрор.
Жуда-жуда бўлардик ҳушёр.
Ақллирок бўларди инсон.
Бошимиз ҳам огримас эди,
Тишимиз ҳам огримас эди.
Ҳаром-ҳаршга урмасдик қўлларни.
Пайласлаб юрардик нуқул йўлларни.
Бой берган бисотни олардик тўплаб.
Ичар эдик совук сувни ҳам пуфлаб.
Тўярмиди тўйинмаган қўларимиз.
Бошқачарок бўлармидик ўзларимиз.
Начора, рўй бермас бундай мўъжиза.
Майли, яшайпмиз маза-бемаза.

МЎТЖАЗ ШОҲ АСАРЛАР

Миллий адабиётлар ривожи, равнақи ва юксалиш босқичлари ҳақида сўз очилганида, одатда, биринчи навбатда, ҳажман йирик, мазмунан кўпйўналишли, ҳаёт воқеа-ҳодисалари кўламини кенг ифодаловчи асарларнигина тилга оламиз, уларнинг яратилиши у ёки бу тарихий давр адабиётида янги кадам бўлганлигини, янги гоё, образ ва талқинлар, янги восита ва санъатлар олиб кирганини қайд этамиз, оқибат-натжада, қатор асарларнинг ёзилишига туртки бўлганини таъкидлаймиз. Аслида, бундай мулоҳаза табиий равишда ҳеч қандай эътироз туғдирмайди. Чиндан ҳам, Навоийнинг «Хамса»си ёки «Бобурнома», Абдулла Қодирийнинг «Ўтган кунлар»и ўз асри адабий жараёнидагина эмас, балки умуман маданий ҳаётда, ижтимоий онг тараққиётида улкан тарихий воқеа ва юқори босқич бўла олган асарлардир. Аммо, кўп асрлик бой ва ранг-баранг адабий меросимиз хазинасини фақат ана шундай йирик асарлар—дурри шохворларгина бекзайди, дейишимиз тарихий ҳақиқатга зид бўлиб тушади.

Дарҳақиқат, айтилик, Турдининг ҳажвий мухаммаси ёки Махмурнинг «Хапалак» газали, Муқимийнинг «Танобчилар»и ёки Фурқатнинг «Сайдинг қўябер, сайёд» мусаддаси, Ҷўлпоннинг теран фалсафий шеърлари, Таваллонинг «Осмондаги тайёра-лар» каби ҳажман кичик, аммо, ўз даври адабий ҳаётида катта воқеа бўлган асарларнинг ҳар бири, беистисно, шеърятимиз равнақида ўзига хос юқори бир босқич сифатида адабиётимизнинг кейинги тараққиётига жиддий таъсир кўрсатганлигини ҳеч ким инкор қила олмайди. Шу боисдан ҳам уларни, адабиётимиз тарихида тутган ўрни ва гоъвий-бадий катта аҳамиятига қўра, мўъжаз шох асарлар сифатида баҳоласак, асло ҳато бўлмайди.

Алишер Навоийнинг улкан адабий меросида «Хамса» ва «Маҳбуб ул-қуллуб», «Лисон-ут-тайр» ва «Муҳокамат ул-лугатайн», «Маҷолис ун-нафохс» ва «Мезон ул-авзон»лар каби тан олинган йирик шох асарлар қаторида неча ўнлаб кичик шох асарлар ҳам мавжудки, уларнинг ҳар бири юзасидан махсус тадқиқот олиб борса арийди.

Очмағай эрдинг жамолинг

олам аро, кошқи!

Солмағай эрдинг бори оламга

равғо, кошқи!

байти билан бошланувчи газал Навоий шеърятининг ана шундай етук намуналаридан биридир. Ўша замон адабий ҳаётида ижобий маънодаги катта шов-шувларга сабаб бўлган, то ҳануз ижодкорлар ва шеърят муҳлислари ўртасида доврўри оғиздан тўшмаётган тўққиз байтли бу газалини профессор Ҳамид Сулаймон шоирнинг ўрта ёшлик йиллари (Навоийнинг ўз ибораси билан айтган-

да «ўттуз бешдин қирқ бешгача» бўлган давр) ижодий фаолиятининг маҳсули сифатида тасниф этган.

«Хазойин ул-маоний» таркибидаги иккинчи девон «Наводир уш-шабоб»дан ўрин олган бу ишқий газал бевафолик расмини тутган гўзал маъшуқадан ҳижронга тушган лирик қаҳрамон — ошқининг мураккаб руҳий ҳолатини, ички ҳис-туйғуларини нозик пардаларда тасвирлашга, севги оташино ҳажр азобларида ўртанаётган қалбнинг гулгула ва нидоларини ифодалашга бағишланган. Бунда ниҳоятда ўринли танланган «кошки» рафидининг жуда катта хизматино алоҳида таъкидлаш лозим: у ошқини чулғаб олган мураккаб ҳиссиётларнинг турли сурат ва суръатда товланиб-тусланиб юзага чиқишини таъминлай олган. Чиндан ҳам, газалда «кошки» сўзи пурмаъно ва сержило — унда умидворлик-орзу ва ҳаяжон-туғён ҳам, зарда-таъна ва ёлбориш-илтижо ҳам, афсус-надомат ва пушаймонлик-таскин ҳам, энтиқиш-интиқлик ва гулгула-тахлика ҳам турли даража ва оҳангларда таҷассум топган. Худди шунинг учун ҳам рафид ҳар бир байтда гоъвий-маънавий йўналиш ва етакчи оҳангни белгилловчи таянч сўз-образга айланади.

Айтиш керакки, Навоий бу рафидга илк бор йигитлик йилларида мурожаат этган. Мана, ўша йилларда битилган газалнинг биринчи байти:

Бўлғай эрди юз туман минг

ранжу меҳнат, кошқи

Бўлмағай эрди болою дарди

фурқат, кошқи!

Кейинчалик, қуйидаги байт билан бошланувчи яна бир ишқий газал дунёга келади:

Сихқатин озурда жононимда

бўлғай, кошқи!

Дарди онинг тинмағур жонимда

бўлғай, кошқи!

Бу ҳар иккала газал ҳам юксак дидли шеърхон кўнглини овлай оладиган даражада баркамол ва гўзал, равон ва ўйноқ. Аммо, бутун шухрат, обрў биз юқорида биринчи келтирган ва «Очмағай эрдинг...» сўзлари билан бошланувчи газал шаънига ёғилади. У чиндан ҳам, ўз мафтункор сеҳри ва жозибаси билан Ҳирот адабий ҳаётидагина эмас, балки «бори оламга равғо солади». Унинг мисралари ниҳоятда равон ва ўйноқ, таъсирчан ва мусиқий:

Чун жамолинг жилаёси оламга

солди рустакез,

Қилмағай эрди кўзум они

тамошо, кошқи!

Бўлмағай эрди кўзум ўтлағ юзунг

кўрган замон,

Ишқин ўти шуъласи кўнғулумда пайдо,

кошқи!

Самимийлик газалнинг бошидан охиригача устуи рух бўлиб қолади, натижада ҳар

бир мисра, муҳаббат оташида ёниб, қоврилаётган ошқининг чин иккори тараида жаранглайди. Шуниси ҳам муҳимки, ҳар жиҳатдан баркамол газал байтлари ортидан ўз севгиси йўлида ҳатто ўлимга ҳам тайёр чин ошқ қиёфаси жуда равшан гавдаланади:

Айлагач ишқинг балоси зор

кўнғулумни хазин,

Қилмағай эрдинг мени

махзунга парво, кошқи!

Тушмағай эрди фирибomez

лутфунг билмайн,

Нотавон кўнғулумга васлингдин

таманно, кошқи!

Эмдики, девонаю расвои

олам бўлмишам,

Васл чун мўмкин йўқ-йўлтурғай бу

саёдо, кошқи!

Яқунловчи байтда эса, тилшуносликка оид «Муҳокамат ул-лугатайн» каби чуқур илмий асар муаллифи олим Навоийга лирик шоир Навоий гўё ўрин бўшатиб бергандек туюлади: ишлатилиш ўрнига қўра мазмунан ҳар хил товланувчи бир неча ёрдамчи сўзларнинг қаторлаштирилиб берилиши юмористик рух ва ўйноқлик бахш этади, айни замонда, ўз муҳаббатига содиқ ошқ онгида мулоийм зарда, ширин таъна шаклланиганига ишора этади:

Эй, Навоий, бевафодур ёр, бас

не фойда,

Нечаким, десанг: «ағар», «ёҳуд»,

«мағар», «ё», «кошки»!

Шеърятимизга ёркин юлдуз каби кириб, мангуликка шундай муқим қолган газалнинг кейинги тақдири ҳам жуда мароқли. У яратилиши ҳамоно яшин теалигида тарқалиб, кенг жамоатчилик диққатини ўзига тортади, дарҳол кўй басталаниб, қўшиққа айланади, турли йигин-анжуманларда қоғизлар оғзидан тўшмайди. Далиллар «Кошки»ни фақат ўз адабиётимиздагина эмас, балки, ўша давр форс-тожик шеърятини ҳам катта ижобий ҳодиса сифатида тан олинганини кўрсатади. Замондош ижодкорларнинг, жумладан форсғўй шоирларнинг ҳам унга назира-татаббулар яратганлиги шундай далиллардан биридир. Навоийнинг ўзи газалнинг кенг доврўри ва унга ёзилган форсча ўхшатмаларнинг бири ҳақида улуг Абдурахмон Жомий хотирашига бағишланган «Хамса ул-мутаҳаййирин» асарида гоъят муҳим маълумотлар келтиради.

«Газал, — деб гувоҳлик беради Навоий, — эл орасида шухрат тутуб эрди ва подшоҳ ҳазратларининг суҳбатларида дағи кўп ўқилур эрди. Шуюъ (довруғи, овозаси — А.А.) ва шухрати ул ерга еттиким, хазрати Маҳдумга (Жомий назарда тутилади — А.А.) дағи масмуъ (маъқул — А.А.) бўлуб, аларға ҳам дағдага (бу ўринда: иштиёқ, хоҳиш — А.А.) улким, бу баҳр ва қофия ва рафидга шеър деғайлар. Бу доия (орзу, ният — А.А.) пайдо бўлуб, чун туркча алфоз билан назмга илти-

фот килмас эрдилар, бир форсий ғазал айтилларким, матлаи будур:

Дидами дидори он дилдори
рағно, кошки!
Дида равшан кардами з-он рӯи
зебо, кошки!»

Навоий ғазали таъсири ва унга жавоб тарзида Жомий яратган бу ғазал ҳам шеърят мухлислари томонидан мамнуният билан кутиб олинади. «Хамсат ул-мутаҳаййирин» да ёзилишича, Жомий ғазали ҳам Хусайн Бойқарога жуда маъқул тушган ва шу боисдан унга «мусаддас боғлаш»ни Навоийга «хукм қилган». Навоий бу гаройиб ва ёқимли «хукм»ни устози Жомийга чуқур ҳурмати юзасидан ҳам қайтара олмаган ва тез орада мусаддасни ёзиб тугатган. «Мусаддас айтилгондин сўнгра, — деб ёзади Навоий, — подшоҳ ҳазратлари эҳсон ва таҳсинлар қилиб, мусаввадасин (биринчи нусхасини — А.А.) алар (Жомий назарда тугилади — А.А.) хизматларига йибордилар. Алар (Жомий — А.А.) даги банданавозлиг (одамгарчилик, инсонпарварлик — А.А.) юзидин илтифотлар қилдилар. Матлаи бу навъ боғланибдурким:

Кардами дар хоки кўй дўст
маъво, кошки!
Судами рухсори худ бар хоки
он по, кошки!
Омади берун зи кўи он сарви
бало, кошки!
Бурқағ афканди зи рўй
оламоро, кошки!
Дидами дидори он дилдори
рағно, кошки!
Дида равшан кардами з-он рӯй
зебо, кошки!

(Мазмуни: Дўст кўчаси туфроғини макон қилсам кошки!
Юзумни унинг ёғи ости туфроғига сурсам, кошки!
Гўзал сарв ўз тутар жойидан бери келса, кошки;
Оламни безовчи юзидан парда олса, кошки;
Оёқлари ости туфроғи билан кўзни равшан этсам, кошки).

Шу тариқа Навоийнинг она тилида ёзилган ғазалидан илҳомланиб, форс-тожик шеърятининг улуғ намоёниси Жомий янги асар яратади ва ўз навбатида, улуғ ўзбек шоири тўққиз байтли бу ғазалнинг ҳар бай-

тига яна тўрт мисрадан қўшиб, эллик тўрт мисрадан ташкил топган мусаддасга ҳаёт бағишлайди. Шу мусаддас Навоийнинг форсий тилдаги бошқа лирик асарлари қаторида «Девони Фоний»га киритилган.

Шуни ҳам айтиш керакки, Навоий ғазалининг Хусайн Бойқаро «сухбатларида кўп ўқилиши» асло тасодифий бўлмаган ва беиз кетмаган. Табиатан нозик дидли шоир бўлган ва «Хусайний» тахаллуси билан кўплаб гўзал ғазаллар ёзган султоннинг ўзи ҳам «Кошки»нинг сеҳрли таъсири остида қалами кўлга олади. Навоий «Мажолис ун-нафоис» таъкирасида ўз ғазалининг «машҳур» бўлганини табиий гурур билан қайд этар экан, Хусайн Бойқаронинг ҳам «анинг жавобид» назира ёзганлигини айтиб ўтади ва унинг қуйидаги бошланғич байтини келтиради:

Қилмағай эрдим юзин кўрмак
таманно, кошки!
Солмағай эрдим кўнгул мулкига
рағво, кошки!

Шу мисраларнинг ўзиданоқ кўриниб турибдики, Хусайний ўз дўсти ғазалининг вази, қофия ва радифинигина эмас, балки айни замонда мавзу ва руҳини ҳам, услуб ва оҳангини ҳам боп андоза қилиб олган.

Шеърятнинг яна бир улуғ билимдони Бобурнинг ҳам Навоий ғазалига муносабати диққатга сазовор. У шеър вазиралининг назарияси ва амалиётига бағишланган «Рисолаи аруз» асарида рамак баҳрининг вазилари ҳақида сўз юритар экан, гўзал ва равшан мисол тариқасида «Кошки»нинг бошланғич ва тахаллусли сўнгги байтларини келтиради. Бугина эмас, Бобур ҳам, худди Хусайний каби, Навоий ғазалининг барча етакчи унсурларини тўла сақлагани ва уларга эргашгани ҳолда ўхшатма тарзида ўзи ғазал битади. Қуйидаги байтлар Бобурнинг бу ғазални яратишда Навоийдан қанчалик кучли таъсирланганини жуда яққол кўрсатиб турибди:

Кўрмағай эрдим жамоли
олам аро, кошки!
Бўлмағай эрдим бори
оламға рағво, кошки!
Ишқ боғи ишқ ниҳоли рам,
бори — хирмон эмиш,
Қилмағай эрдим бу гулашани
тамошо, кошки!...
Ихтиёр эт ўзга, иш Бобурки,
ҳосил бўлмағай
Ишқу васлу айш ила ишратдин
илло, кошки!

Навоий яратган «Кошки»нинг ўша давр ўзбек ва форс-тожик шеърятдаги зафрани парвози бу айтилганлар билан чекланмайди. Маълумки, улуғ ўзбек шоири адабийтимиз тарихида мухлислар қалбини мафтун этган, кенг халқ оммаси томонидан яхши кутиб олинган, ҳофизлар ижросида ҳам янграган ғазалига ўзи тахмис боғлаш тажрибасини биринчи бўлиб бошлаб берган. Кейинчалик, бир қатор ижодкорлар томонидан давом эттирилган бу янгиллик худди шу «Кошки» радибли ғазалини мухаммас шаклига келтиришдан бошланган бўлиши эҳтимолдан узоқ эмас.

Ҳар ҳолда, ёшлик ва йигитлик йилларида мавлоно Лутфий ғазалларига мухаммаслар боғлаган Навоий ўзининг ана шу машҳур ғазалини кенгайтириш ниятига тушади ҳамда ҳар бир байтига янги уч мисрадан қўшиб, тўққиз бандли мухаммас яратади. Эндilikда ошиқнинг руҳий кечинмалари, ҳаяжон-туйғулари янада чуқурроқ ва қўламлироқ ифодасини топади:

Бўлмағай эрди жамолинг
мучча зебо, кошки!
Бўлса ҳам қилғай эдинг
кўзлардин ихфо, кошки!
Қилмағай эрдинг улус қатлин
таманно, кошки!
Очмағай эрдинг жамолинг
олам аро, кошки!
Солмағай эрдинг бори оламға
рағво, кошки!

Келтирилган далиллардан кўринадики, Навоий ғазалининг пайдо бўлиши бутун Хуросон адабий-маданий ҳаётида, чиндан ҳам, жиддий воқеа бўлган. У ўзбек ва форс-тожик адабиётида ўша замондаёқ нафосатнинг ғазал, мухаммас, мусаддас каби бир неча шаклларида бир туркум янги асарларнинг яратилишида илҳомбахш манбаъ бўлиб хизмат қилди.

Бу дилнаво асарлар, агар таъбир жоиз бўлса, «Кошки» радибли ғазал шажарасининг фақат дастлабки бўғининигина ташкил этади. Кейинги асрлар ижодкорларининг (Машраб, Кулфат, Мирий, Умидий, Муқимий, Фуркат...) мерослари бўйича Навоий ғазали асос солган ва бизгача бўй чўзган шажаранинг янги-янги тармоқлар отиб тобора кенг қулоч ёйганлигини кузатиш мумкин.

Абдурашид АБДУҒАФУРОВ,
филология фанлари доктори,
профессор

Турақўрғондаги «Ширинлик» мева ва сабзавотларни қуритиш корхонаси туршак, баргак, қоқи ва майизлар тайёрламодда.

Хориждан олинган «ФМС» ускуналаридан яхши фойдаланаётган Марғубахон Адашева иш устида.

А. Ковтун сурати (ЎзТАП)

Гулхайрининг хайрли хизмати

Чортоқ ноҳиясидаги «Чортоқ» давлат хўжалигида бундан беш-олти йил муқаддам юз берган янгилик теварак-атрофдаги деҳқонларнинг эътиборини ўзига тортди. Адирдаги навихол олма-лар орасига экилган янги хил экиннинг гуллари уч гектарлик майдонни чўгдек қизартириб юборган эди. Катта йўлдан ўтиб бораётган йўловчилар гоҳида атайин бурилиб, адирга кўтарилар эдилар-да, янги хил экинни парваришлаб-сугориб юрганларни саволга тутардилар:

— Нима экиларингиз бу ерга?

— Гулхайри, — деб жавоб беришарди адир эгалари.

— Ие, шунча гулхайрини нима қиласизлар? Чорвага емиш бўларканми ёким бундан пактага ўхшаб... бир нималар тўқилар эканми?

— Озиқ-овқатга ишлатилар эмиш...

— Еспирай, энди кунимиз гулхайрига қоладиган бўпти-да.

— Унақа эмасдир-ку, ишқилиб олимларимиз шунинг гулини бир нималарга қўшар эканлар-да.

— Ҳа... омадларингизни берсин...

Дастлаб гулхайри экиш воқеаси 1985 йилнинг кўкламида юз берган эди. Ушанда кўпгина чортоқликлар гулхайри ўстиришни, вақтинчалик ўткинчи иш, тажриба бўлса керак, деб ўйлаган эдилар. Бироқ кейинги йилларда гулхайри ўстиришнинг миқёси яна ҳам кенгайиб бораверди. Энг аввал уч гектар ерга экилган гулхайрининг майдони келгуси — 1986 йили етти гектарга, 1987 йили эса, ўн бир гектарга етди. 1988 йили чортоқликлар бир йўла 100 ва 1989 йили 140 гектар майдонга гулхайри уруғи сепдилар. Шу тариқа гулхайри расман Чортоқ ноҳиясида экиладиган экинлар рўйхатиغا муқим кириб қолди.

Бу вақтга келиб Чортоқ шахридаги минерал сув ишлаб чиқарадиган завод қайтадан ускуналаниб-жихозлантирилиб, озиқ-овқат саноати учун қуюқ эритмалар тайёрлаш корхонасига айлантирилди. Далаларда меҳнат қилиб гулхайри етиштирган деҳқонлар мазкур экиннинг гулини териб, заводга топшириб, ҳар бир килограмм маҳсулот учун олти сўм 70 тийиндан ҳақ оладиган бўлдилар. Завод эса, хайрли экиннинг гулидан тайёрлаган маҳсулотини битим бўйича жумҳуриятимиз озиқ-овқат саноатига юбарадиган бўлди.

Бундоқ мушоҳада юритиб кўрадиган бўлсак, ҳаётда қизиқ бир тасаввурлар билан юрамиз. Айтайлик, бирор театрда кириб, кимнингдир драматик асари асосида яратилган томошани мириқиб кўрдик. Шундан кейин ўз суҳбатдошларимизга томошанинг яхши чиққанини сўзлаймиш, қайси актёр қайси ролни қойиллатиб ўйнаганини ҳикоя қиламиз. Томошанинг қанақа қийинчиликлар билан яратилгани, масалан, муаллифнинг пиесаси Маданият вазиралигида қандай

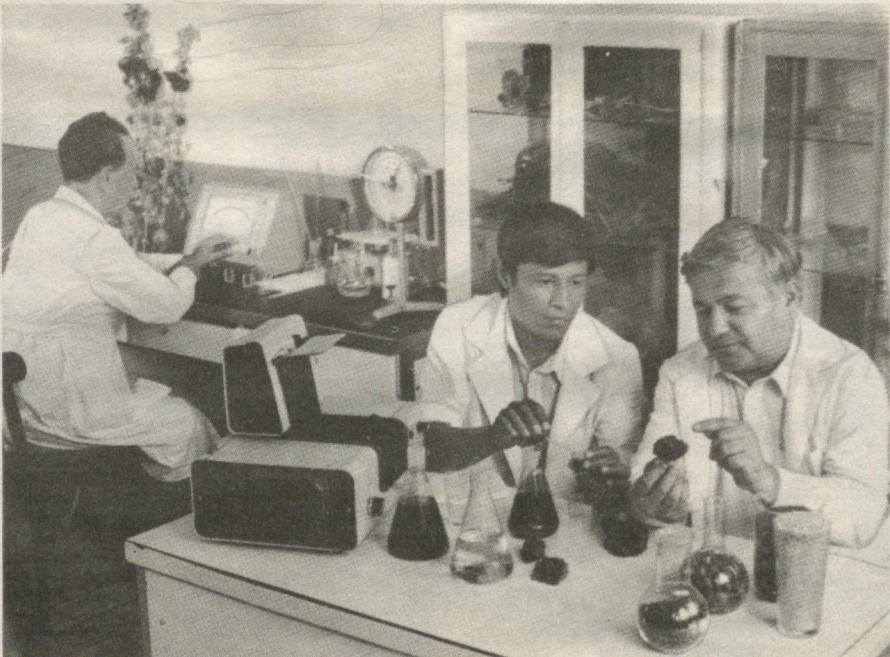
кутиб олингани, муаллиф билан режиссёр ёким театр директори ўртасидаги борди-келдилар, актёрларнинг рол талашувлари ёким машқ пайтида асарни қайта ишлаш жараёни-ларни бизга қоронғи бўлиб қолаверади...

Худди шу сингари гулхайрининг Чортоқ ноҳиясида зарурий экин сифатида қарор топиши ҳам бир қарашда осонгина кечгандек туюлиши мумкин. Аслида эса, бу ишнинг замирида қанча-қанча меҳнатлар, саъй-ҳаракатлар, изтироблар, асабхўрликлар юз бермаган дейсиз. Эҳ-ҳе!.. Яхшиис, бу ҳақда қисқagina сўзлаб қўяёлаيлик.

Гулхайрининг гулидан озиқ-овқат саноатида фойдаланиш гоёси биринчи марта Ўзбекистон Фанлар академиясининг Ботаника институтига пайдо бўлди. Мазкур институтнинг Эфир мойли, ошловчи ва бўёқли ўсимликлар лабораториясининг ходимлари 70-йиллардан бошлаб жумҳуриятимиз ўрамадаги озиқ-овқат саноати учун хомашё бўладиган бўёқли ўсимликлар устида иш бошлаган эдилар. Дастлаб гулхайри (ёким, бошқача айтганда, баҳмалгул)нинг гулини кимёвий жиҳатдан таҳлил этишни лаборатория ходими Суръат Солиҳов бошлади. Кўп ўтмай бу ишга лаборатория мудири, биолог фанларини номзоди Қаҳҳор Ҳожиматов ҳам бош қўшди. Уша пайтларда ишлар анча юришгандек бўлди: кимёвий таҳлиллар кутилганидан ҳам яхши чиқди, ўсимликни

экиб ўстириш агротехникаси, гулларни териб олиш технологияси, лаборатория шароитида гулдан бўёқ ажратиб олиш усули тайин этилди.

Аммо, афсуслар билан таъкидлаш лозимки, гулхайрининг хайрли хизмати учун ўз вақтида йўл очиб қийин бўлди. Идораларимиздаги бюрократик система, айрим мутасадди ўртокларнинг ноқобиллиги, пешонасидан салгина наридаги эзгуликни кўраолмаслиги бу хайрли ишни тўхтатиб қўйди. Лаборатория мудири Қаҳҳор Ҳожиматов ва институтнинг бошқа ходимлари 80-йилларнинг бошларида шу масала бўйича ёрдам сўраб жумҳурият Вазиirlар кенгаши Фан бўлимига хат ёзиб мурожаат этдилар. Шу орада, вақтни қўлдан бой бермаслик мақсадида, Тошкент вилояти, Оржоникидзе ноҳиясидаги «Кибрай» давлат хўжалигида уч гектар ерга гулхайри уруғи сепдилар. Кейинги йили Жиззах вилоятининг Ғалларол ноҳиясидаги «Коммунизм» давлат хўжалигида ҳам уч гектарга гулхайри экилди. Афсуски, ҳар иккала хўжаликда ҳам бу хайрли экинни етиштириб олиш мумкин бўлмади. Сабаби: Вазиirlар кенгашининг Фан бўлимидагилар янги хил экинни юқорида номи айтилган хўжаликларнинг режасига киритишга ҳаракат қилмадилар, хўжаликларнинг раҳбарларида эса, режага киритилмаган экинни парваришлаш-сугориш учун

Суратда (чапдан ўнгга): Наманган пединститутининг доценти Аҳрор Иномов, Чортоқ заводининг директори Олимжон Қозоқов, гиёҳшунос олим Қаҳҳор Ҳожиматов корхонада тайёрланган қуюқ эритмани таҳлил этмоқдалар.

журбат-жасорат етишимиз. Ҳаётга тезроқ татиқ этилиши лозим бўлган илмий кашфиёт лоқайд ва боқибегам мутасаддилар тугайли амалга ошмай қолаверди.

Шу ўринда яна бир қизиқ ҳолатни айтиб ўтиш лозимда ўқшайди. «Қибрай» ва «Коммунизм» давлат хўжаликларидagi муваффақиятсизликлардан тушқунликка тушган Қаҳҳор Ҳожиматов кунлардан бир куни ёрдам сўраб яна жумҳурият Вазирилар кенгаши Фан бўлимига ташриф буюрди. Бу гал унинг ёнида Ботаника институтининг илмий ишлар бўйича директор ўринбосари Гаффор Раҳимов, яна бир қанча етакчи олимлар ҳам бор эди. Вазирилар кенгаши Фан бўлимининг мудири Раҳмон Эгамбердиев гулхайри масаласидаги арзихолни тинглаб ўтирди-да, кутилмаганда Қаҳҳор Ҳожиматовга дардага қила кетди. Унинг дағдағасига кўра, гулхайри деган «касофат» экин бўйича ҳаммани безовта қилиб юрган Қаҳҳор Ҳожиматов партия сафидан ўчирилши, ишдан олиниши ва ҳатто жавобарликка тортилиши керак эди! Ҳа, ўша кунларда илм-фанни бошқариб турганлардан бирининг аянгликка муносабати шундай бўлди! Илм-фанга алоқадор мутасаддининг бундай муомаласидан хайратга тушган «гулхайричилар» ноилж, ноумид ҳолатда чиқиб кетдилар.

Битар ишнинг бошига, ботир келар қошига, дейилади халқ ҳикматида. Тасодифни қарангки, гулхайрининг қисмати Ботаника институтида ҳам, Чортоққа ҳам эмас, учинчи бир жойда ҳал этилгандек бўлди... Лаборатория мудири Қаҳҳор Ҳожиматов 1984 йилнинг ёз кунларидан бирида Самарқандда ўтказилиши керак бўлган қандайдир йиғилишга борди. Йиғилиш давомида у чортоқлик Ҳақимжон Умурзоқов билан танишиб қолди. Чортоқ райкомининг биринчи котиби бўлган Умурзоқов илм-фанга яқинроқ одам экан, ҳатто қишлоқ хўжалиги бўйича фан номзоди экан. Меҳмонхонадаги суҳбатлардан бирида Қаҳҳор Ҳожиматов унга ўзи бош бўлган лаборатория ходимларининг гулхайри бўйича кўрган-кечирганларини айтиб берди. Бу гапни у шунчаки суҳбат тарзида айтди, Ҳақимжон Умурзоқовнинг райком котиби сифатида шу ишга ёрдам беришни ҳаёлига ҳам келтирмаган эди. Янгиликка ийтливу-чан партия ходимининг шу суҳбат асносида эзгу бир ниятни ўйлаб ўтирганини кейинроқ билди у.

— Бўлмаса, Қаҳҳоржон, гап бундай, — деди Ҳақимжон Умурзоқов суҳбат охирида. — Келаси йилнинг бошларида Чортоққа бир борсангиз. Айрим ўртоқлар билан гаплашиб, гулхайри масаласини ҳал қилишимиз мумкин бўлар. Ахир шу юртинг одами бўлганимиздан кейин ҳар биримиз қўлимиздан келган ишни қилаверишимиз керак-да...

1985 йилнинг февралда Қаҳҳор Ҳожиматов ўз ҳамкасбаси Георгий Сафоклович Апросидини ёнига олиб, Чортоққа борди. Уларни илқ кутиб олган райком котиби аввал аллақасерга қўнғироқ қилди-да, сўнгра ўрнидан туриб:

— Кетдик, «Чортоқ» совхозига, — деди. — Масалани ўша ерда ҳал қиламиз...

«Чортоқ» давлат хўжалигида бўлиб ўтган маслаҳатда директор Ҳайдарали Абдурахимов, бош агроном Собиржон Қозоқов иштирок этдилар. Маълум бўлишича, райком котиби бу ҳақда хўжалик раҳбарларини аввалроқ хабардор қилиб қўйган экан. Маслаҳатга биноан уч гектар ерга гулхайри экиладиган бўлди. Бу экинни ҳозирча хўжалик режасига киритмасликка қелишчи олинди. Бордию режага киритиш учун кириштиладиган бўлса, бу хайрли ишнинг яна ҳам кечикиб кетиши муқаррар эди. Холисона айтганда, бу тарзда таваккалчилик билан иш тутиш ўша — 1985 йил шароитида катта жасорат эди. Биринчи котиб Ҳақимжон Умурзоқов ҳам, «Чортоқ» хўжалиги раҳбарлари ҳам ўз жасоратлари замирида хайрли иш ётганини тўла ҳис этган эдилар.

Қисқаси, ўша куни олимлар билан деҳқон-

лар ўзарининг «маслаҳат ошларини» пиширдилар: биргаликда адирдаги янги богдан уч гектарлик ер танладилар. Бир неча кундан кейин танланган ерга гулхайри уруғи сеиб бўлинди. Экинни парваришлаш агротехникасини, ҳосилни териб олиш технологиясини олимлар тайёрлаб беришди. Қолган ишларни хўжаликнинг богонлари бажардилар... Ҳар қалай, биринчи йилдаги натижа «Чортоқ» хўжалигидагиларни қаноатлантирдикки, улар 1986 йили янги хил экин майдонини етти гектарга етказдилар.

Каҳҳор Ҳожиматов гулхайри гулидан олинadиган қуюқ эритманинڭ ёким бўёқнинг фазилати ҳақида сўзлаб шундай дейди: — Гулхайрининг хосияти ўсимлик эканлигини ота-боболаримиз ҳам яхши билганлар. Масалан, қадимда кўнчи аждодларимиз гулхайрининг гулидан бўёқ сифатида фойдаланганлар. Шу маънода бизнинг кашфиётимизни бо-бокалонларимиз анъаналарининг кенгроқ ва илмий асосда ҳаётга татиқ этилиши деб билмоқ керак... Ҳўш, гулхайридан олинadиган бўёқнинг фазилати нимада? Мазкур бўёқ энг аввало дастурхонимиз беағи бўлган ноз-неъматларга чирой беради ва уларни хушбўй ҳид билан таъминлайди. Бундан ташқари, хайрли ўсимликнинг бўёғи таркибида бир неча хил витаминлар, бир неча хил фойдали фаол моддалар мавжуд. Худди мана шу гулхайрининг шарофати билан озиқ-овқатларга қимёвий бўёқ беришдан маълум даражада қутуламиз. Бошқачароқ айтганда, сунъий ёки қимёвий бўёқларнинг инсон танасига етказадиган зараридан ҳам, уни сотиб олишдаги харажатидан ҳам қутуламиз. Табиати асраш, атроф-муҳитнинг мусавфоллигини тиклаш хусусида қайғураётган пайтимизда, нафас олаётган ҳавомиз чанг ва тутун билан аралашган, ичимлик сув танқислашган бир пайтда озиқ-овқатга табиий бўёқ беришнинг аҳамиятини бир ўйлаб кўринг... Фақат шугина эмас, мазкур бўёқ бизни анча-мунча харажатлардан ҳам халос этади. Мисол учун гўшт комбинатларида текширувдан ўтган маҳсулотга босиладиган муҳр бўёғини олайлик. Аввалгидек сунъий — қимёвий бўёқ билан муҳр босилганда ҳар бир килограмм ёким икки килограммдаги муҳр ўрни кесиб ташланар эди. Бу кесиб ташланган бўлакча камда 13—14 граммга тўғри келарди. Ана энди шу миқдорни жумҳурият бўйича тарқатиладиган гўштга кўпайтириб кўринг-чи. Гулхайрининг ва яна бошқа бир ўсимлик йиғмасидан тайёрланган бўёқ — «Гулдаста» дан муҳр босилганда эса, бир парча гўштни кесиб ташлашга ҳожат қолмайди...

Олим гулхайрининг шуҳрати тобора ошиб бораётгани ҳақида сўзлайди. Унинг айтишига кўра, бу ўсимлик аллақачон Чортоқ ноҳиясидаги башқа хўжаликларга ҳам тарқалбошлабди. Мазкур ноҳиядаги «Чортоқ», «Ўзбекистон» ва Х. Олимжон номли ҳамда жумҳуриятимизнинг бошқа хўжаликларидида бу йил 250 гектар майдонга гулхайри экилибди. «Дастлабки йили гулхайри экилган майдонлар ўртача ҳар гектардан 450 килодан ҳосил беради, — дейди Қ. Ҳожиматов суҳбат асносида. — Иккинчи йили ҳосилдорлик 700—800 килограммга етади. Ҳар килосига 6 сўм 70 тииндан тўланганидан кейин деҳқоннинг чўнтагига тушадиган даромад ҳам кўзга яққол ташланиб қолади. Ҳа, манфаатдорликда гап кўп. Гулхайридан ҳосил етиштиришдаги фидойилиги учун «Ўзбекистон» давлат хўжалигининг директори Мундали Саломатовнинг номини ҳам алоҳида қайд қилгим келади».

Олим келтирган яна бир маълумот диққатни ўзига тортади. Унинг айтишига кўра, Болтиқбўйидаги жумҳуриятлар аллақачон гулхайрининг хосиятли сифатларидан хабардор бўлишибди. Улар аини пайтда ҳар бир килограмм гулхайри учун 15 сўм нақд пул тўлаб олиб кетаётган эмишлар. Вугина эмас, гулхайрининг гули учун йиғирматага

ТАДҚИҚОТ, КАШФИЁТ, АХБОРОТ

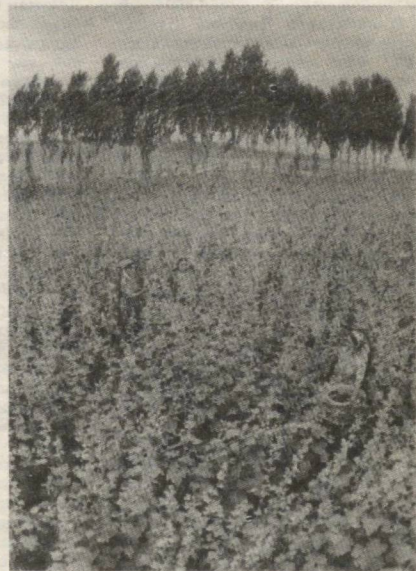
яқин чет мамлакатлардан ҳам буюртма келaboшлады.

Қаҳҳор Ҳожиматов ўзи ишлаётган Ботаника институтидаги кенг кўламли ишлар ҳақида, институти директори Уктам Пратовнинг фидойилиги, ҳамма ишларга бош-қош эканлиги ҳақида самимий, фахр билан сўзлайди.

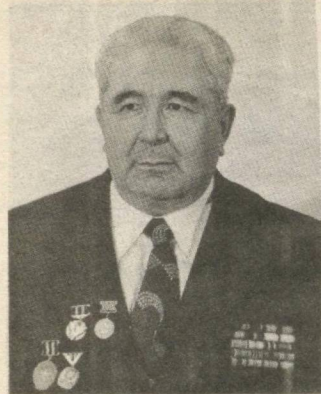
— Ҳамкорликда, ҳамжиҳатликда гап кўп, — дейди олим. — Гулхайри бўйича амалга оширган ишларимиз, унинг чинакам ҳаётга татиқ этилиши фақат бизнинг институтигагина тегишли гап эмас. Жумҳурият Фанлар академиясининг Биорганика институти ходимлари, жумҳурият илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси «Ўзпишчепром», Тошкентдаги гўшт-сут ишлаб чиқариш бирлашмасининг ходимлари, юқорида айтганимдек, чортоқлик ўртоқлар, жумладан, Чортоқдаги завод директори Олимжон Қозоқов ана шу хайрли ишга жуда катта ҳисса қўшдилар. Айниқса, гулхайри бўёғини гўштга муҳр босишга жорий этиш бўйича Биорганика институти ходимларининг хизматлари чексиз. Эътибор берган бўлсангиз, гулхайрининг хайрли хизмати тугайли қиянда Абу Райҳон Беруний муқофотига сазовор бўлганлар рўйхатида иккала институтидан ҳам, Жумҳурият илмий ишлаб чиқариш бирлашмасидан ҳам, Чортоқ ноҳиясидан ҳам вакиллар бор...

Мен суҳбатдошимнинг гапларини тинглай туриб, хушхабар чоп этилган ҳужжатга кўз ташлайман ва илм-фан бўйича Беруний муқофотига сазовор бўлганлар рўйхатини қайтадан ўқийман: «Қаҳҳор Ҳожиматов, Акбар Каримжонов; Лариса Кобец; Олимжон Қозоқов; Суръат Солихов; Октябрят Сердюкова; Зухриддин Раҳимжонов».

Суҳбатдошимнинг ўзини ва у орқали мазкур кашфиётнинг ҳаммуаллифларини олий муқофот билан яна бир қарра табрик-лабди. Гулхайрининг хайрли хусусиятлари халқимизга хизмат қилаверсин!

Чортоқ ноҳиясидаги «Ўзбекистон» давлат хўжалиги гулхайризорларида доривор гул териш мавсуми қизиган давом этмоқда.

ЭЗГУЛИККА САРФЛАНГАН УМР

Самиғ АБДУЛЛАЕВ,
Совет Иттифоқи Қаҳрамони

Буюк инқилобнинг бўронли кунларида туғилган, Октябрь тенгдоши — Умар Хўжаев доимо мамлакатимизда социалистик қурилиш ишларида ҳамда Ватанимизни фашист босқинчиларидан ҳимоя қилишда бевосита қатнашганидан ҳақли равишда фахрланиб юрар эди.

Мана кўп йиллар ўтди. Жуда кўп воқеаларни бошимиздан кечирдик. Ҳеч эсдан чиқмайдигани ҳаммамиз учун фронт ҳаёти бўлди. Ватанимиз учун фашизмга қарши жангларда Умар Хўжаев мардонавор курашди. Улуғ Ватан урушининг жанг майдонларидан кўп жанговар дўстларимиз қайтиб келмади. Умар Хўжаев бир неча бор ярадор бўлди, аммо урушдан ғалаба билан қайтди. Дўстим Умар Хўжаевнинг босиб ўтган ҳаёт йўли ёшлар учун ўрнак олса арзигулик тарзда кечди. Шу сабабдан унинг фаолияти ҳақида бир-икки оғиз сўз айтишни лозим топдим. Умаржон жуда эрта етим қолди, болалар уйида тарбияланди. Тошкент шаҳридаги 39-мактабда ўқиб юрган чоғида ёқ у пионерлар етакчиси, деворий газета муҳаррири каби жамоат ишларида фаол қатнашди. Бошланғич комсомол ташкилотига қотиблик қилди. У ғайратли, қизиқувчан, мақсад сари қатъий интилувчан эди.

Тошкентдаги Низомий Давлат дорилмуаллимини тугатганидан сўнг «Ёш ленинчи» газетасида ишлай бошлади. Умар Хўжаев бўлим мудир, масъул котиб, сўнгга болаларнинг сеvimли газетаси «Ленин учкуни» газетасининг муҳаррири лавозимларида ишлади.

Фашистлар Германияси мамлакатимизга уруш бошлаганилиги муносабати билан «Ленин учкуни» газетаси вақтинча ёпилиб, ўз фаолиятини тўхтатди.

1941 йил, декабр ойида 150 коммунист Тошкент шаҳар фирка кўмитасига қаҳирлиди, уларни Марказий кўмитанинг биринчи котиби Усмон Юсупов, жумҳурият оксоқоли Йўлдош Охунбобоев ва бошқа ўртоқлар қабул қилдилар.

Усмон Юсупов уларга мурожаат қилиб, Узоқ Шарқ фронтига ўзбек жангчилари орасига сиёсий ҳодим бўлиб боришларини айтди. Шундан сўнг Умар Хўжаев ҳам Узоқ Шарқ фронтига жўнади. Хабаровскда қисқа муддатли ҳарбий тайёргарликдан ўтгач, кичик сиёсий раҳбар унвонини олди. 1942 йили Спасск шаҳридаги қисмда сиёсий ҳодим вазифасини

бажарди. 1943 йил кузигача Манжурия чегарасида япон жангариларининг Квантун армиясига қарши турган 1-Қизил Байроқ орденли армия қисмларида сиёсий ҳодим сифатида хизмат қилди. Ниҳоят, гитлерчи фашистларга қарши жанг олиб бораётган ҳаракатдаги армияга жўнатилди. Шонли гвардиячи Контимировчи танк қисмлари сафидаги 3-бригаданинг 2-батальони фирка ташкилотининг котиби сифатида Украина ерларини босқинчилардан тозалашда, Полшани озод қилиш учун жон фидо қилаётган жангчиларимиз орасида ҳарбий, сиёсий, тарбиявий ишларни олиб борди. Кўпгина жангларда бевосита ўзи иштирок этди. Контимировчиларнинг жанговар байроғи остида Днепр, Одер, Нейси дарёлари жанг билан кечиб ўтди. Уша йил май ойининг биринчи кунлари Украина fronti қўшинлари (Контимиров корпуси ҳам) Дрезден шаҳрини ишғол этди. Бу жангларда Умар Хўжаев коммунист, жангчи, сиёсий ҳодим сифатида ҳаракат қилди, шахсан намуна кўрсатди.

Жангларда фашист босқинчиларга қарши курашда кўрсатган қаҳрамонлиги ва жасурлиги учун Умар Хўжаев I ва II даражали «Ватан уруши» ҳамда «Қизил Юлдуз» орденлари ва жанговар медаллар билан мукофотланди. Душман билан бўлган оғир жангларда бир неча бор қаттиқ яраланди. Лекин ҳар сафар тузалгач, яна жанговар сафда ўз ўрнини эгаллади. Урушни ғалаба билан якунлаган гвардиячи капитан Умар Хўжаев 1947 йил мартада жонажон Ўзбекистонга қайтиб келиб, ўзи учун қадрли журналистика соҳасида ишлай бошлади. Авваллига «Қашқадарё ҳақиқати» вилоят рўзномасига муҳаррирлик қилди.

Етук сиёсий билимга, катта ташкилотчилик қобилиятига эга бўлган Умар Хўжаев 1948 йилда Деҳқонобод ноҳия фирка кўмитасининг биринчи котиби этиб ишга тайинланди, 1952 йилдан 1957 йил охиригача у Қорақалпоғистон АССРнинг Чимбой ноҳия фирка кўмитасининг биринчи котиби бўлиб ишлади. Умар Хўжаев ҳар иккала ноҳиянинг иқтисодини кўтаришга, аҳолига маданий-ишчи хизмат кўрсатишни яхшилашга, қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга катта ҳисса қўшди. Назарий билимларини мустаҳкамлаш учун Москвадаги Олий партия мактабига тахсил олиб қайтгач, у Пискент ноҳиясига ишга юборилди. Умар Хўжаев бу ерда бир муддат ноҳия фирка

кўмитасининг иккинчи котиби, сўнгга ноҳия ижроия кўмитасининг раиси бўлиб хизмат қилди. Янги ўзлаштирилаётган чўл ноҳияларига ҳар томонлама етук кадрлар зарурлиги учун Умар Хўжаев ҳам 1961 йили Сирдарё ноҳия фирка кўмитасининг биринчи котиблигига тайинланди. 1962 йилдан 1984 йилгача эса халқ депутатлари Сирдарё Шўрси ижроия кўмитасининг раиси бўлиб ишлади. Узоқ йиллик меҳнат фаолияти давомида ноҳиянинг ижтимоий, маданий-маиший жиҳатдан юксалишини ривожлантиришга муносиб ҳисса қўшди. Сирдарёликлар у кишининг хайрли ишларини эслаб, номини ҳурмат билан тилга оладилар.

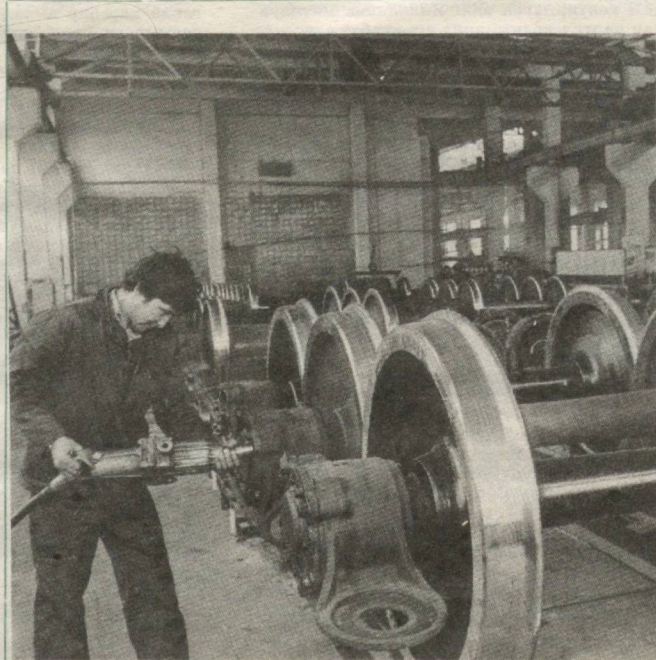
Тинч қурилиш давридаги самарали меҳнатлари учун Умар Хўжаев «Октябр революцияси» ордени, 3 марта «Меҳнат Қизил Байроқ» ва 2 марта «Ҳурмат белгиси» орденлари билан тақдирланди. У ишлаб чиқаришдаги муваффақиятлари учун Халқ Хўжалиги Ютуқлари кўргазмасининг олтин, қумуш, бронза медалларини олишга сазовор бўлган ва

бир неча марта Ўзбекистон ХССР Олий Совети Президиумининг «Фахрий ёрлиғи» билан мукофотланган.

Умар Хўжаевга «Республикада хизмат кўрсатган маданият ҳодими» унвони берилиши ҳам унинг маънавий соҳадаги хизматларининг эътирофи этилганидан далолатдир.

Иқтидорли журналист Умар Хўжаев қайси соҳада ишласин ҳеч қачон қўлдан қаламини ташламади. Доимо ижодий иш билан шуғулланиб келди. Уруш хотиралари, жанговар қуролдош дўстларига бағишланган «Жасорат мадҳи», «Олов кечган ўғлонлар» номли китобларини ёзиб, нашр эттирди. Вилоят рўзанчаларида, «Гулистон» ва «Шарқ юлдузи» журналларида катта тарбиявий аҳамиятга эга мақолалари билан муттасил қатнашиб турди. Журналистик фаолиятининг маҳсули бўлган «Ҳаёт булоғи» номли очерклар тўплами босмадан чиқди. Умар Хўжаев Сирдарё вилояти Уруш ва меҳнат ветеранлари Совети раисининг ўринбосари сифатида омма орасида айниқса ёшларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялашда толмай хизмат қилди. Меҳри дарё, саҳий қалб бу инсон катта оиланинг соҳиб, 8 фарзанд, кўплаб набира ва эвара кўрган табарруқ отахон ҳам эди. Иттифоқ миқёсидаги шахсий пенсионер У. Хўжаев ҳаётининг сўнгги кунларигача Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси бадий адабиётни тарғибот қилиш бюросининг Сирдарё вилояти бўйича вакили бўлиб ишлади.

Унинг ёрқин хотираси қуролдош дўстлари ва уни яқиндан билган барча кишиларнинг қалбига абадий сақланади. У кечирган ҳаёт — босиб ўтган тақдир йўли, эзгуликка сарфланган умр-дир.

Тошкент юк депосининг созловчиси Карим Тешабоев.
Р. Шамсутдинов сурати (ЎзТАГ)

Қутби НОСИРОВА

ҚУТОЁҚ

Кўчада болалар билан ўйнаб юрган эдим, эшигимиз олдида оқ «Волга» келиб тўхтади. Дадам ошналари билан машинадан тушдилар, сал кайфлар бор. Мени чакириб, пешонамдан ўпдилар-да: «Ана энди отангиз доим мана шу «Волга»да келади», дедилар. Амакилар ҳам мен билан куюқ сўрашишди. «Ота ўғил, ота ўғил!» деб суйишди. Ўртоқларим олдида бу гаплардан хижолатда эдим. Эртасига дадамнинг идораларидан яна амакилар келишди. Бирини ит етаклаб олибди.

— Қани, ота ўғил, бунга ўзингиз от қўйиб беринг, — деди у менга. Ўйланиб турган эдим, дадам:

— Қутоёқ бўлсин, қутли келди, — дедилар. Сўнг чўк тушиб итнинг бўйнидан силаб:

— Ит вафо... — деб қўйдилар. Ит етаклаган амаки дадамни койинган бўлди:

— Ундай деманг, хўжайин, янгам оқила аёл.

Дадам талтайиб кетдилар.

— Онаси, ҳов онаси, ана, ҳалитдан бошланди, — дедилар.

Меҳмонлар ҳовлида тик турганча битта шишани бўшатишди-да:

— Энди яхшилаб дам олинг, — дея дадамнинг бетидан чўлп-чўлп ўпиб, мен билан қўл бериб хайрлашиб кетишди.

Ҳақиқатан ҳам хонадонимизга ит қутоёқ келди, уйимиздан меҳмон аримай қолди. То дадам ишдан келгунча баъзилар кутиб турарди, баъзилар эса бирга келишиб, дадамни машинада меҳмонга олиб кетишарди. Дадам келиши билан Қутоёқ югуриб борар, атрофида айланишар, тилини осилтириб хурсандлигини билдирар, оёқлари остида эркаланарди. Ширакайф дадам: «Ит вафо...» дея уни силаб-сийпайди.

Қутоёқ келгандан бери дастурхонимизга ҳам кут кириб қолди. «Волга»дан яшиқ-яшиқ совга-саломлар тушарди. Ўлардан илгари биз кўрмаган қаймоқли шоколадлар, апельсин, мандарин, кази ва бошқа мевалар чиқарди. Онамнинг ҳам оёғи олти, қўли етти бўлиб қолди. Ўларнинг юмушларига қарашадиган аёл ҳам топилибди. Уйимизга қариндош-уруғлар тез-тез келадиган бўлишди. Бундай пайтларда дадам талтайиб ўтириб олиб баъзиларга: «Сен одам бўлмайсан», деб танбех берар, баъзиларга: «Ўқи, ахир

бир кун жуда бўлмаганда мендек бир усталнинг эгаси бўласан», деб насиҳат қиларди. Дадамнинг гапларига ҳамма қуюқ соладиган бўлиб қолди.

Қутоёқ меҳмонлар келганда айниқса яйраб кетар эди. Ҳарсиллаб, тилини осилтириб, ховлининг тўрт томонига югургани югурган эди. У мен билан ҳам жуда иноқ бўлиб қолди. Ҳар куни мактабимгача кузатиб қўярди, келар пайтимда дарвоза олдида кутиб турарди.

Бир кун у нима учундир ортимдан эргашмади. Хомуш ётаверди. Касал бўлса керак, деб бўйинини силадим-да, мактабга кетдим. Қайтганимда ҳам у узала тушиб кимир этмай ётарди. Дадам келишига яқин у гингший бошлади. Ўрнидан туриб югура бошлади. Кейин «Волга» тўхтайдиган жойга бориб, ҳавони искаб-искаб келди.

— Даданг келмаяптилар-а, — ойим хавотирлана бошлади-лар, — яна битта-яримтаси ресторанга етаклагандир-да. Вой, даданингини иши жуда нозигей, келгунларича юрак ҳовучлаб тураман.

Қоронғи туша бошлади. Дадамдан ҳамон дарак йўқ. Қўнғлим гаш тортди. Итнинг у ёқдан-бу ёққа бориб келаётгани гашимга тегарди, юрагим сиқиларди. Ойим кимниқига телефон қилсам экан, деб турган эдилар шу пайт Қутоёқнинг ангиллагани эшитилди. Югуриб ҳовлига чиқдик. Дадамнинг жаҳлдор овозлари эшитилди:

— Вой, аблаҳ! Сенам мени танимай қолдингми-а! — Дадам итнинг бир тепди. Ит ангиллади.

— Ҳали сенми мени танимай қолган! «Волга»да келсам, танийсан, пиёда келсам танимайсан-а!

Дадам йўлакда осирлиқ турган обкашни олиб, Қутоёқнинг боши қолмай, оёғи қолмай ура кетди. Ит қочса, етиб олиб яна уравверди...

Биз ойим иккимиз қотганча турардик.

— Дадангга бир гап бўлганга

Кичик ҳикоялар

ўхшайди, — дедилар ойим. — Бор, қара.

Дадам итни сулайтириб қўяёди. Ўзи ҳам қолдан тойдди. Сўнг уйга кирар экан: «Тамом! — деди юзига фотиҳа тортиб, — ҳаммаси тамом!» — Шундай дея у мук тушиб ётиб олди.

— Дада! — дейишим билан: — Йўқол, эшикни ёп! — деди.

Ҳовлига чиқиб Қутоёқнинг олдида бордим. У титрарди ва йигларди. «Қутоёқ, йиглама!» деб мен ҳам йиглаб юбордим.

Эрта билан ҳовлига тушсам, Қутоёқ йўқ. Кўчани қарадим, ҳовлини айландим, йўқ. Келиб қолар деб кутдим, йўқ.

— Қутоёқ менинг амалим билан келган эди, амалим билан бирга кетди, — деди дадам.

БОЛАЛИК

Бизнинг болагимиз Тошкентнинг қоқ ўртасида Тахтапул мавзесида ўтди. Тахтапул — у томони Тешикқоқ, бу томони Тарновбоши, Чилтўғон ва Кўҳота маҳаллаларидан иборат бўлиб, Кайковус суви даҳшат солиб оқар, унинг атрофи жарлик, ўр-қирлардан иборат эди. Табиий ўқитувчимиз бизни экскурсияга ана шу ерларга олиб чиқар эди. Баҳорда лола, чучмомалар бу ерни тутиб кетарди. Кечалари кўчада «оқшовли — кўкшовли» ўйнар эдик.

Оқшовли, кўкшовли,

Нима берсан?

Осмондаги ойна бераман,

Камон бўлиб турган ёйни бераман.

Назаримда, ўша пайтлар юдузлар ҳам чарақлаб, худди қўл чўзса етгудек катта-катта қўринар эди. Ҳозир ёз кунлари кўчага чиқиб осмонга қарасангиз, онда сонда қолдуз қўриниб қолади ҳолос. Тошкент осмонини заводлардан чиқаётган газлар тутиб кетган.

Эркин болалик бизни гоҳ жарликларга бошлар, гоҳ Кайковус сувига чўмилишга, гоҳ Чилтўғонга бориб шаршарадан тушаётган сувини томоша қилишга ундарди. Бир куни жар ёқалаб борардик. Жарнинг нариги бетида бир она қарқуноқ инига яқинлашарди, яна қонарди.

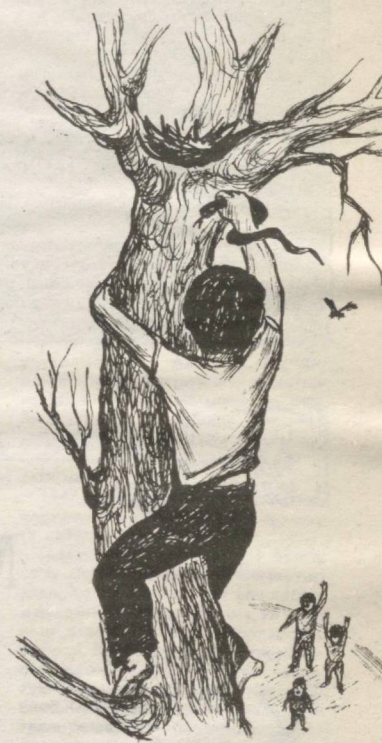
— Қарқуноқнинг боласини олмаймизми? — деди болалардан бири.

— Қанақа қилиб оласан. Пастдан чиқиб бўлмайди. Тепадан қўл чўзсанг, етмайди.

— Ким инга қўл чўза олади? — Мен оламан! — деб юбордим.

Болалар орасида энг кичиги ўзим.

— Қўлинг етмайди!

М. Абдуллаев чизган расмлар.

— Обғимдан кўтариб туринглар. Оламан!

Тўрт бола обғимни маҳкам ушлаб туришди.

— Пастга қарама. Бошинг айланади. Инга қўл чўза, боласини ол, бўлди! — деб ўргатган бўлишди.

Обғим осмонда, бошим пастда. Секин инга қўл тикдим. Кафтимга совуқ, силлиқ, юмшоқ нарса илинди, тортдим...

— Вой!.. Илон!

Уни жар томон улоқтириб юбордим.

Мени тортиб олишди.

— Яша, полон! Мард экансан! — елкамга қокди кимдир. Йўлда давом этдик. Жарнинг нариги бетидан кетар эканмиз, қарқуноқнинг овози эшитилди. У инига кириб чиқарди.

— Жўжасини олганимда онаси чиркиллаб қоларди, балки қаргарди, — деди Ҳаким.

Ана шунақа, ўзингдан катта болалар билан ўйнасанг, қўп ақлла гапларни эшитасан.

Туғилган кунларни севаман беҳад,
Ҳар бир йиғилишнинг ўзи бир олам.
Чақалоқ ҳаётга кўз очган чоғи —
Менинг кўз ўнгимда забардаст одам.

Туғилган кунларнинг ҳар бири яхши,
Оила кўркига бўлиб келар зеб.
Ҳаёт кенгайди бир умр қадар,
Ҳаёт кенгайди бир насиба деб.

Бобомнинг бобосин мента боғловчи
Бир авлод ҳаётда кўз очган чоғи —
Яна ҳам гавжуму ободонлашар
Турмуш деб аталган бу ҳаёт боғи.

Туғилиш,

туғилиш,

ҳар кун туғилиш,
Давом этаверса, дейман, ҳар қачон.

Ҳар гўдак —

бу — ишонч,

бу — қувонч, бахтдир,

Ҳар бола — бир умр ёшарган жаҳон!

Дунёда бир бола туғилди, демак —
Ота-она умрин давомидир у.
Минг-минг авлодларнинг шу кунимизга
Чексиз соғинчию
саломидир у.

Дунёда бир гўдак кўз очди, демак —
Ишқу-муҳаббатнинг қаломидир у.
Кексайган дунёни яна қайтадан
Ёшартиб яшашнинг бир номидир у.

Ҳар бир туғилишдан,
яратилишдан —

Мен янги бир жаҳон
оламини кутдим.

Шу чоқ бобом билан хайр-хўшлашиб,
Ширин неварамнинг қўлидан тутдим.

ТУЛҚИН

* * *

Арра, болта ишга тушмаса агар,
Ҳар чинор, ҳар терак бўлади буюк.
Бевақф бўрон, довул эгмаса қаддин,
Осмонга бўй чўзиб тураверар тик.

Улар елкасига минганча булут,
Ҳис қилар бошига қўнган каби бахт.
Тик туриб гуллайди дарахтлар доим,
Тик туриб ўлади дарахтлар ҳар вақт!

Ёзувчи
ИЖОДХОНАСИДА

МЕРОСИМИЗ ЖОНКУЯРИ

Халқимизнинг қадимий маданий, маънавий бойликларини юзага чиқаришда, бугунги кунгача етказиб келишда давр зиялиларининг хизмати беиҳтоядир.

Таниқли шоир, жамоат арбоби Ҳамид Олимжоннинг бу борадаги хизматлари ҳам алоҳида тадқиқот қилишга арзийди. У совет адабиётига ўзбек халқ ижоди ва классик меросига катта ҳурмат, мустаҳкам эътиқот билан кириб келди.

Абдулла Қодирий, Ҳамза, Чўлпон, Фитрат, Сўфизода, Беҳбудий каби забардаст қалам соҳибларидан сўнг ўзбек адабиёти тарихида ўз изини қолдира олган ижодкорлардан бири Ҳамид Олимжон бўлди. У ўз даврининг Ойбек, Ғ. Ғулом, Уйғун, Назир Сафаров каби қалам соҳиблари билан ҳамкорлик қилди.

20-йиллардаёқ ўзбек адабиёти ва маданияти тарихида янги долғали давр бошланди. Ҳамид Олимжон фаолиятининг бошланиши ҳам мамлакат миқёсида улкан ўзгаришлар юз бераётган даврга тўғри келганлиги учун сокин кечмади. Турли қарама-қаршиликлар ва зиддиятлар ижодкорнинг ҳаёти ва фаолиятига маълум даражада ўз таъсирини кўрсатди. Бу ҳақда шоир ижодий мероси тадқиқотчилари асарларида етарли шарҳланган. Кўпинча Ҳ. Олимжон фаолиятига мурожаат қилганимизда биз унинг асосий эътибори ўзбек халқи маданий меросига, уни авайлаб қамол топтириш ва оммалаштиришга қаратилганига гувоҳ бўламиз.

Халқ томонидан яратилиб, асарлар давомидида оғиздан-оғизга кўчиб келаётган дoston ва этаклар, матал ва мақолларнинг халқчиллигига қизиқиш, улардан ижодий сабоқ олиш Ҳамид Олимжон фаолиятида етакчи ўрин тутди. Унинг халқ орасидан етишиб чиққан бахшичилик мактаблари фаолиятига, хусусан шоирнинг Эргаш Жуманбулбул, Фозил Йўлдош, Пўлкан, Ислоҳ шоир Назар ўғли каби халқ бахшилари ижодида бўлган эътибори кейинчалик мана шу ижодий мулоқот меваси сифатида ўзбек адабиётининг бадий хазинасидан муносиб ўрин олган. «Семурғ», «Ойгул билан Бахтиёр» каби халқчил дostonлар дунёга келди. Ҳамид Олимжон ижодининг иккинчи қирраси бу мутақаббил меросимизга бўлган муносабатиди намоён бўлди. У ўзбек халқининг маданий меросини ниҳоятда қадрларди, улардан юксак инсоний хислатларни, ахлоқий қарашларни ўрганарди ва ўз асарларида ҳам ана шу хислатларни сақлашга ҳаракат қиларди.

Ҳамид Олимжон фольклорни ўрганиш ҳақида шундай ёзган эди: «Бизнинг ёзувчиларимизга фольклорни билиш зарур эканини ҳаёт кўрсатар. Ўзбек адабиётининг юксалтириш, унинг тилини чуқур билиш ва ниҳоят, умуман айтганда, ўзбек совет адабиётини чин маънода халқчил қилиш учун фольклорнинг аҳамияти — буюк бўлар».

У халқ доҳиясининг дурдонаси бўлмиш «Алломиш» дostonини илмий нашрга тайёрлади ва асар ҳақида «Мардлик, муҳаббат ва дўст-

лик дostonи» мақоласини (1938 йил) ёзди.

Ўзбек фольклорининг энг сара дostonи — қаҳрамонлик эпоси — «Алломиш» фақат ўзбек халқи ўртасида маълум ва машҳур бўлмасдан бошқа халқлар ўртасида ҳам маълум эди. «Алломиш» дostonи мукамал ва мураккаб асар эди. Асар кишиларни қаҳрамонликка ундаши билан бирга, дўстликка, бирликка, муҳаббатга қорлайди.

Ҳ. Олимжон Советлар мамлакат маданиятининг моддий ва маънавий тарихига оид нашрларни тайёрлашнинг энг фаол иштирокчиларидан бири эди. У Алишер Навоийнинг адабий меросини ўрганишда иштирок этиб, шоирнинг ижоди ва ҳаёти бўйича илмий тадқиқотлар олиб борди. Улуғ мутафаккир Алишер Навоийнинг таваллуд топганига 500 йил тўлиши муносабати билан тузилган ҳукумат кўмитасининг илмий котиби ва кейинчалик, раис ўринбосари сифатида тантанага тайёргарлик бўйича катта ишларни олиб борди.

Ҳ. Олимжон Алишер Навоийнинг ижоди ва ҳаёти ҳақида ўзбек ва рус тилларида 20 га яқин мақола ёзди. «Алишер Навоий ҳақида», «Навоий ва халқ», «Навоий ўзбек адабий тилининг яратувчиси» ва бошқа мақолаларида буюк ўзбек шоирининг бой маданий меросини, унинг ижодини кенг тарғиб ва ташвиқ қилади.

СССР ФА Тил ва адабиёт бўлимининг бу улкан анжуманга бағишланган йиғилишида Ҳ. Олимжон Навоийнинг ҳаёти ва ижоди ҳақида илмий маъруза қилди.

У Алишер Навоийнинг ўзбек тилига қўшган буюк ҳиссаси ҳақида шундай ёзган эди: «Алишер Навоий нафақат ўзи ўзбек тилида ёзди. Ўз меҳнати ва ижодини ўзбек тилида яратиш иштиёқи бўлган санъат ва фан арбобларини, ёзувчи ва шоирларни қўллаб-қувватлади, ёрдам бериб ҳимоя қилди. У ўз мақсади-га эришмоқ учун ўзбек тилини бойитиб, ўткирлаштириб юқори даражага олиб чиқди ва бу тил ҳар қандай қадимий Шарқ тиллари билан баҳслаша олади. Алишер Навоий ўзбек адабий тилининг яратувчиси-дир».

Мутақаббил адабиёт ҳақида етарли тасаввурга эга бўлган Ҳ. Олимжон ўша даврда ёзган қатор мушоадалари асарларида ўзбек адабиёти тарихи ва назарияси ҳақида фикр юритган.

Тинимсиз меҳнат ва ижодий изланишлар Ҳамид Олимжонни ўзбек совет адабиётининг яхши шоирлари даражасига кўтарди.

Ўзбек совет адабиётига қўшган катта ижодий ишлари учун Ҳамид Олимжон 1943 йилда ЎзФАга муҳбир-аъзо қилиб сайланди.

Шоир, публицист, драматург Ҳамид Олимжон ўзбек халқининг маданий меросини тиклашга, уни ўқиб ўрганиш ва тадқиқ қилишга катта эътибор берди.

Муҳаббат ҒУЛОМОВА,
тарих фанлари номзоди

¹Шоирнинг шахсий архивидан.

² Ҳ. Олимжон. ТАТ, Тошкент, 1984 йил, 21-бет.

ҚОРА КҮНЛАР ХОТИРАСИ

Асқарали Мўйдиновнинг ҳаёт йўли кўпчиликидек оддийгина. У 1920 йилда Андижон вилоятининг Қатортол қишлоғида туғилган. Қўлидан иш келган чоғида «Қизил Октябрь» жамоа ҳужалиғида фаолият кўрсата бошлаган. Тенгдошлари қатори у ҳам комсомол сафига кирди. Агар турмуш шу зайилда давом этверганда, эҳтимол, тақдир бутунлай бошқача бўлармиди. Бироқ...

...1940 йилнинг май ойида А. Мўйдинов тенг-тўшлари қатори ҳарбий хизматни (Украинадаги Жидкович шахрида қойлашган 160-дивизиянинг 115-гвардиячи полкида) бошлаганда Оврупода изғиб юрган урушнинг совуқ шарпаси Ватанимиз чегараларига кириб келди. Орадан бир йил ўтиб, миш-мишлар ҳақиқатга айланди. Немис-фашист босқинчиларининг илк зарбаларини қайтариш мазкур қисмлар чекига тушди. Аммо қисмлар ҳарбий мудофааси ночор аҳволда бўлгани учун ноилож чекинишга тўғри келди. Қурол-яроқ санокли, қирувчи тайёралар, замонавий замбараклар ниҳоятда оз эди.

Асқарали Мўйдинов хизмат қилаётган қисм 1941 йил 1 июлда Унеча темирйўл бекатига чекинди. Тез орада душманнинг қирувчи тайёралари бу ерга ҳам мўр-малахдай ёпирилиб, еру осмонни остин-устун қилиб юборишди. Саросимада қолган командирлар ўрмонга яширинишга буйруқ беришди, аскарлар ҳар ёққа тўзиб кетишди.

Асқарали Мўйдинов ур-тўполонда ҳушидан айрилиб, қуролдошлар

рини йўқотиб қўйди. Ўзига келгач эса, кимсасиз ўрмон бўйлаб тентирай бошлади. Хандақларнинг биридан икки дона граната ва тўрт қути ўқ-дори топиб олиб, «белбоғи»га туғди. Тун бўйи ўрмонни кезиб, ейишга бирор егулик излади: ҳеч вақо йўқ эди. Тонг оттириб, яна йўл ахтарди. Кейинги кунни унинг бахтига жароҳатланган қуён учраб қолди. Кимга аза, кимга тўй! Уни бир амаллаб тутди-да, милтиқ найзасини сих қилиб пиширди... Қорин тўйгач, қурол-яроғини созлаб, сафдошларини излашда давом этди. Йўлда зенитчиларимиз уриб туширган душман самолётини кўриб қолди. Самолёт деярли ёниб битганди. Бироз юриб, судралиб бораётган ярадор немис аскарига кўзи тушди. У ўқ узмоқча шайланиб тепкини босгунча, Асқарали уни асфаласофилинга жўнатди.

Шундан кейин яна ҳушёр тортиб қолди. Ўрмоннинг эса ҳали-вери адоғи кўринмасди. Учинчи кунни немис-фашистларнинг саноксиз жасадаларига дуч келди...

Асқарали Мўйдинов етти кун деганда ўрмончи чол ёрдамида ўз қисмига етиб олди... Уруш давом этарди. Қисм жангчилари аёллар ва кексалар мамлакат ичкарисига жўнатилгунча темирйўл бекатини душманга бермасликка қарор қилишди. Немис тайёралари эса шахар-қишлоқларнинг қулини кўкка совиришда давом этардилар. Асқарали дўстлари билан вайронга айланган уйлاردан одамларни қутқариш учун елиб-югурарди. Айниқса, Марямхон Гекиловна Латипова (Боженко) деган бир татар аёлини қутқаришгани сира ёдидан чиқмайди. Ушанда ўн етти нафар ўзбек йигити Марямхонга ёрдам тариқасида 56 сўм пул ҳамда егулик учун

озик-овқат беришганди. Тасодифни қарангки, 1941 йилнинг декабрида А. Мўйдинов оғир яраланиб, Мичуриин шахридаги ҳарбий шифонахонага тушганда уни даволаган шифокор Ҳазархон Латипова ўша Марямхоннинг туғишган опаси экан...

У соғайгач, 3-Белорусия fronti таркибидаги 170-гвардиячи полкда яна қанча қонли жангларда иштирок этди: Рязан, Липецк, Тамбов...

1943 йил февралда келиб Асқарали Сталинград остонасидаги ҳаёт-мамот жангларида қатнашди. Бу вақтда у моҳир «Тил»чи сифатида танилиб қолган эди. Тўрт нафар жасур дўстлари Х. Қўрбонов, В. Петров, А. Чўтбоев, В. Гусевлар билан кўп бор жанговар, айни чоғда ўта муҳим топириқларни муваффақиятли ижро этди.

Фелдмаршал фон Паулюс кўмондонлик қилган 6-армиянинг Сталинград остоналаридаги мағлубияти, Гитлернинг «Яшин тезлигидаги уруш» режалари барбод қилинишида унинг ҳам муносиби ҳиссаси бор. Сталинград жангларида кўрсатган жасорати учун А. Мўйдиновга «Қизил Юлдуз» ордени берилди. У бу пайтгача иккинчи ва учинчи даражали «Шуҳрат» орденлари билан тақдирланган эди.

«Тил» чи сержант Мўйдиновнинг жанговар йўли кейинчалик Шимолий Кавказ фронтига бурилди: Моздок, Грозний, Кубан, Краснодар каби шаҳарларни душмандан озод қилиш учун бўлган жангларда иштирок этди.

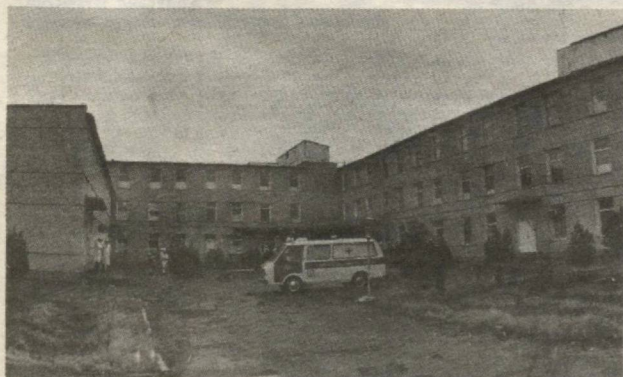
1943 йил август ойида Асқарали Мўйдинов Харьков шахрини озод қилишда кўрсатган жасорати учун Олий бош кўмондоннинг яна бир ташаккурномасини олишга муяссар бўлди (бунгача у маршал А. М.

Василевский ва Олий бош кўмондоннинг 3 марта ташаккурномасига сазовор бўлган эди). 1944 йилда урушнинг асосий қисми Полша тупроғида давом этди. Асқарали Мўйдинов ҳамон душман чизигидан ўтиб «тил» ушлаб келиш билан машғул эди. Уруш эса охirlаётганга ўхшарди, она-Ватанга соғ-саломат қайтиб, ҳаяжонли дийдорлашувдек бахтли онлар аскар кўксидан чирокдек ёниб турарди. Ниҳоят, қутилган, орзиқтирган ғалаба кунни ҳам етиб келди. У бу унутилмас кунни Берлинда қутиб олди. Берлинда бўлиб ўтган ғалаба парадида қатнашгани, парадни маршал Г. К. Жуков қабул қилганини сира-сира унутолмайди у. Аммо А. Мўйдиновга дарров юртига жўнаб кетиш насиб қилмади, мамлакатда осойишталик ўрнатилгунча вақтинча Полша-Украина чегарасида, Львов ҳарбий округида хизматни давом эттирди.

1947 йил февралда моҳир разведкачи ватанига, тинч ҳаёт қуноғига қайтди.

Одамнинг тани-жони соғ бўлса, орзу-хаваслари рўёбга чиқаверар экан. Ҳозир у кишининг ҳеч нарсадан кам-қўсти йўқ: тўрт қиз, уч ўғилнинг отаси, кўплаб невараларнинг бобоси. Ўн беш йилдан бери қарлик нафақаси олади. Гоҳ Москвада, гоҳ Тошкентда қуролдош дўстлари билан учрашиб, уруш даҳшатини эмас, бедарак йўқолган ошноларини хотирлашади. Келажак авлод ёшларига қуйидаги гапни қайта-қайта такоррайди: «Инсон матонатини, сабр-бардошини, жасоратини урушда эмас, меҳнатда кўрсатсин. Меҳнатгина инсонни улуглайди!»

Абдумажид АЗИМОВ

Ромитан ноҳиясида фойдаланишга топширилган 590 ўринли шифона Бухоро вилоятида қад ростлаган саксонга яқин даволаш муассасаларидан биридир.

Эл ҳурматиға сазовор бўлаётган О. Каримова Пешку ноҳиясидаги туғуруқхонада доялик қилади.

III. Алимов суратлари (ЎзТАГ)

Ниятингга етарсан, синглим

Қайта қуриш, демократия ва ошкоралик насимллари янгича бўй таратиб эса бошлади. Яқинда жумҳуриятимиз ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги муҳим воқеа сифатида эътироф этилган ўн иккинчи чакирқиз Ўзбекистон ССР Олий Советининг биринчи анжуманида ҳам янгича руҳ ҳукмрон бўлди. Халқ депутатлари жумҳуриятимизнинг моддий, маданий ва маънавий соҳадаги муаммоларини муҳокама қилдилар. Жумҳуриятнинг иқтисодий мустақиллигини тиклаш йўлида биринчи галда қандай чора-тадбирлар кўрилаётгани, уни қандай амалга ошириш кераклиги ҳақида фикрлар айтилди.

«Иқтисодий мустақиллиқни амалга ошириш, — деб қайд этилди анжуманда, — жумҳуриятни юзага келган иқтироздан чиқариш ҳамда халқнинг турмуш даражасини ошириш сари қўйилган биринчи ва мутлақо зарурий қадамдир».

Бу сўзлар кечаю кундуз далада ишласа-да қосса оқармаган деҳқонга ҳам, ишчию хизматчига ҳам, чорвадорга ҳам малҳам бугун. Улар елкасига офтоб тегадиган, бири икки бўладиган кунларга умид боғламоқдалар.

Мана, қўлимизда бир мактуб. Уни редакцияга пахта экиб «бойиб» кетган деҳқон қизи йўллапти. Дард билан битилган ушбу сатрларда жумҳуриятимиздаги ҳозирда айтилаётган тўққиз миллион қашшоқлардан бирининг машаққатли турмуш тарзи баён этилган:

«Мен, — деб ёзади Самарқанд вилоятидаги Жомбой ноҳиясининг Аҳмаджон Қўрбонов номи давлат ҳўжалигида яшовчи Гулсара Боймуродова, — 1986 йилда ўрта мактабни битирдим? Орзуим журналист бўлиш эди. Афсус, ниятимга етолмайдиганга ўхшайман. Кун кўриш ташвиши оёғимга тушов бўлди. Чунки отам оддий сувчи. Онам қолхозчи, ойлик маошлари 70 сўм нари-берисиди. Оилада беш кишимиз.

Мени кўп йиллардан буён бир нарса қийнаб келади. Отам 1957 йилда давлат ҳўжалигида сувчи бўлиб иш бошлаган. Меҳнати тақдирланб берилган медал ва мақтов ёриқлари бор. Ҳақон йил-ўн икки ой тиним билмайдилар. Дам олиш, сайру саёхат деган нарсаларни ҳаёлларига ҳам келтирмаганлар. Қандай ҳам келтирсинлар, оладиган маошлари еб-ичишга етмаса. Бешафқат йиллар, захматли меҳнат у кишини эрта қаритди. Етишмовчилик, уй-рўзғордаги ва ишдаги оғирлик оиладаги сокинлик, меҳр-муҳаббатга аста-секин оғу қўшди.

«Камбағалнинг оғзи ошга етганда, бурни қонайди», дейишадими? Бу ҳақ гап экан. Ёзда ишлаб топганимиз ейиш-ичишга зўр-базўр етиб турса-да, қишда қийналиб қоламиз? Чунки қишда иш йўқ. Демак пул ҳам йўқ. Нима олсак, қарзга оламиз? Энди ёз бўйи топганимизни қарзга берамизми, еб-ичамизми, кийим — усти-бош оламизми?!

Осмон йироқ, ер қаттиқ. Муаммолар, камбағалнинг юз тубан кетиши, кўзга кўринмас фалокатлар ана шундай бир-бирини етаклаб келар экан.

1984 йили оилавий пудрат бўлиб биз ҳам 4 гектар ер олиб пахта эдик. Ноҳияда биринчи бўлиб 7 иш кунига плани бажардик. Мукофотга радиолар берилди. Ишларимиз яхши бўлди-ку, ўнглаб оларимиз, деган умидда эдик. Йил якунида қўлимизга 1030 сўм теги. Бу адолатсизлик эди. Бахтга қарши 1000 сўмлик чамалаб юрган ягона — оғзимизни оқариб турган сигиримиз тўсатдан нобуд бўлди. Баҳоли қудрат укамга тўй қилдик. Иморат

бошладик. 1030 сўм пул ҳеч нарса бўлмай қолди. Яна камбағалчилик бошланди? Ана шу тахлит умр кечирмоқдамиз.

Аҳмаджон Қўрбонов номли давлат ҳўжалигида, Жомбой ноҳиясида, вилоят ва жумҳуриятимизда бизга ўхшаган қанчадан-қанча камбағаллар бор, ишсизлар бор. Оилада, иш жойида оғир шартларда эзилаётган аёлларимиз, қизларимиз ўзига ўт қўймаслигига, маоши ҳаддан ташқари кам деҳқон норозилик билдирмаслигига, ишсиз йигитларимиз жунбушга келмаслигига ким кафолат бера олади? Халқимизнинг елкасига қачон офтоб тегади. Бу ноҳақликларнинг чегараси борми? Менга ўхшаганларнинг орзуси қачон ушалади? Жавобини кутаман».

Миллионлардан бири, қолхозчи қиз Гулсарахон баён қилган аҳвол билан яқиндан танишиш ниятида Жомбойга бордик. Хат муаллифининг оилавий шароити билан танишдик. Ҳақиқатдан ҳам оғир меҳнат, кам даромад қишлоқ меҳнатқашларининг қаддини буккан. Буни шу оила мисолида ҳам кўрдик. Бизга хат йўллаган синглимиз ҳам қолхозда ишлар экан. Сурункали, толиқтирувчи меҳнат билан банд бўлган онаси касалликка чалинганда рўзгорининг ўтидан кириб, қулидан чиққан.

— Ҳамма редакцияларга ёздим, бирон-бир жавоб ололмадим? Раҳмат сизларга. Агар ёзганларим нотўғри бўлса, мана шароитни ўзларинг кўринглар, — деди Гулсара кўзларига ёш олиб. — Биргина бизнинг оиламиз эмас, қўпчилик деҳқонларнинг турмуш даражаси шу аҳволда...

Ҳаммаси тўғри. Қишнинг совуқ кунлари бўй етган қиз билан ота, ука ва онанинг ейиш-ичиши ҳам, ётиши ҳам бир хонада кечишини тасаввур қилиб кўринг-а! Ерга гилам тўшалган, зах, бошқа хоналарни истишнинг асло иложи йўқ. Ёқишга кўмир нари турсин, ўтин, оддий ўтин ҳам анқонинг уруғи. Бир машина кўмир олинса, бу оиланинг қозони икки ой қайнамаслиги керак. Йўғон газ қувурлари шу қишлоқ ёниндан олис-олисларга ўтиб кетади. Бироқ биронта ҳам хонадон газлаштирилмаган. Тик турган дарахт йўқ. Чор-атроф пахта далалари. Мана шундай аҳволда яшаётган минглаб гулсаралар: «нима учун?» деган саволни беришга ҳақлидирлар.

Давлат ҳўжалигида бўлганимизда айнан шу

каби ечимини қутаётган ижтимоий муаммоларнинг қандай ҳал этилаётгани билан қизиқдик. Ҳозирча ҳўжалик маъмуриятига янги сайланган ёш, ташкилотчи раҳбарларнинг саясий ҳаракати билан хайриятки, бирмунча ишлар бошлаб юборилди.

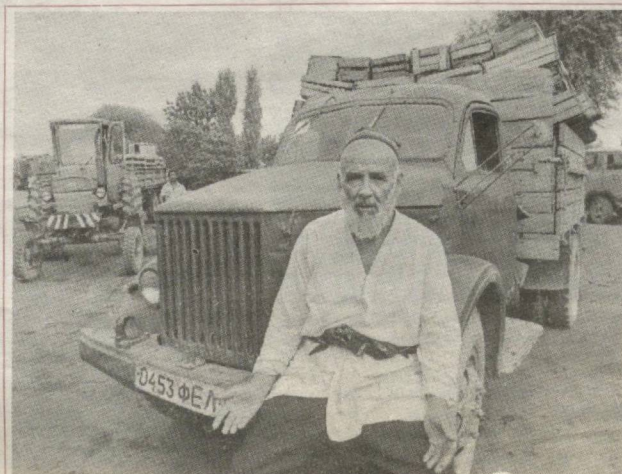
— Сувчи Шомурод Боймуродовнинг оилавий аҳвали ҳақиқатдан ҳам оғир, — дейди совхоз касаба уюшмасининг раиси Ҳамдам Юнусов, — 46 сўм 78 тийинлик мукофот пулини қўшиб ҳисоблаганда ўтган бир йиллик даромади 706 сўмни ташкил этади? Бу пулга кун кечирш амримасхал. Шу сабабли Ш. Боймуродовга давлат томонидан ўн йиллик муддат билан уч минг сўм қарз пули олиб беришга қарор қилдик. Уйларини таъмирлаб, сигир сотиб олишса, ўзларини тутиб кетишар. Ундан ташқари совхоздаги барча шу сингари оилаларни ҳисоблаб қиқиб ёрдам беришни планлаштирганимиз. Ҳар хил курсларни, билим юртларини битирган ўнлаб ёш йигит-қизлар ишсиз юришипти. Уларни ҳам иш билан таъминлаш лозим. Бунинг йўл-йўриқларини қидираялмиз?

Касаба уюшмаси раҳбарининг юқоридagi гапларини совхоз директори Аброр ака Халилов ҳам тасдиқлади. Яқин ойларда ўн етти ярим километр йўл асфалтланиб, 37 километр сув йўллари, мактаблар, болалар боғчалари, ошхона, ҳаммом қурилиши бошлаб юборилар экан.

Ҳа, «Ҳеч бўлмагандан кеч бўлса ҳам яхши», дейишадими. Шундай хайрли ишларга қўл урилибдими, улардан нимадир умид қилса бўлади. Бироқ ҳозирча фақат умид.

Гулсарага эса айтар сўзим шу: синглимиз, албатта яхши кунлар келади. Бутун жумҳуриятимизда адолат тантана қилажак. Жумҳуриятимизда бошланган иқтисодий ислохотдан мақсад деҳқоннинг қаддини ростлаш, унинг рўзғорига ҳам қут-барака киритиш. Сенинг отангга ўхшаганларнинг фарзандлари нени орзу қилсалар, мақсадларига етишадиган замон албатта келади. Шунда пешонанг ярқираб, илло ниятингга етарсан, синглим.

Абдусанд НУРБОЕВ,
«Гулистон» журналининг махсус мухбири

Назир ака Асронов бу йил икки гектар ерни ижарага олиб, не машаққат билан мўл помидор ҳосили етиштирган эди. Лекин уни Фаргона консерва заводига топширолмай қарсрон бўлди.

Б. Юсупов,
В. Миленкий
сурати

«ГУЛИСТОН» МУШТАРИЙЛАРИГА

Р. Нурибоев сурати

«Гулистон» журнаliga обуна бўлишни унутманг! Бу йил ҳам, келгуси 1991 йили ҳам жумҳуриятимиз ҳаётида катта вақеаларга бой бўлиши кутилмоқда. Партиямиз XXVIII съезди, Ғалабанинг 45 йиллиги, улуғ мутафаккир Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллиги муносабати билан мамлакатимиз миқёсида ўтказиладиган тантаналар ўзгача руҳда кечади. Журнал жамоаси бу воқеаларга алоҳида эътибор билан қарайди, муштарийларни «Навоий гулшани»га лутфан таклиф этиб, шонр меросидан намуналар билан таништиришни давом эттиради. Кўзга кўринган мусаввир ва ҳайкалтарошлар, адиблар, шонрлар ўз асарлари билан қатнашадилар.

Энг улкан воқеа — жумҳуриятимизнинг иқтисодий-сиёсий мустақиллик сари қўядиган дастлабки қадами бўлади. Шубҳасиз, бу ўзгаришлар журнал саҳифаларида ўз аксини топади. Юртимиз жамоли ранго-ранг ва оқ-қора суратларда жиловланиб, кўнгилларни мунаввар қилади. Сизнинг ўй-фикрларингиз, ташвишу қувончларингизни кифода этишга қатъий бел боғлаган «Гулистон» сеvimли журналингизга айланиб қолади.

Обуна бўлишни унутманг! Обуна баҳоси бир йилга 4 сўму 20 тийин.

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ

МАКТАБ ТАЪЛИМИ — УМУМХАЛҚ ИШИ

ЎҚУВ ЖАРАЁНИ ЯХШИЛАНСИН

Мамлакатимизнинг Оврупо қисмида қишлоқ мактаблари ва ўқувчиларининг сони камайиб бораётган бир пайтда жумҳуриятимизда бунинг акси ўлароқ қишлоқ мактаблари ва ўқувчилари сони кескин кўпаймоқда. Масалан, Фарғона вилоятининг Бувайда ноҳиясида кейинги ўн йил ичида қишлоқ мактаблари ўн биттага кўпайиб, 44 тага етди. Афсуски, ноҳияда мактаблар сони кўпайган бўлса-да, бир дарсхонада ўртача 36 нафарга яқин ўқувчи ўқияпти. Ахир бир дарсда 30—40 бола ўқиса, таълим самарадорлигини ошириш ҳақида сўз бўлиши мумкинми?

Ноҳиядаги мактабларнинг фақат ярмидагина жисмоний тарбия дarsi учун жой бор, холос. Ўқув жиҳозлари билан таъминлаш ниҳоятда қониқарсиз. Мактабнинг ўз маблагини бўлмаганлиги туфайли оталик ташкилоти ёки хўжалик ёрдамисиз битта

сузиш ҳавзасини ҳам қазий олмайд.

Жумҳуриятимиздаги жуда кўп мактабларда у ердаги ўқувчилар сони бино лойиҳаси бўйича кўзда тутилганига қараганда икки баробар кўп. Ўқиш бир кунда икки маҳаллик — тушгача ва тушдан кейин қилиб ташкил этилган бўлса ҳам бирорта дарсхона бўш қолмайди.

Шунингдек, қишлоқ мактабларининг кўпайиши ижтимоий масалаларни ҳал қилиш билан бирга уларни зарур илмий-таҳсил ишлар, дарсликлар, қўшимча адабиётлар, тавсиялар билан таъминлашни ҳам талаб қилади. Чунки жумҳуриятимизнинг қишлоқ мактаблари ўзига хос хусусиятларга эга. Баъзи қишлоқларда бир неча дарсхонадан ташкил топган ва бир дарсхонада турли ёшдаги ўқувчилар таълим-тарбия оладиган кичик мактаблар ҳам, фақат бошланғич таъ-

лим ёки тўлиқсиз ўрта маълумот берадиган мактаблар ҳам мавжуд. Шундай мактаблар ҳам борки, ўқувчилар сони оз бўлгани учун бир ўқитувчи бир неча фандан дарс ўқишга мажбурдир.

Саноат, маданият марказларидан узоқ бўлган қишлоқлардаги болаларнинг жисмоний ва руҳий ривожланишида ҳам шаҳардаги болаларга қараганда ўзгачалик мавжуд. Бу муҳим жисмоний ва руҳий фарқларни назардан четда қолдириб бўлмайди. Чунки бу фарқлар таълим-тарбия жараёнида муҳим аҳамият касб этади. Бунинг учун айнан қишлоқ мактаблари учун мўлжалланган, қишлоқ шароитининг ижтимоий, руҳий-тарбиявий томонлари ҳисобга олинган мажмуа, дарслик ва адабиётлар зарур. Тўғри, қишлоқ мактабларида ахлоқий, нафосат ва меҳнат тарбиясига бағишланган бир неча китоблар бор. Лекин уларнинг ҳам асосийлари

таржима асарлар бўлиб, миллий хусусиятлардан узоқ. Айниқса, бевосита таълим жараёнида қўллаш учун яратилган тавсиялар жуда кам.

Шунингдек, кичик қишлоқ мактабларини техника воситалари, лингафонлар, электрон ҳисоблаш машиналари, компьютерлар, видеомагнитофонлар билан таъминлаш ҳам бугун қишлоқ мактаби муҳтожлигини оширган муаммолардандир.

Умуман, қишлоқ мактабларининг моддий негизини, таълим жараёнини мустақамламасдан туриб мактаб ислохотини амалга ошириш ҳақида сўз ҳам бўлиши мумкин эмас. Қишлоқ мактабларини илмий қуроллантириш билангина биз келажагимиз учун етук кишиларни етиштиришимиз мумкин.

Офтоб ШАМСИДИНОВА,
Тошкент давлат педагогика
институтининг аспиранти

МАШРАБ ҒАЗАЛЛАРИДАН

Сени ишқингдин, эй дилбар, ажаб деводалар бўлдум,
Бу оламда халойиқга ажаб афсоналар бўлдум.
Асоси салтанат бирла паривашларни султони,
Тараххум айлагил, жоно, эшикларда гадо бўлдум.
Сўроглаб васли дийдоринг тамоми халқдин сўрдим,
Деди: «Жўида ёбанда» ки тонмай мен адо бўлдум.
Нигоро, ханжари нозинг дилим садпоралар қилди,
Қизил гулдай очилмайким, шаҳиди Карбало бўлдум.
Алифдек бўйинини дилбар қилиб хамёзани сунди,
Ушал майдин ичиб ҳардам, ажаб мастоналар бўлдум.
Бу Машраб дардини, ёраб, ки ҳеч ким бошига солма,
Дуо айланг, аё дўстлар, ки муҳтожи шифо бўлдум.

* * *

Нимангдан шаҳридин китим мени юқлар китим бармо
Ғариблик шаҳриде ёурсам мени юқлар китим бармо
Қини қомо қариндашим бо йолде бўлсам йолдашим
Козимдин ақизиб яшам мени юқлар китим бармо
Мҳабб ширтин айҷидим қарандик қинде бан тағдидим
Бо фани днйадин кичидим мени юқлар китим бармо
Ташубдор ёрмим сўда ромозу عشқдин ғоғла
Ўзиге айледу шидда мени юқлар китим бармо
Торарге طاقتим ёқдор ёрарге ҳалтим ёқдор
Ёрарге عشқ аоти коидир мени юқлар китим бармо
Қарарим ёқ тору дим нимангдан ёру дим
Жанни сир айтиб кизим мени юқлар китим бармо
Бо мискин зар мшубни кити ҳалини сормидор
Бо ёрдин баш алб китим мени юқлар китим бармо

Намангон шаҳридин кетсам, мени йўқлар кишим
борму?

Ғариблик шаҳрида юрсам, мени йўқлар кишим борму?

Қани қавму қариндошим, бу йўлда бўлса йўлдошим,
Кўзимдин оқизиб ёшим, мени йўқлар кишим борму?

Мухаббат шарбатин ичтим, қозондек қайнабон тоштим,
Бу фаний дунядин кечтим, мени йўқлар кишим борму?

Тушубдур бошимга савдо, рамузи ишқдин ғавго,
Ўзига айлади шайдо, мени йўқлар кишим борму?

Турарга тоқатим йўқдур, юрарга ҳолатим йўқдур,
Юракда ишқ ўти кўндур, мени йўқлар кишим борму?

Қарорим йўқ турай десам: Намангонда юрай десам,
Жаҳонни сайр этиб кезсам, мени йўқлар кишим борму?

Бу мискин зор Машрабни киши ҳолини сўрмайдур,
Бу ердин бош олиб кетсам, мени йўқлар кишим борму?

مشق معلمی حمید عبدالله جانوف

مشرب غزل لريدن

اگر عاشق ليغيم ايتسم كويوب جانو جهان اورتر
بو عشق سرين بيان قيلسم تقي اول خان ومان اورتر
كيشيغه عشق اوتيدين ذره اي يتسه بولور گريان
بولوب بيمصبر و بيطاقت يورك بيموري چنان اورتر
ميني بي خان ومان تينسي كويوب يانديم فراقنگده
آتيتك توتسم نكارا ديمكه ذوقدين زبان اورتر
قه يو تيل بيوله اي جانا سيني وصفينگ بيان ايلي
تيليم لالو كوزيم گريان سونگك لريم نهان اورتر
ني قتيغ كيون ايكن جانا وصالينگ دين جدا بولماق
ميني آهيم توتنيغه زمينو آسمان اورتر
بو درد ايله خراب اولدوم كيليب حاليغي سورموسر
غممينك باشقه الم باشقه يوراكيني فغان اورتر
بو مشرب درديني جاناكه هيچ كيم باشيغه ساله
اگر محشرده آه اورسم بهشت جاودان اورتر

Агар ошиқлиғим айтсам, куюб жону жаҳон ўртар,
Бу ишқ сиррин баён қилсам, тақи ул хонумон ўртар.

Кишига ишқ ўтидин зарраи етса бўлур гирён,
Бўлуб бесабуру бетоқат, юрак-бағри чунон ўртар.

Мени бехонумон тинмай куюб ёндим фироқингда,
Отинг тутсам, нигоро дебки, завқидин забон ўртар.

Қаю тил бирла, эй жоно, сени васфинг баён айлай,
Тилим лолу кўзум гирён, сўнгақларим ниҳон ўртар.

На қаттиг кун экан, жоно, висолингдин жудо бўлмоқ,
Мени оҳим тутунига замину осмон ўртар.

Бу дард бирла хароб ўлдум, келиб ҳолимни сўрмассан,
Ғаминг бошқа, алам бошқа юракимни фиғон ўртар.

Бу Машраб, дардини, жоноки, ҳеч ким бошига солма,
Агар маҳшарда оҳ урсам, биҳишти жовидон ўртар.

* * *

Сини عشқингده ай دلبر عجب ديوانه لر بولدوم
بو عالمده خلاقه عجب افسانه لر بولدوم
اساس سلطنت بيوله پيروشلرنی سلطانی
ترحم ايله گيل جانا ايشيك لرده گدا بولدوم
سوراعلب وصل دیدارينگ تمام خلقدین سورديم
دیدى جوینده یابنده که تاپمى مین ادا بولدوم
نگارا خنجرى نازينگ دلیم صد پاره لر قیلدى
قیزیل گلدى آچیلسمى کیم شهید کرلا بولدوم
الفديک بوينينى دلبر قیلیب خمیازه نى سوندی
اوشل مى دین ایچیب هر دم عجب مستانه لر بولدوم
بو مشرب دردینی یارب که هیچ کیم باشيغه ساله
دعا ایلنگ ایا دوستلر که محتاج شفا بولدوم

Цақир- Пиканак

«ЛЕТАРГИК» УЙКУДАГИ ОДАМ

Илмий-текшириш институ-
нинг ходими Боқи Беғамов ўн йил-
дан буён летаргик (узоқ ухлаш)
ҳолатида ётибди. Шуниси ди-
қатга сазоворки, Беғамов летар-
гик уйку даврида диссертация ёк-
лаб, «фан номзоди» илмий дара-
жасини олишга муваффақ бўлди.
Унинг уйкудалиги даврида ин-
ститут директори уч марта, бўлим
бошлиғи эса беш марта алмашди.

Летаргик уйку бошланганда
олимининг ёши ўттизга эди, ҳозир
эса қиркка кирган бўлса ҳам кў-
риниши ўша пайтдагидек: икки
юзи қип-қизил, қон босими жойи-
да. Мутахассисларнинг фикрича,

бундай ҳодисалар, кам бўлса ҳам,
тез-тез учраб туради. Ачинарли-
си шундаки, Беғамовни уйғотиш
усули ҳақида ҳеч ким бош қоти-
рмапти.

ЎЗ-ЎЗИГА ХИЗМАТ

Маиший хизмат уйининг сарта-
роши Уста Чиноқ мижозларга
хизмат кўрсатишнинг янги усу-
лини қўллаб бошлади.

Энди сартарошхонага келган
мижозлар кассага пул тўлаб, ке-
ракли асбобларни олгач, соқолла-
рини ўзлари оладилар, чой пули-
ни эса устанинг киссасига солиб
кетаверадилар. Ўз уйида соқол
оладиган мижозлар эса чой пули-
ни почта орқали юборишлари
мумкин.

БАЙСАҚИ

Жағига тиргович қўйилган одам
Қўшни идорада ишлар ҳали ҳам.
Исм-шарифлари Соҳиб Равноқий,
Танишлар аташар: «Эзма Сайроқий».
Бундай лақабни у олмаган бежиз,
Мажлис бўлиб қолса дарров сўрар сўз.
Аввал қўл кўтариб, ўрнидан турар.
Сўнг айтар сўзини тик ҳолда ўйлар.
Кулоқни битириб томоғин кириб, —
Тўғрим, нотўғри — вайсар кўпириб.
Танбех берар бўлса гар бирор кимса —
Этагидан тортиб: «Бас, етар!» деса,
«Гапни бўлманг», дея жеркар, ҳовлиқар,
Бидирлаб алжирар, авжига чиқар.
— Етар! — деб одамлар чалишар қарсак —
Бемаъни гапига гўёки тарсак.
Шунда ҳам тугатмас пучмоқ ваъзини
Бир йигит даст туриб, ўтқизди уни.
Деди: — Тилгинангнинг йўқдир бошвоғи,
Сўзингнинг кўринмас боши, оёғи!
Бунча кўп сайрайсан олиб вақтимиз,
«Етти ўлчаб, бир кес», деган халқимиз!
...Йигиндан ҳайдалди Сайроқий охир,
Шунда ҳам жим турмай, алжирар бир-бир;
— Гапларим тугатмай ҳайдашди мени,
Қолганим кимларга айтаман энди?

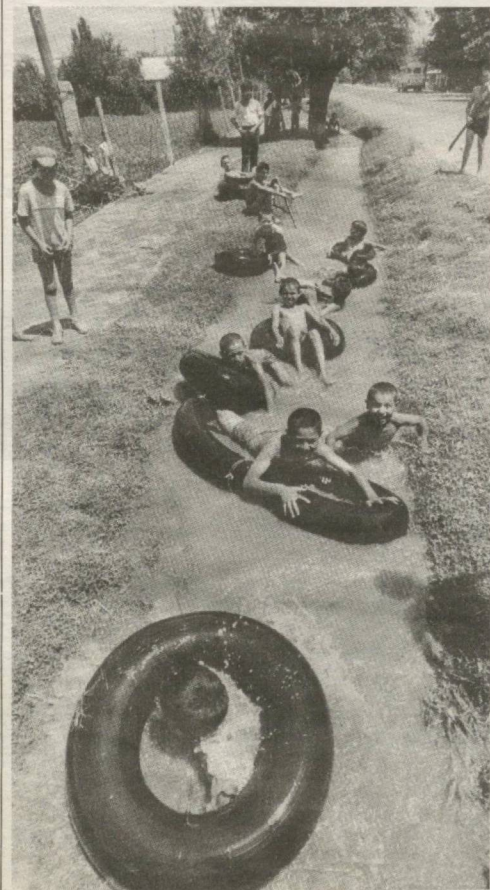
Олим ҚУЧҚОРБЕКОВ

САВДОДАГИ ЯНГИЛИК

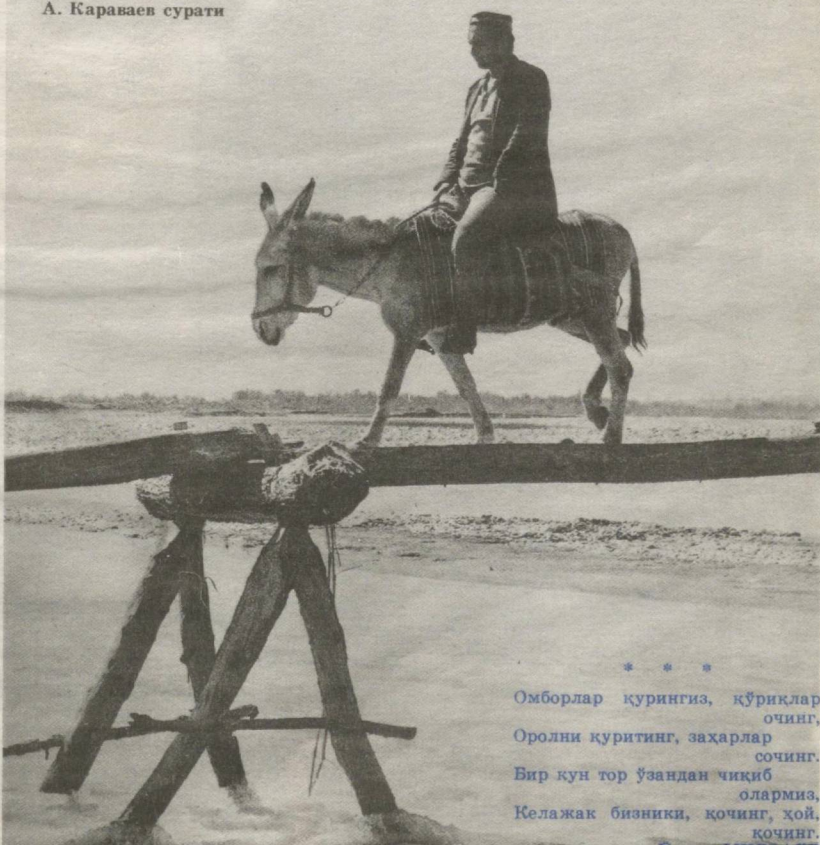
Шаҳар савдо тармоқларида ўт-
казилаётган «Хушмуомалалик
ойлиғи» бошланишидан олдин
«Хизмат-беминнат» магазини му-
дир Олғирбоев ўйинчоқлар фаб-
рикаси маъмурияти билан шарт-

нома тузиб, карнавал ва маска-
радларда юзга тутиладиган ни-
қобга ўхшаш, чехрасидан доим
кулги аримайдиган қувноқ баша-
ралар расми туширилган никоб-
лар буюртирди ва сотиб олди.

Тўловчи:
Набижон АБДУҚОДИРОВ

А. Караваев сурати

Омборлар қурингиз, қўриқлар
очинг,
Оролни қуритинг, заҳарлар
сочинг.
Бир кун тор ўзандан чиқиб
олармиз,
Келажак бизники, қочинг, ҳой,
қочинг.
Ўқтам МИРЗАЕВ

ҲАҚИР-ҲАҚОЛАР

— Сурмахон, «Миллий таомлар» китобини арақлаб қолибсиз, нима гап?

— Нонуштага куймоқ қилмоқчи эдим, «рецепт»ини тополмаяпман.

* * *

Пивохонада кайфи ошиб қолган йигит пиша билан шеригининг бошига туширган эди, нота-ниш киши сўради:

— Нима, очқичинг йўқмиди?

3. ТУРСУН

* * *

«Холмат ака, ҳали: «Менинг яримтам» деганингизда янгамни назарда тутдингизми, ароқни-ми?»

(Соқи Бокиевичнинг луқмаси)

* * *

«Сен ўзингни қайта қурдингми?»

(Клуб деворидаги лавҳа)

* * *

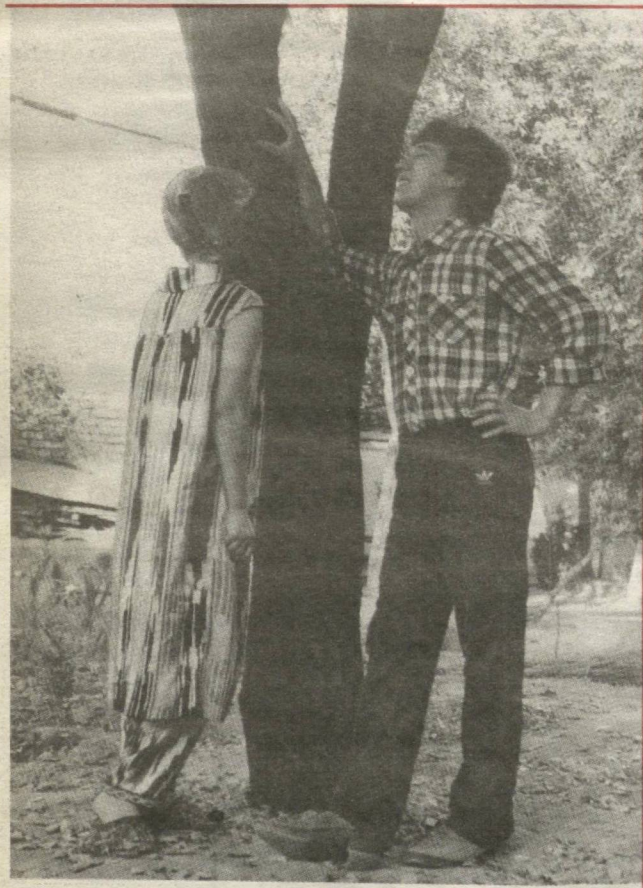
«Олдинги раҳбарлар кўзбойло-ричлик қилиб ҳушимизни олиб қўйгани учун пора олганларни кўрмай қолибмиз».

(Нафс тузогига илинган собиқ амалдорнинг баҳонаси)

* * *

«Келинингиз йўлбарс терисидан қилинган жубба (шуба) олиб бермасангиз, ўзингизнинг терингизни шилиб оламан, деяпти».

(Ландавур йигитнинг отасига қилган шикоят)

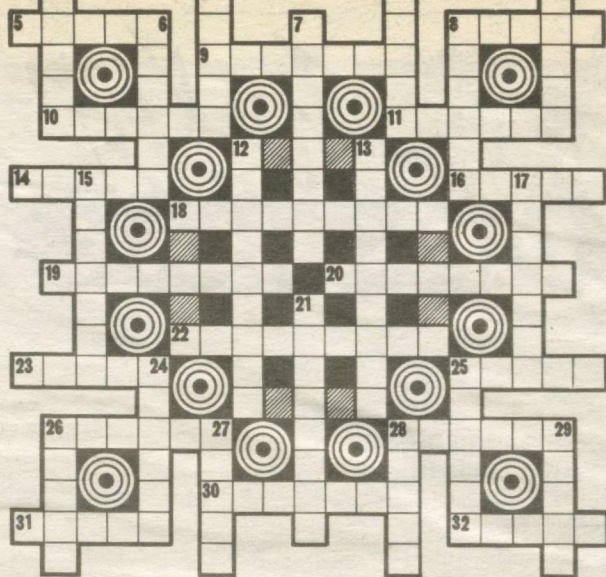
Эҳ, муҳаббат, муҳаббат!

Ж. Бобораҳматов сурат лавҳаси

Редакцияга келган бир босма тобоқчада бўлган материаллар муаллифта қайтарилмайд.

Журналдан олинган материалга «Ғулистон»дан олинди, деб кўрсатилиши шарт.

Бу сондаги айрим материалларни тайёрлашда «Правда», «Известия», «Труд», «Сельская жизнь» газеталаридан фойдаланилди.

ТИЛСИМ (кроссворд)

ЭНИГА: 5. Тожикистондаги шаҳар. 8. Тошкент вилоятидаги ноҳия. 9. Ғувоҳлик, далил. 10. Икки нуқта ёки нарсаси оралиғи. 11. Камёб, мўйнали жонивор. 14. Хоразмнинг шўҳ рақс кўйларидан бири. 16. От-улов абаали. 18. Форс-тожик шоири, «Шоҳнома» асари муаллифи. 19. Тилчали миллий мусиқа асбоби. 20. Илк кўклам гиёҳи. 22. Қишлоқ хўжалиғи тармоғи. 23. Мат-лум бир ўрамда яшовчи кишилар мажмуи. 25. Орасталик моллари билан савдо қилувчи тижорат ходими. 26. Афсонавий қуш. 28. Хитойнинг Уйғур мухтор ноҳиясидаги шаҳар. 30. Маъмурий жой бирлиги. 31. Ёқилги чикити. 32. Нил дарёсидаги тўғон.

БЎИИГА: 1. Бадиий ифода усули. 2. Экинзор жўякларини оралиғи. 3. Араванинг хивчиндан тўқилган тўқимали юкхонаси. 4. Китоб саҳифасининг тева-рак қисми. 6. Бурунга тақиладиган қўхна зийнат буюмларидан бири. 7. Миллий ипак газлама тури. 8. Ёзма адабиётда қўлланилиб келинган топишмоқ. 12. Бадиий адабиётнинг кенг тарқалган қадимий тури. 13. Тасвирий санъат соҳаси. 15. Жомий дostonи қаҳрамони. 17. Бута ҳолида ўсувчи ҳўл мева. 21. Наманган вилояти, Норин дарёси соҳилидаги шаҳар. 24. Меваси майда, бир йиллик ёввойи ўсимлик. 25. Абу Али ибн Сино таваллуд топган қадимий обод қишлоқ номи. 26. Урта Осиё ҳўлларида тарқалган кемирувчи ҳайвон. 27. Илдиздан тез қўпаядиган бегона ўт. 28. Ёр куурасининг денгиз ва уммонлар билан ўралган қисми. 29. Ўсиб-улғайиш, равнак.

ТУЗУВЧИ: Фозилжон ОРИПОВ

5-СОНДА БОСИЛГАН ТИЛСИМНИНГ ЖАВОБИ

ЭНИГА: 1. Юклама. 6. Ганчкорлик. 9. Хумо. 10. Сўка. 13. Бўйра. 14. Фитрат. 15. Кепак. 18. Олимкент. 19. Маданият. 20. Марҳамат. 22. Могадино. 26. Мадор. 27. Қундуз. 28. Чайир. 31. Дара. 32. Ўрда. 33. Искандария. 34. Матдан.

БЎИИГА: 2. Кучланиш. 3. Мурувват. 4. Қадоқ. 5. Қисса. 7. Ғуррак. 8. Оқтепа. 11. Сўфитўрғай. 12. Валиқчилик. 16. Инобат. 17. Ғаввос. 21. Аломат. 23. Афанди. 24. Мусобақа. 25. Мушоҳада. 29. Пахса. 30. Қўмир.

МУҚОВАДА

Биринчи бет: 1 ИЮН ХАЛҚАРО БОЛАЛАР КҮНИ —

«Богимда гуллар чаман,
Мен гулларни қучаман».

А. Жумаев сурати

ТУЗАТИШ

Журналнинг шу йил 5-sonи, 28-бетдаги «Қамолот йўлларида» очеркининг муаллифи — Охунжон Ҳакимов номи босмахона ходимлари айби билан тушириб қолдирилган.

Йўл қўйилган нуқсон учун босмахона ходимлари номидан узр сўралди.

Босмахонага туширилди 17.04.90. Босишга рухсат этилди 18.05.90. Р — 04262. Қўғоз формати 70×108/8. Офсет усулида босилди. Қўғоз тури босма № 1. Шартли босма тобоқ. 5,6 Напш ҳисоб тобоғи 7,80. Шартли рангли намуналар 16,8. Тиражи 142619. Бўюмта 3037 А — 127. Ваҳоси 35 т.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Вайроқ орденли босмахонаси. 700000. Тошкент — П, «Правда» кўчаси, 41.

Тог йўллари қандай ҳаётбахш...

Эчкилар...

А. Ванштейн суратлари

Баҳор жамоли.

